

Näkökulmia monikulttuurisen taustan omaavan lapsen ja perheen tukemiseen

Markku Niskanen, Tuija Åstedt (toim.)

Diakonissa-
laitos

ISBN 978-952-9854-33-2 (nid.)

ISBN 978-952-9854-34-9 (PDF)

©Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr 2020

Kannen kuva: Teemu Ullgrén

Taitto: Hipateos Oy

Painopaikka: Grano Oy

Näkökulmia monikulttuurisen taustan omaavan lapsen ja perheen tukemiseen

Markku Niskanen, Tuija Åstedt (toim.)

Diakonissa-
laitos

Sisällys

	Johdanto – sananen siitä, miksi teimme tämän julkaisun	5
1	Marja Pentikäinen: Loputon matka alkaa – pakolaisuus prosessina	7
2	Marja Katisko: Yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden moniulotteinen toimijuus	14
3	Bettina Salin, Sanna Soukkio: Kokemusasiantuntijat kertovat	21
4	Kaisa Eichhorn, Ulla Kärki, Hanna Myllynen: Kummiperhetoiminnan näkökulma	37
5	Mari Levander: Traumojen hoito vaatii moniulotteista tukea	46
6	Timo Pasanen: Diakonissalaitoksen intensiivihoido ja maahanmuuttaja-asiakkaat	51
7	Ilkka Kantola: Alaikäisenä maahan tulleiden oikeusturva	65
8	Yhteenveto ja kehittämissuhteukset	73
	Kirjoittajat	78

Johdanto – sananen siitä, miksi teimme tämän julkaisun

Diakonissalaitos toimii rohkeasti ihmisarvon puolesta – kotimaassa ja ulkomailla. Viime vuosikymmeninä se on tarkoittanut muun muassa työtä erilaisten, eri syistä ja eri tavoin muualta maahamme tulleiden ihmisten parissa ja heidän kanssaan. Tämän julkaisun tausta liittyy vahvimmin Diakonissalaitoksen kokemukseen alaikäisten maahantulijoiden parissa tehtävästä työstä.

Pisimpään monikulttuurista työtä on tehty Diakonissalaitoksen koulutuspalveluissa sekä lastensuojelussa, jossa jo pitkään on vallinnut tilanne, että monikulttuurisen taustan omaavat lapset ovat yliedustettuina sen palveluissa. Heidän osuutensa on jo vuosia ollut 30–60 %, mikä ylittää heidän osuutensa väestössä moninkertaisesti. Erityiseksi havainnon tekee se, että Diakonissalaitoksen lastensuojelupalvelut edustavat lastensuojelun kentällä erityispalvelua, johon ohjaututaan hyvin haastavista tilanteista ja vastataan erityisen haastaviin tarpeisiin. Herää kysymys, miksi tämän kaltaisissa erityispalveluissa on muista kulttuureista tulevien lasten yliedustus?

Toinen syy julkaisun tekemiseen on Diakonissalaitoksen kokemus vuodesta 2015 eteenpäin yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden tuen ja palveluiden järjestämisestä: aluksi vastaanotto toiminnan osalta, sen jälkeen perheryhmäkotitoiminnasta ja edelleen jälkihuollosta sekä näitä tukevasta vapaaehtoistoiminnasta.

Kolmas lähde on Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskus ja siellä erityisesti lasten ja perheiden parissa tehtävä kuntoutustyö. Keskuksen lapsi- ja perhetoiminta palvelee kiintiöpakolaisina maahamme tulleita lapsia ja perheitä sekä heidän kanssaan työskenteleviä viranomaisia.

Edellä mainitusta kokemuspohjasta nousee havainnot ja huonoista käytännöistä, jotka on syytä nostaa esiin, jotta voimme onnistua entistä paremmin tukemaan maahamme tavalla tai toisella päätyviä monikulttuurisen taustan omaavia lapsia ja nuoria.

Monikulttuuriset lapset ja nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä. Heidän joukossaan on lukuisia eri kansallisuuksia ja kieliryhmiä, pitkälle koulutettuja ja lukutaidottomia, eurooppalaisia ja kolmannen maailman maista muuttaneita sekä eritasoisesti suomen kieltä taitavia ihmisiä. Yhteistä heille on oikeastaan vain elämänvaihe – lapsuus tai nuoruus – sekä monikulttuurinen tausta. Suhteessa näihin kumpaankin heillä jokaisella on oma erityinen tapansa suhtautua ja erilaiset keinot selviytyä.

Lähtökohtaisesti työtä lasten ja nuorten kanssa on tehtävä heidän yksilöllisistä tarpeistaan käsin. On kuitenkin mahdollista luoda rakenteita ja tapoja toimia, jotka tukevat sitä, että yksilöllisyys kyetään ottamaan huomioon mahdollisimman hyvin.

Myös samat oikeudet koskevat kaikkia ja siksi tähän julkaisuun on koottu monipuolisesti sitä säädös- ja ohjeistuspohjaa, jota kansainvälisesti ja meillä Suomessa on sitouduttu noudattamaan suhteessa alaikäisiin. Esimerkiksi YK:n lasten oikeuksien julistuksessa todetaan, että ”lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista”. Jotta noudatamme tätä julistuksen kohtaa, pitäisikö esimerkiksi turvapaikanhakijalasten ja -nuorten perheiden jälleenyhdistäminen olla maassamme pääsääntö?

Tämän julkaisun tavoite on tukea sitä, että näille maahamme päätyneille lapsille ja nuorille löytyisi hyvä elämä Suomessa.

Julkaisu on mitä ajankohtaisin. Koko syksyn 2019 Suomessa kävi kiivaana keskustelu AI-Holin leirillä olevista suomalaislapsista äiteineen. Joulukuussa 2019 hallitus teki päätöksen siitä, että leirillä olevia lapsia autetaan. He ovat erityisen haavoittuvassa asemassa olevia lapsia, joita koskevat monet niistä haasteista, joita tässä julkaisussa on pohdittu. Tätä kirjoitettaessa keväällä ja kesällä 2020 keskustellaan Kreikan saarilla olevien turvapaikanhakijalasten auttamisesta. Nämä lapset ovat saarilla ilman vanhempiaan ja heitä on tuhansia. Suomen hallitus on päättänyt kantaa vastuun 175 lapsen auttamisesta, mutta auttaminen on viivästynyt, kun maailmanlaajuinen Covid19-viiruksen aiheuttama pandemia ja sitä seurannut kriisi on viivästyttänyt tätä ja monia muitakin ratkaisuja ja etenkin toimeenpanoa.

Julkaisun artikkelit ovat itsenäisiä ja niihin voi perehtyä missä järjestyksessä tahansa. Kirjan loppuun on koottu kirjoituksiin ja kokemuksiimme perustuvat johtopäätökset ja ehdotuksia, joilla meidän näkemyksemme mukaan parannettaisiin monikulttuuristen lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta ja toimijuutta.

Toivomme julkaisumme herättävän rakentavaa keskustelua ja edesauttavan maahamme tulevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä mahdollisuuksia elää hyvää elämää maassamme.

Helsingissä lokakuussa 2020

Markku Niskanen ja Tuija Åstedt
Julkaisun toimittajat

1.

Loputon matka alkaa – pakolaisuus prosessina

Marja Pentikäinen

Suuriin kysymyksiin, mistä pakolaisuus alkaa ja mihin se päättyy, ei löydy helposti vastauksia. Mitä tapahtuu pakoon lähteville ja turvaa hakeville ihmisille lähdön, pakenemisen ja uuden asuinmaan myötä? Pako on rajojen ylittämistä, siirtymistä maasta, paikasta ja asemasta toiseen. Pakolaisuuden kulkua voi tarkastella muun muassa, miten ihmisten elämä asemoituu erilaisissa muutoksissa ja konkreettisissa rajanylityksissä. Rajat ylittyvät paitsi maiden välillä, niin usein myös kielen, kulttuurin, uskonnon, sosiaalisen aseman ja elämäntavan suhteen. Muutokset tuntuvat ihmisten omissa kokemuksissa. Me kuulemme niistä heidän tarinoissaan. Paosta alkaa turvaa hakevan ihmisen elämässä monivaiheinen prosessi, tapahtumaketju – pakolaisuus.

Turvapaikanhakijoiden prosessien kuvaaminen ja tarkastelu on tärkeää, koska pakolaisuuden eteneminen on monin tavoin ihmisten elämää kuormittava tekijä. Pakolaisuuden etenemisellä on kauaskantoiset vaikutukset ihmisen koko myöhempään elämään. Prosessi ei tarkoita tässä ainoastaan pakolaisaseman tai turvapaikan hakemista, vaan pakolaisten vaiheittaista elämäntapaa. Näiden ihmisten elämässä pakolaisuus hahmottuu sosiaalisena prosessina, jolla on monisäikeiset ulottuvuudet ihmisen ja hänen yhteisönsä kannalta.

Kysymyksiä herättää, minkälaisia ovat turvapaikanhakijoiden, pakolaisten itsensä eri vaiheille antamat merkitykset ja tulkinnat. Kuinka ihmisten käy prosessin edetessä? Huomio kohdistuu erityisesti siihen, mitä kulttuurin ja yhteiskunnan vaihtumiset merkit-

sevät yksilön elämässä. Mikä on ihmisen tila ja paikka pakolaisuuden eri vaiheissa, suhteessa kotimaahan ja elämään uudessa maassa?

Miten turvapaikanhakijat itse hahmottavat rajanylityksensä sekä tulonsa Suomeen tai elämänsä eri vaiheissa ja uudessa asuinmaassaan? Minkälaisia merkityksiä nuoret antavat muun muassa lähtömaan kulttuurille ja uskonnon? Nämä kysymykset tulevat mieleen, kun pohtii heidän suomalaista elämäänsä ja asemaansa erilaisina (vähemmistöinä) uudessa maassa.

Elämäntapaa kuunnellessa ja tutkiessa huomaa, kuinka kaikki tieto on paikantunutta ja osittaista (Haraway 1991). Paikka merkitsee pakolaisen, turvapaikanhakijan sen hetkistä konkreettista ja fyysistä elinympäristöä, maata, venettä, taloa, kotia, jossa hän on kokenut muistamansa ja kertomansa asian. Paikka on myös kulttuurinen järjestelmä, joka antaa elämälle merkitystä tai jonka avulla asemoimme itsemme yhteiskunnassa ja sen uskomusjärjestelmissä (Rose 1995). Pakolaiset liittyvät paikkaan, maahan ja maanosaan muistoja ja kokemuksia jossakin ja jostakin.

Turvapaikanhakijan elämä koostuu monista teijöistä ja muutoksista. Elämään vaikuttavat poliittiset, uskonnolliset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät, mutta ennen kaikkea pitkä ja monivaiheinen prosessi. Itse kukin luo ja elää omaa elämäänsä, mutta myös kertomustaan. Turvapaikanhakijoiden elämäntapaa jäsentäessä voi pohtia, sopiiko niihin tarinan peruskaava: alkutila – muutos – lopputila. Tarinallinen ulottuvuus helpottaa ihmisen elämän jäsentämistä.

Sen avulla löytyy juoni, mikä sitoo monet peräkkäiset tapahtumat toisiinsa.

Elämä on siirtymisten sarja, jonka tarkasteluun näyttää mahdolliselta soveltaa Arnold van Gennepin (1873–1957) siirtymäriittiteoriaa. Van Gennep on ranskalaisen folkloristiikan perustaja, joka tutki riittien ohella suullista kerrontaa, folklorea. Siirtymäriittiteoriaansa pohjalta Van Gennep (1960) pyrkii erityisesti selvittämään, mitä irtaantumisen merkitsee ihmiselle ja yhteisölle. Hän kiinnittää huomiota ihmisten asemassa tapahtuvien muutosten julkistamiseen liittyvien menojen rakenteelliseen toistuvuuteen eri kulttuureissa ja kaikkien elämänsäkausien kohdalla. Van Gennep pelkistää aineistostaan kaavan, jota pitää universaalina ja yleispätevänä folkloristiseen ja narratiiviseen tutkimukseen. Jokaisen paikan, valtion, sosiaalisen ja ikäryhmän muutos kulkee hänen mielestään saman peruskaavan mukaisesti. Yksilö siirtyy edellisestä paikasta ja sosiaalisesta asemasta toiseen kuitenkin eroamatta (irtaantumatta) kokonaan vanhasta (aiemmasta/omasta) yhteisöstään. Ensiksi tapahtuu **irtaantuminen** (séparation). Tämän jälkeen ihminen on **marginaalikaudessa** eli **välitilassa** (marge), kahden aseman tai rajan välissä – ilman tiettyä paikkaa tai asemaa (statusta). Samalla hän ikään kuin valmistautuu siirtymään seuraavaan vaiheeseen. Lopuksi tapahtuu **liittyminen** eli siirtymä uuteen asemaan (agrégation), jolloin yksilö omaksuu uuden asemansa (tilansa ja statuksensa) ja siihen kuuluvat tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet. Elämä etenee prosessinomaisesti seuraavalla tavalla:

Prosessin avulla voi kuvata ihmisten tarinan muutosta: pakolaisuuden prosessia, elämäntulkua, tapahtumaketjuna, joka etenee vaihteittain ylijärjestyksinä siirtyminä turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kertomalla tavalla. Henkilöiden tapahtumaketjut sisältävät monien rajojen ylityksiä ja lukuisia erilaisia kokemuksia ja merkityksiä, joiden vaikutukset ihmisten elämään ovat suuret. Uskonnon merkitys ei ole vähäisin, mutta tätä ei usein tiedosteta – ei pakenija eikä vastaanottaja. Asian tiedostaminen voisi antaa turvaa ja luottamusta vaikeassa tilanteessa

Merkittävä havainto teorian soveltamiseksi pakolaistutkimukseen on se, että van Gennep itse asetti teorian lähtökohdaksi rajan ja kynnyksen metaforan. Hän kirjoittaa alueellisista siirtymistä (the territorial passage), jotka ovat hänen siirtymäriittejä koskevan tutkimuksensa perustava havainto (van Gennep 1960, 15–25). Avainkysymykset siirtymissä ovat rajalla, kynnyksellä ja ovella (preliminal, liminal ja postliminal) suoritettavat toimenpiteet ja menot, jotka avaavat siirtymien symbolista ja tilallista merkitystä. Kynnyksen ylittäminen merkitsee yhdistymistä uuteen maailmaan (vapaa käännöksenä).

Kunkin siirtymävaiheen pituus ja yksityiskohdat, jonka läpi ihmiset joutuvat menemään, vaihtelevat, mutta peruskaava on sama, olipa kysymyksessä yhteisö tai ihminen: sen/hänen/heidän täytyy pysähtyä, odottaa, mennä läpi oven, yli kynnyksen tai rajan, siirtyä ja saapua, liittyä johonkin (van Gennep 1960).

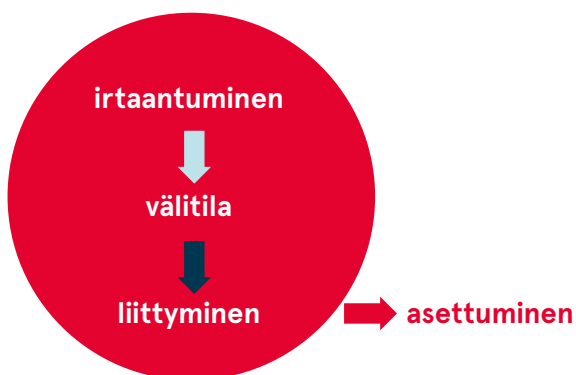
Siirtymäriittejä koskeva tutkimus on kohdistunut ensisijaisesti ihmisen sosiaalisessa asemassa tapahtuviin muutoksiin (Turner 1979, 1974; Honko 1972, 1988). Pakolaisuutta ja ihmisten liikkuvuutta koskevassa tutkimuksessa kiinnostaa erityisesti van Gennepin painottama alueellinen siirtymä, esimerkiksi valtakunnan rajojen ylittämiset ja muutot uuteen asuinpaikkaan sekä näiden vaikutukset ihmisten elämään ja sosiaaliseen asemaan. Kyseessä on siirtymä, joka käynnistyy, kun yksilön sosiaalisessa ja maantieteellisessä asemassa tapahtuu muutos. Huomion kohteena on koko prosessien sarja ihmi-

sen elämänsä toinen toistaan seuraavien tapahtumien ketjussa.

Miten tämä teoria sopii nuoriin, jotka ovat tulleet Suomeen alaikäisinä turvapaikanhakijoina yksin, vailla vanhempiaan ja perhettään? Van Gennepin mukaan ”elämä merkitsee eroamista jostakin ja liittymistä johonkin, erilaisia muotojen ja ehtojen muutoksia, kuolemaa ja uudelleen syntymistä: Se on toimintaa ja lepoa, odottamista ja lepotilaa, kaiken alkamista uudestaan, mutta eri tavalla.” Tätä ajatusta seuraten avainkysymys koskee juuri siirtymiä: kuinka ”sosiaalisen aseman muutos identifioidu alueelliseen siirtymään ja miksi siirtyminen on kulkemista portin alta ja ovien avaamista”, (van Gennep).

Vuonna 2020 tätä kirjoittaessani 2015 saapuneet turvapaikanhakijat ovat asuneet jo joitakin vuosia Suomessa, joten heille on kertynyt kokemuksia uudessa maassa. Erityisesti turvapaikanhakija- ja pakolaistutkimuksessa on tarpeen jatkaa tarkastelua ohi liittymisvaiheen, pidemmän aikavälin perspektiivistä. Tämän vuoksi olen kehittänyt van Gennepin teoriaan jatkumon, neljännen vaiheen: asettuminen – elämä Suomessa (Pentikäinen, 2005). Kuinka tässä rajanylitykseen muodostuvat paikka ja aika avaavat ihmisten Suomeen asettumisen ja kotoutumisen tilaa sekä uudelleen alkanutta epävarmuuden välitilaa? Ylirajaisen kokemusten näkökulmasta Suomeen tulo ja siitä alkava erilainen elämänsä voidaan tulkita paantumisen kontekstissa. Kertomuksissa kuten ihmisten kokemuksissakin ajalliset, paikalliset ja tilalliset vaiheet ovat kaikki yhtä aikaa läsnä. Teoriaa soveltaen kuvaan turvapaikanhakijan elämää seuraavasti:

Samalla kun asiat ilmaistaan symbolisesti, merkittävää on tilassa tapahtuvien muutosten ja merkitysten tarkastelu. Elämän kulkeminen on ihmisen kannalta hänen prosessinsa ilman rajoittavia viittauksia aikaan, aineiston tuottamiseen tai elämän ymmärtämiseen.

Turvapaikanhakijoiden elämästä avataan rajattua ajanjaksoa, jossa alkuna on kotoa lähtö. Kodilla on suuri merkitys tässä lähtemisessä, ja se saa symbolisia merkityksiä kotimaasta lähteneen ihmisen elämässä myöhemminkin. Asettumisessa tarkastellaan paantumista uuteen maahan ja aiemman kulttuuristen ja sosiaalisten ulottuvuuksien kiinnittymistä uuteen.

2015 Suomeen saapuneet nuoret turvapaikanhakijat ovat joutuneet elämään pitkään välitilassa ryhmäkodeissa eri puolilla Suomea. He ovat käyneet pakolaisuuden prosessia läpi van Gennepin teorian mukaisesti. Toisaalta Suomeen liittymisen ja asettumisen alkoivat jo välitilassa, kun oli haettu turvapaikkaa. Oli myös juridinen status, lupa olla maassa ja tietyt oikeudet. Monen elämän käännekohtaksi tuli muutos, kun hakija ei saanut virallista turvapaikkaa tai myöhemmin myönteisestä oleskeluluvasta tuli määräaikainen. Asettuminen pääsi käyntiin ja sen jälkeen tuli taakse päin meno ja siirtyminen jälleen välitilaan. Valtakunnanraja, uskonto, kulttuuri, yhteisö eivät muuttaneet mutta asema ja status saivat uudenlaisen tilan. Nämä ratkaisut nuorten elämässä ovat vaikuttaneet suuresti heidän elämäänsä. Uusi elämä sai järkyttävän esteen. Tämän rajan ylittäminen on tuntunut nuorista äärettömän vaikealta.

Irttaantuminen – elämän uhkapeli alkaa

Mitkä ovat pakolaisten lailliset asemat ja konkreettiset rajanylitykset lähdössä ja irttaantumisessa? Mikä määrittää tai luonnehtii irttaantumista ja mitä merkityksiä pakolaiset antavat irttaantumiselle vanhasta? Irttaantuminen käynnistää monivaiheisen prosessin turvapaikanhakijan ja pakolaisen elämässä. Vietnamlaisien ja somalialaisten pakolaisuuden kokemuksia tutkiessani (Pentikäinen 2005) haastateltavani valaisivat elämäänsä kotona, kotimaissaan ennen lähtöä ja

lähdön hetkellä. He kertovat matkalla etenemisestä ja irtaantumisen kokemuksista sekä pakomatkojen tunnoista ja vaikutuksista. Paikan, valtion ja sosiaalisen aseman muutos merkitsee siirtymäriitti-teorian ensimmäistä vaihetta, irtaantumista. Yksilö siirtyy edellisestä paikasta ja sosiaalisesta asemasta toiseen kuitenkin kokonaan eroamatta (irtaantumatta) omasta aiemmasta yhteisöstään (Honko 1972). Irttaantuminen on pakolaisuuden (muutoksen) radikaali alku, tapahtumakokonaisuus, mikä tarkoittaa kodin jättämistä, pakoon lähtöä, pakenemista.

Paon tutkimus kuvaa menetyksiä ja julmuuksia, jotka koskettavat ihmiselämää kaikkein syvimmin. Tarinoissaan haastateltavani aloittavat elämäntuntemuksen kuvaamisen kotimaastaan, kodista, elämästä perheen kanssa ja paosta. Samalla jotkut puhuvat kotimaansa tilanteesta ja yhteiskunnallisista asioista sekä paon syistä. He paikantavat itsensä kotimaihinsa. Kiinnostuksen kohteena on, kuinka elämä muuttuu ennen ja jälkeen rajanylitysten. Kukaan lähtijä ei ole rajan ylityksen jälkeen oikeudellisesti minikään statuksen ”alla”. Kaikki lähtijät ovat turvaa ja kansainvälistä suojelua hakevia ihmisiä, ”laittomina pakolaisina”, ”pakenijoina”. Konkreettisesti kotimaan rajan ylitys merkitsee myös laillisen/laittoman rajan ylittämistä, laittomuuden kategoriaan astumista. Lähdön yhteydessä ei tapahdu selkeätä henkistä irtaantumista.

Lähtöön, rajan ylitykseen ja pakoon liittyy ikävää ja syällisyyttä. Monesti tilanteen ”oikeutuksen” selittäminen itselle on merkityksellistä. Suvun tarina vaikuttaa kokonaisuuteen, kollektiivisesta kulttuurista tulleen yksilön elämässä. Se hahmottaa lähtijän paikkaa, tilaa ja asemaa perheessä ja suvussa sekä lähtömaan yhteiskunnassa.

Monet pakenijat ovat lähteneet sodan keskeltä pakoon yhdessä perheensä kanssa. Sota muuttaa ihmisen aseman ja elämän; hänestä tulee pakenija, turvaa hakeva ihminen ennen kuin hän pystyy asiaa edes tiedostamaan. Hetkessä kotimaa muuttuu kielteiseksi ja vaaralliseksi. Asema muuttuu tukalaksi. Hätäntyneenä on lähdettävä muiden muka-

na ylittämään aiemmin turvallista rajaa ja hypättävä tuntemattomaan.

Jossakin vaiheessa perheenjäsenet ovat joutuneet pakenemaan eri suuntiin, koska on ollut vaikea liikkua ja pysyä yhdessä. Monesti kuitenkin on hyvästelty ja tehty tietoinen valinta eri suuntiin menosta. Vaikka ero ei ole ollut helppo, hyvästijätöillä on tärkeä psykologinen merkitys pakolaisuuden prosessissa. Pakomatalla monet perheet ovat hajonneet. Olosuhteet ovat olleet poikkeuksellisen haasteellisia. Moni on läpikäynyt isoja tragedioita; perheenjäsenet ovat joutuneet eri kuljetuksiin/veneisiin, vene on kaatunut ja osa perheenjäsenistä on hukkunut. Kukaan ei saa myöskään tietoa kadonneista omaisista.

Aina ei ole mahdollista, että koko perhe voi lähteä pakomatalle. Monesti pakoon on pystynyt lähtemään ainoastaan yksi perheenjäsen, tai jompikumpi aviopuolisoista.

Syy on yksinkertaisesti paitsi raha myös se, että täyteen lastattuihin veneisiin ja autoihin mahtuu vain vähän väkeä. Salakuljettajat ottavat mukaan mieluummin lapsia ja nuoria, koska heitä mahtuu enemmän. Esille on tullut, että pakomatkat ovat kalliita, lapsen matkan hinta on halvempi kuin aikuisen. Tällä perusteella lienee ymmärrettävämpää, että moni vanhempi on lähettänyt juuri lapsensa yksin pakomatalle.

Usein vanhemmat tekevät päätöksen lapsen/nuoren pakoon lähdestä. Lähdön hetkellä nuoren asema on kotona, perheeseen sidoksissa. Tuntuu siltä, että vaikka nuori fyysisesti lähtee, hän on kiinnittyneenä enemmän perheeseensä kuin monet pakoon lähtevät aikuiset. Lapsi ei tehnyt itse lähtöpäätöstä, hänet lähetetään – ei pois perheen eikä suvun elämästä, vaan hakemaan mahdollisuutta, uutta elämää koko perheelle. Tällä on merkitystä lähtijän asemaan suhteessa lähtömaahan ja perheeseensä. Nuoret kokevat lähdön ja pakomatkan eri tavalla kuin vanhempansa. Lähtessään he ovat lapsia, joille jää mieleen kotimaasta ja lähdestä erilaisia asioita kuin heidän vanhemmilleen. Lapsen maailmassa lähtöön/irtaantumiseen liittyy

erilaisia tunteja ja kokemuksia ja ne säilyvät muistissa – varmasti läpi elämän.

Alaikäisiä lapsia ja nuoria ilman vanhempia on aina lähetetty pakoon eri puolilta maailmaa. Asiaa laajemmin tarkastellessa on todettava, että samaa on tapahtunut maailmassa kautta aikojen ja Suomeenkin on tullut jo 1990-luvun alussa yksinäisiä, vanhemmista erillään olevia lapsia yli tuhat. Tilannetta selittänee paitsi pakolaisuuden toivottomuus myös eri kulttuurien erilainen suhtautuminen lapsiin. Pakolaisen lähtömaissa lapsen asema on toisenlainen kuin Suomessa. Lapsesta tulee aikuinen jo heti kymmenen – kolmentoista ikävuoden jälkeen. Hän on valmis vanhempien tai suvun päätöksellä avioitumaan ja siirtymään aikuisten maailmaan, mutta avioituttuaan hän asuu tiiviisti perheyhteisössä ja on sen jäsen. Varsinaista nuoruusvaihetta ei tunneta puhumattakaan puberteetti-ikästä tai itsenäistymisestä. Kollektiivisessa kulttuurissa itsenäistyminen ja yksilöllisyys ovat vieraita käsitteitä.

Lapsi on toki tärkeä ja rakas kaikissa kulttuureissa, mutta hän on vanhemmille myös toivo – mahdollisuus paremmasta.

Aikuisista välittyä unelma, että lapsen kautta/avulla koko perhe pääsisi turvaan.

Lapsen näkökulmasta katsottuna mieleen tulee kysymys: ovatko nämä lapset oikeudellisesti hyväksikäytettyjä? Seurauksellisuus tuntuu olevan monien tiedossa, mikä edelleen lisää lasten oikeudellisen hyväksikäytön tarkoitushakuisuutta. En käsittele tässä lasten asiaa ja koko prosessia seurauksellisuuden käsitteen kautta. Kuitenkin lapsen oikeuksien sopimusta tulkiten voisi arvioida lapsen joutuvan tahtomattaan tilanteeseen, jossa häneltä riistetään lapsuus ja lapsena oleminen. (Lastensuojelulaki 683/1983 ja Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.) Joidenkin yksin tulleiden pakolais-/turvapaikanhakijalasten tilanteessa toimivat kollektiivisen kulttuurin pelisäännöt. Lapsen harteille sälytetään valtava tehtävä – ei ainoastaan pelastaa koko perhe, etsiä

vapaus, vaan hänen kauttaan sykkii uuden elämän mahdollisuus kaikille perheenjäsenille ylisukupolvisesta perheestä suurperheeseen saakka.

Sotaa käyvissä maissa moninkertainen pakeneminen on usein lähtijöiden yhteinen kokemus. Heidän asemansa kotimaassa on entistä pelottavampi. Jokainen etsii pois pääsyn mahdollisuutta ja katse suuntautuu vakaasti kauemmaksi valtakunnan rajasta. Enää heille ei riitä rajanylitys naapurimaan puolelle, vaan pakenijoiden oli päästävä kauemmaksi. He ajattelevat saavuttavansa paremmat mahdollisuudet hengissä säilymiseen ja tulevaisuuteen.

Monilla on takanaan epäonnistuneita pakoyrityksiä. Joskus pakopäätöksen ja todellisen lähdön välinen aika on pitkä. Lähtöpäätös on todellinen; se on henkistä pakenemista, paon suunnittelua, vaikka faktista lähtöä, pakoa, on tosi vaikea vielä toteuttaa ja moni pelkää tulevansa tapetuksi.

Moni pakolainen muistaa pakoon lähdöstään tarkasti paikat, päivämäärät ja kellonajat. Ihminen paikantaa ja päivittää lähtöpäätöstään, joka jää rajapyykiksi hänen pakolaisuutensa alkamiselle. Hänen asemansa ja tilanteensa on alistettu. Tällöin ihmisen elämässä kyse on paitsi alistamisesta niin usein myös väkivallasta, kiduttamisesta, kärsimyksistä ja suurista menetyksistä, jotka vaikuttavat koko perheen myöhempään elämään. Jos esimerkiksi aiemmassa elämässä henkilö on ollut hyvin toimeen tuleva ja hänellä on ollut hyvä asema perheessä sekä yhteiskunnassa, niin lähtömaa merkitsi hänelle hyvää paikkaa ja asemaa. Sodan ja kriisin keskellä kotimaan tapahtumat mullistavat lähtijän elämän ja tuovat voimattomuuden tunteen. Tämän lisäksi ihminen kokee häpeää, jota ei edes tiedosta. Häpeä liittyy erityisesti siihen, että kotimaassa ihmiset tappavat omaa kansaa – siviilejä, naisia ja lapsia. Ajatukset ja katse suuntautuvat pois kotimaasta. Kaiken aikaa on huoli perheestä ja omaisista, jotka joutuvat jäämään vielä kotimaahan.

Jokainen pakenija tietää matkan vaaroista, mutta siitä huolimatta he lähtevät. Lähdön hetkellä he luopuvat kaikesta.

Kuvaavaa on, että he lähtevät vähin eväin, tyhjin taskuin ja pelon sekaisin tuntein ja tunnelmin. Heistä on nöyryyttävää lähteä, mutta turvallisemman elämän toivossa he uskaltavat yrittää. Kertojat joutuvat pakomatalla heti kosketuksiin myös nälän ja janon kanssa. Ihmisen elämässä epätasapaino (dissonance), tasapainottomuus, on dynaaminen voima, joka pyrkii saamaan aikaan muutoksen (Eskola 1986). Kertojat ovat kotimaista lähtiessään ja pakomatallaan epätasapainon vaiheessa. Päästyään pakolaisleirille tai turvapaikanhakijaksi turvalliseen maahan he vasta uskovat pakomatansa onnistuneen ja osaavat arvostaa tätä asiaa.

Elämäntilannetta vaikeuttavat henkilökohtaiset kokemukset paitsi paosta niin myös sodasta, omaisten kuolemista, kidutuksista, raiskauksista, menetyksistä sekä päätökset pakoon lähdöstä. Moni lähtijä on joutunut kokemaan kotimaassaan ennen pakoan muun muassa kidutusta, mikä on ollut hänelle itselle ja omaisille rankka tapahtuma. Pahaa tarkoittamattaan kuka tahansa ihminen saattaa tiedostamattaan provosoida toisesta kidutuksen aikaansaamat traumat ja ahdistuksen tuntemukset esille. Juuri itseän tai omaisiin kohdistunut kidutus on pakolaiselle se viimeinen pisara, mikä johtaa maastalähtöön.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 5. artikla sanoo: ”Ketään älköön kidutettako, älköönkään rangaistako tai kohdeltako julmasti, epäinhimillisesti tai alentavasti.” Näillä julistuksilla ja artikloilla ei ole ollut mitään vaikutusta monenkaan pakolaisen elämään. Kyse on pakolaisuuteen liittyvästä yhdestä organisoidusta väkivallan ja vainon keinosta. Pohjoismaisten ja kansainvälisten arvioiden mukaan kidutusta on kokenut joka viides pakolainen joko kotimaassaan tai pakomatansa aikana. Kidutuksen kanssa kosketuksiin on joutunut kuitenkin useampi. Organisoitua väkivaltaa/vainoa ovat joutuneet kokemaan jotenkin kaikki pakolaiset. Jokainen heistä kantaa itsessään näitä traumoja (Ahlberg 2000, Järvinen 2004). Kidutuksen tavoitteena on murtaa ihminen sekä psyykkisesti että fyysisesti. Kidutusten

seurauksena ihminen voi kärsiä keskittymis- ja muistivaiveuksista, päänsärystä ja muista somaattisista oireista, painajaisunista, uni- ja valvetrymin häiriöistä, masentuneisuudesta, ahdistuneisuudesta, tunne-elämän ailahtelevaisuudesta, väsymyksestä, seksuaalisista ongelmista, identiteettihäiriöistä, psykoosioireista, stressistä jne.

Pakolaiseksi joutuminen on aina kaaos yksilölle ja perheelle. Tämä koskee kaikkia sukupuolesta, etnisestä ryhmästä, iästä tai sosiaalisesta asemasta riippumatta. Kysymys on kokemuksesta, joka paitsi mullistaa elämän sekä sosiaalisesti että sosioekonomisesti, mutta se myös repii ihmisen juuriltaan, riisuu hänen osaamisensa ja monet taitonsa. Kaaos voi vammauttaa kertojat sekä fyysisesti että psyykkisesti pitkäksi aikaa. Pohjalla on tapahtumien ja kohtelun nöyryyttävyyden, puolustuskyvyttömyyden ja identiteetin hämärtyminen. Irtaantumisasiässä monella pakolaisella on yhteisenä kokemuksena katastrofi. Katastrofilla tarkoitan tässä uhkaavia tilanteita tai olosuhteita, esimerkiksi sotaa tai vainoa, jotka muuttavat yksilön ja perheen jokapäiväistä elämää ja elämän ehtoja sekä mahdollisuuksia.

Pakoon lähtö ja irtaantuminen käynnistävät ihmisessä syyllisyyden ja ikävän lisäksi myös muita mielenterveyden järkkymiseen liittyviä tuntemuksia. Pakolaiset eivät osaa eritellä, mikä on lähdön tai pakolaisuuden aikaansaamaa, mutta lähes jokainen tuntee pahaa oloa ja kipua. Vanhemmat pyrkivät suojelemaan lapsiaan, mutta myös lapset joutuvat kokemaan pakolaisuuden traumoja, väkivaltaa ja uhkia. Jotkut lapset joutuvat väkivallan kohteeksi, tai he ovat väkivallan silminnäkijöitä. Katastrofi merkitsee aina yksilön ja perheen elämään psykologisia ja sosiaalisia muutoksia ja menetyksiä, turvattomuutta sekä sosiaalisen että yhteiskunnallisen aseman laskua (Puusaari 1997). Väkivalta jää kertojien mieliin ja kokemuksiin. Näistä tapahtumista pakolaisten on vaikea puhua, mutta satuttava kipu ja tuska välittyvät monissa asioissa. Lähdöstä nouseva syyllisyys, koti-ikävä, suru ja pelot sukulaisten puolesta sekä kollektiivinen vastuu tulevat myös ikävällä tavalla

uniin. Useat kertovat nähneensä rankkoja painajaisunia, joiden sisältöinä ovat nälkä, pommitukset, hukkumiset, katastrofit ja kiinnijoutumiset. Kipeimpinä aiheina uniin tulvivat kuitenkin omaisten hätä ja heidän vaikea elämänsä. Painajaisunet saattavat tulla milloin vain, ihan hyvän päivän jälkeen tai jonkun omaisen kirjeen, muistamisen seurauksena tai muun omaisiin liittyvän muistutuksen tuomana. Unissa on selkeästi kaksi aihetta: 1) pakolainen itse on vaarassa ja 2) sukulaiset ja omaiset ovat vaarassa. Kotimaan

ulkopuolella asuvana pakolainen ei pystynyt pelastamaan sukulaista ja seurauksena on läheisen kuolema. Painajaisuniin heräävä ihminen on entistä huonovointisempi ja pelokkaampi.

Näiden kokemusten jälkeen on tärkeää, että vastaanotto uudessa maassa on turvallista ja ihmiset pääsevät nopeasti normaalin elämän alkuun. Väitöslan tulisi jäädä mahdollisimman lyhyeksi, tämä olisi kaikkien etu.

Lähteet

.....
Ahlberg, Nora (1990) "New Challenges – Old Strategies. Themes of Variation and Conflict among Pakistani Muslims in Norway. Helsinki." Tafas/Finnish Anthropological Society series no 25.
 .....

.....
Eskola, Antti (1986) Sosiaalipsykologia. Helsinki: Tammi.
 .....

.....
Gennep, Arnold van (1960) The Rites of Passage. London: Routledge & Kegan Paul Ltd. Compton Printing Works.
 .....

.....
Haraway, Donna (1991) Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature. London: Free Association Books.
 .....

.....
Honko, Lauri (1972) Uskontotieteen näkökulmia. Porvoo: WSOY.
 .....

.....
Honko, Lauri (1982) Folktradition och identitet. Folktradition och regional identitet I Norden. Åbo: NIF Publications No. 12.
 .....

.....
Järvinen, Riitta (2004) Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri. Erilaisuus sosiaali- ja terveydenhuollon jäsenyyksissä. Tampere: Tampereen yliopisto-paino Oy Juvenes Print.
 .....

.....
Lastensuojelulaki 683/1983.
 .....

.....
**Laki lapsen huollosta ja tapaamisoi-
 keudesta** 361/1983.
 .....

.....
Pentikäinen, Marja (2005) Loputon matka. Vietnamlaisien ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta. Työpoliittinen tutkimus 274/2005: Työministeriö.
 .....

.....
Puusaari, Hille (1997) Kulttuurinmuutos koettelee maahanmuuttajaa: psykososiaalinen kohtaaminen. Teoksessa Näkökulmia Monikulttuuriin Suomeen. Toim. Pitkänen, Pirkko. Helsinki: Edita. 21–32.
 .....

.....
Rose, Gillian (1995) Place and identity: a sense of place. Teoksessa Massey, D. & Jess, P (toim.) A Place in the World? Places, Cultures and Globalization. Oxford: Oxford University Press, The Open University.
 .....

.....
Turner, Victor (1974) Dramas, Fields and Metaphors. Symbolic Action in Human Society. Ithaca and London: Cornell University Press.
 .....

2.

Yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden moniulotteinen toimijuus

Marja Katisko

Taustaa

Tarkastelen artikkelissa yksin maahan tulleiden turvapaikan hakijoiden toimijuutta. Artikkelini on luonteeltaan teoreettisesti ilmiöitä pohtiva. Tutkimustavarten olen hyödyntänyt Diakonissalaitoksella tehtyjä yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden haastatteluja (ks. Salin & Soukkio tässä julkaisussa) syventämään teoreettista viitekehystä. Keskeisin artikkelini tutkimuskysymys on: millä ehdoilla ja miten yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden toimijuus on mahdollista rakentua?

Eurooppaan saapui vuoden 2015 aikana 95 000 alaikäistä yksin tullutta turvapaikanhakijaa, joista Suomeen päätyi hieman yli 3 000. Tämä hakijamäärä oli suurin, mitä Suomeen on koskaan saapunut. Vuoden 2015 jälkeen ilman huoltajaa tulevien hakijamäärä on pudonnut siten, että vuonna 2018–2019 vain noin 100 lasta ja nuorta haki Suomesta turvapaikkaa vuosittain. Tämä on johtunut Euroopan Unionin maiden kiristyneestä ulkomaalaispolitiikasta sekä ulkorajavalvonnasta, jotka ovat huomattavasti vähentäneet Eurooppaan yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrää. Globaali tilanne jatkuu kuitenkin hyvin epävakaana.

Globaalilla ja paikallisella tasolla ihmisten ja yhteisöjen liikkuminen ei tulevaisuudessakaan tule loppumaan. Globaalien taloussuhteiden tiivistymisen mahdollistama pandemia sekä ilmastonmuutos, suurvaltopoliittiset kysymykset ja jatkuvat uskonnol-

listen ja ulkoparlamentaaristen poliittisten ääriiliik-keiden aiheuttamat sodat ja konfliktit tulevat myös tulevaisuudessa lisäämään globaalia liikkuvuutta. Yhteiskuntien ja yhteisöjen tarinat osoittavat, että kriisin ja katastrofien kaltaisissa olosuhteissa perheet lähettävät pakomatkalta usein lapsia ja nuoria.

Artikkeli etenee siten, että aluksi esittelen miten eri tieteen aloilla, on tarkasteltu toimijuuden käsitettä. Luvussa *toimijuuden rakenteelliset ehdot ja edellytykset yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden arjessa* kuvaan haastatteluaineiston avulla rakenteellisia tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä elämään sekä lähtömaassa, pakomatalla että Suomessa. Luvussa *relaationaalinen toimijuus* siirryn tarkastelemaan haastatteluaineiston ja kirjallisuuden avulla, miten toimijuus kiinnittyy relationaalsiin asetelmiin. Viimeinen luku *läsnäolo, vuorovaikutus ja arjen toimijuus* on samalla johtopäätösluku, jossa pohdin yksin maahan tulleiden mahdollisuutta tulla aktiiviseksi suomalaisen yhteiskunnan toimijoiksi.

Toimijuuden käsitteen monitasoisuus

Toimijuutta on tarkasteltu monilla eri tieteenaloilla. Yhteiskuntatieteissä toimijuuden voi määritellä olevan yksi peruskäsitteistä (Giddens 1984), psykologia- tieteissä toimijuus liitetään usein minäpysyvyyteen sekä elämänkaaritoimijuuteen (Bandura 2001, Hitlin & Elder 2007), kasvatustieteissä koulutus-

ja työurien rakentumiseen (Biesta & Tedder 2007). Yhteistä käsitteen määrittelylle on sen liittyminen aktiivisuuteen, aloitteelliseen toimintaan, autonomiaan sekä vaikutusmahdollisuuksiin ja kykyyn ja resursseihin vaikuttaa omaan elämään.

Ihmistieteissä peruskysymys on kuitenkin sama: mikä on yksilön ja rakenteiden luomien mahdollisuuksien suhde? Miten pitkälle rakenteet ja olosuhteet määräävät yksilön toimijuutta ja minkälainen on yksilön valinnanvapauden ja vastuun välinen liikkumavara. Sekä yhteiskuntatieteet että psykologia ja käyttäytymistieteet toisaalta korostavat yhteiskunnallisia ja rakenteellisia selityksiä ja toisaalta yksilöistä liikkeelle lähteviä selityksiä. Erityisesti yhteiskuntatieteissä yksilöistä irrotettuihin syihin on liitetty sellaisia käsitteitä kuin luokka, rooli ja habitus. Yksilöistä lähteviä syistä puhuttaessa mainitaan usein minäpystyvyys, motivaatio, tahto, valinnanvapaus ja koherenssin tunne. (Kauppi et al. 2015).

Monilla tieteenaloilla ollaan joka tapauksessa yhtä mieltä siitä, että toimijuudesta on mielekäs puhua vain silloin, kun yksilöllä on mahdollisuus toimia, tehdä valintoja ja merkityksellistää tilannetta (esim. Ronkainen 2008.) Tällöin toimijuuden analysointi ottaa kantaa myös vallan ja vapauden käsitteisiin. Esimerkiksi Bourdieu (1990) katsoo yksilön toiminnan määräytyvän yhteiskunnallisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja materiaalien rakenteiden kautta ja niiden mahdollistamana. Erilaiset toimijuuskäsitykset avaavat siis erilaisia näkökulmia yksilön toimintakäsitteisiin suhteessa heitä ympäröiviin rakenteisiin (Silvonen 2015).

Anthony Giddens (1991) määrittelee toimijuuden aikomukselliseksi toiminnaksi, jonka yksilö tekee tai jättää tekemättä. Oleellista yhteiskuntatieteellisessä rakenteiden käsitteellistämässä on, ettei rakenteita varsinaisesti ole olemassa, on vain toimintakäytännöissä koostuvien sosiaalisten ja järjestelmien rakenteellisia ominaisuuksia. Giddensin teoriassa rakenteet ja toiminta liittyvät kiinteästi yhteen ja keskeistä ajattelussa on näkemys rakenteiden kaksinaisuudesta. Rakenteet toisaalta rajoittavat ja

määräävät, mutta myös mahdollistavat ja ohjaavat sekä yksittäisten ihmisten että ihmisryhmien toimintaa. Ihminen siis omaksuu ja toiminnallaan uusintaa rakenteita, ja samalla kykenee niitä myös hyväksikäyttämään omaksi edukseen ja toimintansa tueksi. Rakenteet siis luovat sekä rajoja että toimintamahdollisuuksia.

Toimijuuden rakenteelliset ehdot ja edellytykset yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden arjessa

Ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret ovat jo ennen Suomeen tuloa eläneet hyvin kuormittavissa tilanteissa sekä lähtömaissaan ennen pakomatkaa lähtöä sekä pakomatkan aikana. Haastattelussa nuoret kertovat lähtömaassa ja pakomatalla koetusta väkivallasta, arjesta vaikeista ja väliaikaisissa olosuhteissa ilman vanhempia, sisaruksia tai huoltajia. Heidän vanhempansa saattoivat olla joko kokonaan tai väliaikaisesti kadoksissa tai vanhemmat olivat kuolleet. Lapset ja nuoret kertoivat omasta ja lähiomaisten heikosta terveydentilasta sekä huonoista asuinolosuhteista. Yksilö ja perhetasolla koetut tapahtumat liittyivät usein rakenteellisiin ja poliittisiin syihin, jotka säätelivät pakomatkaa lähtemistä sekä pakomatalla olemista sekä lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä toimijuutta.

Nuori kertoo:

Egyptissä jätettiin koti ja myytiin kaikki. Oli vaikea aloittaa uudestaan. Sisko meni naimisiin. Sitten minä, isä, äiti, sisko ja veli lähdettiin Turkkiin ja asuttiin siellä. Sitten veljen kanssa tultiin Eurooppaan. Turkissa oli vaikea elämä. Ei koulua. Kaikki jouduttiin tehdä töitä – minä ja velikin, vaikka oltiin pieniä.

Yllä olevassa aineisto-otteessa nuori kertoo perheensä pakomatkasta, jossa perhe on joutunut luopumaan entisen elämänsä toimintamalleista ja luomaan käyttöönsä uudet. Turvatakseen elämänsä ja arkensa, lapset joutuvat tekemään töitä eivätkä haastattelut nuoret kerro esimerkiksi lapsen ja nuoren elämänpäiiriin kuuluvista nk. normaaleista instituutiosta, koulujärjestelmästä. Lasten ja nuorten lähtömaissa, sekä maissa, joissa he ovat pakomatkan aikana lyhyemmän tai pidemmän aikaa viiptyneet, ovat puuttuneet lisäksi suomalaisen hyvinvointivaltion kaltaiset peruspalvelut.

Sosiologinen tutkimus näkee toimijuuden yksilöiden ja rakenteiden (kuten hyvinvointipalvelujärjestelmä) vuorovaikutuksena. Elämänkulun monitieteinen tutkimus puolestaan näkee yksilöt rakentamassa omaa elämänkuluaan sen yhteiskunnallisen ja kulttuurisen mahdollisuuksien rakenteen kautta, jonka kautta sosiaalinen ympäristö heille tarjoaa. (Kauppila & Kauppila 2015.) Viimeksi mainitusta perspektiivistä katsottuna haastateltujen lasten ja nuorten ja heidän lähiyhteisönsä toimijuus on rakentunut epävirallisten ja usein yhteiskuntien ulkopuolisiin rakenteisiin ja verkostoihin.

Suomessa usein pitkäksi venyvä turvapaikka-prosessi, siirtymiset alaikäisyksiköstä toiseen, kielteiset päätökset ja käännytyspäätökset, ikämääritystesteihin määrääminen sekä perheenyhdistämisen vaikeus kuormittavat lapsen ja nuoren terveyttä ja hyvinvointia.

Jos on oleskelulupa – ihminen voi tehdä asioita. Jos odottaa, ei halua tehdä mitään. Pelkää vaan, että poliisi hakee. Ilman oleskelulupaa ei voi tehdä mitään suunnitelmia – joskus voi vaihtaa jumalaa, mutta se ei auta. Ei ole Afganistanissa tai Iranissa mitään. Suomessa voi tehdä töitä. Iranissa en saa oleskelulupaa. Jos menen Afganistaniin, niin poltan hashista tai kuolen. Paljon parempi, jos kuolen jo täällä.

Sekä lähtömaassa, pakomatalla eri maiden läpi, että Suomessa koetut prosessit sitovat yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden toimijuuden rakenteellisiin ja lainsäädännöllisiin rajoitteisiin sekä globaaleihin sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin riippuvuussuhteisiin. Haastatteluissa tulee monin eri tavoin sanoitetuksi odottaminen, välitilassa oleminen sekä hiipivä toivottomuuden tunne. Tilanne, jossa ei ole yksilöllistä mahdollisuutta vaikuttaa:

Neljän vuoden jälkeen, jos en saa jatkolupaa... ei kukaan tiedä, en tiedä mihin menisin, ei ole enää ketään Syyriassa. Ehkä mä jään kuitenkin Suomeen, en mä pääse mihinkään. Kaikki tietää meidän tilanne Syyriassa, ei mulla ole ketään siellä. Ehkä jos pääsisin Egyptiin, missä perhe on, niin voisin mennä sinne. En tiedä.

Vaikeaa, että olen ilman vanhempia. Kun tulin olin tosi nuori, oli kaikki uutta. Uudet ihmiset, uusi paikka, uusi kieli, uusi kulttuuri ja alussa oli vaikea katsoa eteenpäin, kun ei tiennyt saako jäädä vai ei. Saako jäädä vai negatiivinen päätös. Tiedän monta, jotka ei opiskele suomen kieltä, koska eivät tiedä, saako jäädä tänne.

Haastatellut lapset ja nuoret kuvaavat pitkien turvapaikkapäätösprosessien olevan toimijuuden kannalta kaikkein vaikeinta. Haastatteluaineiston perusteella on vaikea hahmottaa, mikä on yksilön ja rakenteiden luomien mahdollisuuksien suhde, mutta selvää on, että välitilassa oleminen on toimijuuden kannalta erittäin ongelmallista. Miten pitkälle rakenteet ja olosuhteet määräävät yksilön toimijuutta ja minkälainen on yksilön valinnanvapauden ja vastuun välinen liikkumavara silloin kun lapsi tai nuori joutuu odottamaan päätöstä, johon itse ei voi vaikuttaa ja jota ohjataan ulkoapäin.

Nuori kertoo:

Suomen pitäisi antaa turvapaikanhakijalle töitä. Jos Suomi haluaa antaa negatiivisen - niin se pitää antaa nopeasti. Jos vaan odottaa on vihainen ja pää menee rikki. Töitä ja tekemistä tarvitsee kaikki. Odottamiseen väsy ja pitää lähteä pois toiseen maahan. Jos antaa nopeasti negatiivisen - lähtee nopeasti pois toiseen maahan. Tarvitsee myös ihmisiä, että ei ole yksinäinen.

Relationaalinen toimijuus

Edellä olen kuvannut, kuinka yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden toimijuus on kiinnittynyt laajoihin, sosiaalista eriarvoisuutta tuottaviin rakenteisiin. Heidän elämäänsä, arkeaan ja toimijuutta ovat säädelleet monenlaiset piiloiset ja näkyvät rakenteet, joita he ovat kohdanneet ja jotka ovat rajoittaneet heidän toimijuuttaan. Toisaalta haastatteluista voi myös lukea toimijuuden säilymistä ja uudelleen rakentumista.

Nuori kertoo:

Se auttoi, että mä tiedän, miks mä oon täällä ja miksi oon tullut tänne. Ei Syyriassa voi olla parempi elämä kuin mikä täällä mulla on. Katsoin silloin eteenpäin. Koulu on tärkeä ja siellä suomalaisia. Se on tosi tärkeä, että velikin on Suomessa.

Arabialaisten ryhmään kuulun enemmän. Suomessa on turvapaikka, raha, rauha, koulu, parempi tulevaisuus. Syyriassa ei ole näitä.

Turvapaikkapäätösten odottaminen ja vaikean elämäntilanteen sietäminen on sekä passiivista että aktiivista samanaikaisesti. Honkasalo (2013) kirjoittaa kuinka vaikeassa elämäntilanteessa (esimerkiksi sairauden kohdatessa) *kestämisestä* voi tulla sosiaalista toimintaa.

Tutkijat puhuvat myös *sidotusta toimijuudesta* (Aaltonen 2013), joka tarkoittaa toiminnan kietoutumista sosiaaliseen kontekstiin. Tämä tarkoittaa toimijoiden kiinnittymistä useisiin temporaalisiin ja relationaalisiin asetelmiin. Jotta toimintaa voi tavoittaa, se täytyy asettaa aikaulottuvuuteen. Yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden kohdalla jo muotoutuneet tavat, mielikuvat tulevasta ja nykyhetkessä tapahtuva toiminta ovat suhteessa toisiinsa. Toimintaa ei siis pidä ajatella yksinomaan yhdensuuntaisena, eteenpäin kulkevana prosessina, vaan toimijan sisäisenä kamppailuna ja sinnikkyytenä. (Honkasalo et al. 2004). Vaikka toimijuus ei olisikaan varsinaista konkreettista toimintaa, yksilö on sen sijaan tietoinen omista ja muiden mahdollisuuksista ja rajoituksista (Lehtola 2013, 5–6.) Yhteiskuntatieteissä keskustellaan yksilön mahdollisuudesta rakentaa oma elämänsä ”minän” refleksiivisessä (esim. Giddens 1990) prosessissa, jossa tullaan toimijoiksi ja kyetään kontrolloimaan omaa elämää.

Haastatteluaineistossa lapset ja nuoret puhuvat tilanteista, joissa toimijuus on relationaalista. Emirbayer ja Mische (1998) määrittelevät relationaalisen toimijuuden toimijuudeksi, joka syntyy vuorovaikutuksen seurauksena. Tämä tarkoittaa, ettei toimijuus ole sosiaalisista järjestelmistä ja valtasuhteista irrallista, mutta ei myöskään yksinomaan niiden sanelemaakaan.

Relationaalinen näkökulma toimijuuteen ylittää konstruktionismin yksilökeskeisyyden. Tässä lähestymistavassa yksilön toimijuutta tarkastellaan osana sosiaalisia suhteita sekä kykynä suunnanottoon monimutkaistuvassa elämisen verkostossa (Vanhalakka-Ruoho, 2015, 40–44.) Bandura (2006) jäsentää toimijuutta kognitiivisena, itsesäätelevänä ja refleksiivisenä prosessina. Tällöin korostuu vuorovaikutuksellinen, erotuksena täysin yksilöstä määräytyvästä toimijuudesta ja toisaalta mekaanisesti ympäristön säätelevästä toimijuudesta.

Nuori kertoo arjestaan ja siitä, miten luottamus laitosoissa syntyy. Institutionaalinen palvelujärjestelmä on parhaimmillaan muutakin kuin fyysinen

paikka. Perheryhmäkoti on tila, jossa relationaalisen toimijuuden elementtien on mahdollista rakentua.

Pitää olla ihmisiä, joihin luottaa. Ei voi sanoa ensi viikolla, jos ei toteudu. Ja pitää pyytää anteeksi, jos ei toteudu. Pitää puhua kiltisti. Ei saa antaa lupausta, jota ei pidä. Voin odottaa, jos tiedän kuinka kauan, eikä vain myöhemmin, myöhemmin, myöhemmin.

Perheryhmäkodissa olen saanut apua. Aina on joku ohjaaja auttanut, jos on paljon postia. Aina auttaa sosiaalityöntekijä tai joku ohjaaja. Ohjaajat on tärkeitä, varsinkin omaohjaaja. Joskus, kun oma elämä on vaikeaa, puhun ohjaajalle pahasti, ja sitten mietin, miksi puhun pahaa ohjaajalle, kun hän aina auttaa, mutta joskus on vaikeaa. Aina kuitenkin perheryhmäkodin aikuiset auttaa.

Vaikka nykyisessä globaalien sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten riippuvuussuhteiden todellisuudessa ja epävarmuuden lisääntyessä mahdollisuudet kontrolloida sosiaalisia oloja ovat vähentyneet, silti toimijuus on mahdollista rakentua useiden vaihtoehtojen varaan. Maija Kalm-Akubardia (2019) kirjoittaa paperittomien perheiden toimijuudesta pohtien toimijuutta ja rajoituksia ja päätyy käsitteeseen kompromissivalinnat. Kompromissivalinnoilla hän tarkoittaa yksilön ja perheen valintoja yhden tai useamman toimintaa vahvistavan tai edistävän vaihtoehdon välillä.

Haastatelluille nuorille ystävät, koulu sekä oppiminen ovat peruspilareita, jotka vahvistavat ja edistävät heidän toimijuuttaan:

Kaverit tärkeitä. Koulussa ystäviä. Haluan puhua ystävien kanssa. Kun puhuu suomea, oppii koko ajan lisää. Jos puhuu persiaa, oppii sitä koko ajan lisää. Tärkeä, että on paljon kavereita, niin oppii koko ajan.

Läsnäolo, vuorovaikutus ja arjen toimijuus

Marja-Liisa Honkasalo (2004) kirjoittaa läsnäolon kriisistä ja toimijuuden mahdollisuudesta. Honkasalo kysyy, mikä yksilöä auttaa pitämään sidokset tilanteessa, jossa on vaarana otteen herpaantuminen itsen ja maailman välisten sekä elämän keskeisten turvallisuutta ja jatkuvuutta ylläpitävien suhteiden tullessa kyseenalaistetuiksi. Yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden haastatteluissa kerrotaan tilanteista, joissa elämän keskeiset turvapilarit, vanhemmat, lähiyhteisöt, koti, kotimaa, ystävät ovat kadonneet tai ovat kaukana.

Haastateltujen nuorten arki ja toimijuus nivoutuu laitosasumiseen sekä paikalliseen oppilaitos- ja kouluympäristöön ja kavereihin Suomessa. Samalla heidän suhteensa ulottuvat kauas kansallisvaltioiden yli, suvun, perheen ja yhteisön luo. Tutkimusta varten haastattelut nuoret pitävät yhteyttä monin eri kanavin eri puolilla maailmaa oleviin sukulaisiin sekä perheen ja yhteisönjäseniin.

Pidän yhteyttä isään ja äitiin, siskoon 24-v., sisko 22-v. Egyptiin ja veli tietysti Suomessa. Syyriassa isänäiti ja äidin sukulaisia. Välillä heidän kanssa puhutaan.

Haastateltujen nuorten kertomuksissa avautuu toimijuuden käsite, jota ihmiset luovat arkisissa toiminnoissaan ja jolla he pyrkivät luomaan ja pitämään otetta maailmassaan. Arkisen toiminnan ote on tavallaan vastakohta rationaalille ja aktiiviselle toimijuudelle, jonka käsitteistöä luonnehtivat ilmaisut kuten toimija, päämäärä ja muutos. (ks. Honkasalo, 2004). Yksin maahan tulleiden lapset ja nuoret luovat siteitä ja suhteita, joiden avulla he luovat uutta ja vielä tavallaan odottamatonta. Hannah Arendt (1958/2002) kirjoittaa toimijuudesta ainutkertaisena, ihmisen olemisen määreenä. Nuorten arjen toimijuus on sitä, että he järjestävät maailmaansa paikoilleen Suomeen ja itseään siinä samalla.

Liiallinen myötätunto saattaa kapeuttaa toimijuutta. Yksin maahan tulleita lapsia ja nuoria ei saisi nähdä uhreina eikä uhkakuvina vaan taustoistaan huolimatta oman toimijuutensa rakentajina. Olisi tärkeää vahvistaa heidän arkensa relationaalista toimijuuttaan uuden yhteiskunnan ja yhteisöjen jäsenenä, koululaisina ja opiskelijoina.

Yksin maahan tulevien toimijuus voidaan helposti määritellä ulkoapäin. Esimerkiksi toimitetussa mediassa voivat toistua epäilyksen ja myötätunnon representaatiot, jotka entisestäänkin kaventavat julkista keskustelua yksin tulleiden arjesta, vaikeuksista ja mahdollisuuksista uudessa kotimaassa. Anna-Kaisa Kuusiston ja Jaakko Tuomisen (2019, 187) nuorten toimijuutta ei juuri nosteta esiin medioissa. Yksin maahan tulleet nähdään helposti politiikkatoimenpiteiden kohteina sekä lainsäädännön ja rakenteiden kautta.

Maija Kalm-Akubardia (2019) on tutkinut pitkäikäistä paperittomuutta todeten sen sisältävän ajallisesti erilaisia toimijuuden kausia. Myös yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden toiminnan ajallisuudessa on erilaisia yhteiskunnallisten aikojen vaikutuksia (Emirbayer & Mische 1998, 1005–1006). Lapset ja nuoret ovat ennen Suomeen tuloaan kulkeneet joko perheensä kanssa tai ilman heitä pitkän tien maasta toiseen, erilaisista yhteiskunnallisista toimintaympäristöistä toiseen. He ovat anoneet turvapaikkaa Suomesta ja saaneet sekä hylättyjä että myönteisiä turvapaikkapäätöksiä. Samalla he ovat rakentaneet omaa identiteettiään ja toimijuuttaan erilaisissa ympäristöissä. He ovat soveltaneet omaa identiteettiään uusiin sääntöihin ja uusiin toimintamalleihin. Kalm-Akubardia (2019) kirjoittaa ehdollisesta toimijuudesta: toimijuus on osittain mahdollista, mutta ei täysin. Yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden toimijuutta rajoittaa turvapaikkapäätösprosessin hitaus.

Ilman perhettä tai huoltajia olevat turvapaikanhakijat ovat monessa suhteessa sekä globaalisti että paikallisesti haavoittuvassa asemassa. Usein heidät nähdään kapeasti yhtenä ryhmänä, joiden toimijuus määritellään ulkopäin. Vaikeista ja usein traumaattisistakin taustoista huolimatta heitä tulisi kohdalla

samoin kuin ketä tahansa lasta ja nuorta, aktiivisina ja omaan elämäänsä vaikuttavina uuden yhteiskunnan jäseninä. Lasten ja nuorten toimijuutta teoreettisesti ja empiirisesti tutkittaessa olisi tärkeää kuunnella heitä itseään.

Yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden haastatteluista ilmenee, että yksilöllisen tuen lisäksi nuoret arvostavat yhdessä tekemistä ja yhteisössä saatua luottamusta. Relationaalisen toimijuuden näkökulmasta ja ohjauksen menetelmien kannalta tämä merkitsee nuoren kuulemista sekä arvostavaa sivustaseuraamista, nuoren kunnioittamista, dialogiin pääsemistä. (ks. Toiviainen 2019.)

Yksin maahan tulleet turvapaikanhakijat tarvitsevat runsaasti tukea. Palvelujärjestelmän eri osissa on tärkeää tunnistaa käsityksiä, ennakkoluuloja sekä instituutioissa ja sosiaalisissa kanssakäymisissä valtarakennelmia, jotka mahdollistavat syrjinnän.

Artikkelini yhtenä tavoitteena on nostaa esille käsitteet globaali lastensuojelu sekä globaali nuorisotyö kuvaamaan tilannetta, jossa lastensuojelutyötä tai nuorisotyötä ei voi enää tarkastella kansallivaltioillisesta tai paikallisesta palvelujärjestelmästä eikä rakenteiden antamista mahdollisuuksista tai rajoitteista käsin. Lasten ja nuorten toimijuuden tarkasteluun tulisi nostaa heidän oma kokemuksensa yllirajaisesta, usein vuorovaikutussuhteissa rakentuvasta ja moniin eri suuntiin ulottuvasta toimijuudesta.

Maahanmuuttopolitiikan kiristykset sekä julkisessa keskustelussa yksin maahan tulleisiin turvapaikanhakijoihin liitettävät uhri- ja uhkadiskurssit kaventavat ratkaisevasti yksin maahan tulleiden nuorten relationaalista toimijuutta. Suomalainen yhteiskunta on kuitenkin väijäämättä kasvamassa kohti arjen monikulttuurisuutta ja monimuotoista väestörakennetta. Sen takia tosiasioihin perustuvan myötätuntopuheen luominen on vakaan yhteiskuntarauhan kannalta välttämätöntä. Nuoria on kuunneltava, heidän kokemuksellisuuttaan hyödynnettävä ja turvapaikanhakijoiden toimijuutta on nostettava esiin.

Lähteet

.....
Aaltonen, Sanna (2013) "Trying to push things through": Forms and bounds of agency in transitions of school-age young people. *Journal of Youth Studies*, vol 16, no. 3, 375–390.
 .....

.....
Arendt, Hanna (2002) *Viva Activa*. Ihmisenä olemisen ehdot. Suomen-tanut: Riitta Oittinen ja työryhmä. Tampere: Vastapaino.
 .....

.....
Bandura, Albert (2001) *Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective Annual Review of Psychology Vol. 52: 1–26* (Volume publication date February 2001) Department of Psychology, Stanford University, Stanford, California.
 .....

.....
Bandura, Albert (2006) *Towards a psychology of human agency. Perspectives on psychological science*, 1(2), 164–178.
 .....

.....
Biesta, Gert & **Tedder**, Michael (2007) *Agency and learning in the lifecourse: Towards an ecological perspective. Studies in the Education of Adult. Volume 39, issue 2.*
 .....

.....
Bourdieu, Paul (1984) *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
 .....

.....
Emirbayer, Mustafa & **Mische**, Anne (1998). *What is agency?* *American Journal of Sociology*, 103(4), 962–1023.
 .....

.....
Giddens, Anthony (1991) *Modernity and self-identity: Self and society in the late-modern age*. Cambridge: Polity Press.
 .....

.....
Hitlin, Steven & **Elder**, Glenn. H (2007) *Time, self, and the curiously abstract concept of agency* *Sociological Theory*, 25(2), 170–191.
 .....

.....
Honkasalo, Marja-Liisa & **Ketokivi** Kaisa & **Leppo** Anni (2004) *Moniselitteen ja hämärä toimijuus. Avauksia ja keskustelua. Sosiologia* 4/2004.
 .....

.....
Honkasalo, Marja-Liisa (2004) "Elämä on ahasta täällä" Otteita maailmasta joka ei pidä kiinni. Teoksessa: Marja-Liisa Honkasalo & Terhi Utriainen & Anna Leppo (toim.) *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Tampere: Vastapaino, ss. 51–81.
 .....

.....
Honkasalo, Marja-Liisa (2008) *Reikä sydämessä*. Tampere: Vastapaino.
 .....

.....
Honkasalo, Marja-Liisa (2013) *Katveessa. Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. Tiede & Edistys* 223, 42–61.
 .....

.....
Kalm-Akubardia, Maija (2019) *Paperittomana lapsiperheenä Moskovassa. Idäntutkimus* 4/2019, ss. 3–17.
 .....

.....
Kauppila, Päivi Annika & **Silvonen**, Jukka & **Vanhalakka-Ruoho**, Marjatta (2015) (toim.) *Toimijuus, ohjaus, elämäntilku. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. II. University of Eastern Finland. Joensuu.*
 .....

.....
Kuusisto, Anna-Kaisa & **Tuominen**, Jaakko (2019) *Epäilyä ja myötätuntoa: yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Aamulehdessä, Helsingin sanomissa ja Ylen verkkouutisissa 2014–2016. Media & Viestintä* 42 (2019): 3, 187–212.
 .....

.....
Ronkainen, Suvi (2008) *Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka* 73:4, 388–401.
 .....

.....
Silvonen, Jussi (2015) *Toiminta ja suhteet – neljä fragmenttia toimijudesta. Teoksessa Kauppila Päivi Annika & Silvonen, Jukka & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) (toim.) Toimijuus, ohjaus, elämäntilku. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. II. University of Eastern Finland. Joensuu.*
 .....

.....
Toiviainen, Sanna (2015) *Suhteisia elämänpolkuja – yksilöiden elämäntilhtaa. Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten ja toimijuus ja ohjaus. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 217, Tiede.*
 .....

.....
Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) *Toimijuus ja suunnanotto. Teoksessa Kauppila Päivi Annika & Silvonen, Jukka & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) (toim.) Toimijuus, ohjaus, elämäntilku. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. II. University of Eastern Finland. Joensuu.*
 .....

3.

Kokemusasiantuntijat kertovat

Bettina Salin, Sanna Soukkio

”Toivon, että mun aurinko vähän paistaa, nyt on ollut ihan pimeää, vieläkin”

Vuonna 2015 turvapaikan hakijoiden määrä oli lähes kymmenkertainen verrattuna edelliseen vuoteen. Sisäministeriön mukaan vuoden 2015 loppuun mennessä oli Suomesta hakenut turvapaikkaa lähes 32 500 ihmistä. Turvapaikan hakijoista alaikäisinä, yksin maahan tulleita lapsia ja nuoria oli vuonna 2015 noin 3 000.

Turvapaikanhakijoiden määrä aiheutti Suomessa kriisin, johon vastattiin perustamalla vastaanottoyksiköitä ja majoitusyksiköitä eri puolille Suomea. Tähän tarpeeseen vastasi myös Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö perustamalla alaikäisenä maahan tulleille nuorille tukiasumisyksiköt Espoon Lakistoon ja Helsingin Kallioon sekä ryhmäkodin Helsingin Karhusaareen. Niissä asui yhteensä noin 140 alaikäistä turvapaikanhakijaa. Seuraavana vuonna vastaanottopalveluiden tarve väheni merkittävästi ja Lakiston toiminta siirrettiin Espoon Pellakseen, ja sen paikkamäärä supistettiin 80 paikasta 40 paikkaan. Oleskeluluvan saamisen jälkeen alaikäiset turvapaikan hakijat siirtyvät yleensä perheryhmäkoteihin, jotka Diakonissalaitos perusti vuoden 2016 aikana Helsingin Karhusaareen ja Kauniaisiin.

Tähän artikkeliin haastatelluista ovat kaikki Suomeen tullessaan olleet alaikäisiä ja saapuneet maahan yhtä lukuun ottamatta ilman vanhempiaan. Ilman vanhempiaan muuttaneista nuorista yksi muutti oleskeluluvan saatuaan ryhmäkodista perhesijoitukseen,

muut nuoret ovat oleskeluluvan ja kuntapaikan saatuaan muuttaneet ryhmäkodeista perheryhmäkoteihin. Haastattelujen aikana osa nuorista oli jo täysi-ikäistynyt ja muuttanut pois perheryhmäkodeista omaan vuokra-asuntoon.

Työskenneltyämme esimiestehtävissä sekä Karhusaaren ryhmäkodissa että Kauniaisten perheryhmäkodissa nuoret tulivat meille tutuiksi ja heidän tilanteensa pysäyttivät miettimään heidän tarinoitaan. Tämän vuoksi halusimme haastatella näitä nuoria ja tehdä heidän kokemastaan näkyvää. Selvitystyötä varten haastattelimme kahdeksan yksin alaikäisenä maahan tullutta nuorta, jotka ovat asuneet Diakonissalaitoksen, alaikäisenä yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden palveluissa – ryhmäkodeissa tai perheryhmäkodeissa tai molemmissa. Lisäksi haastattelimme yhtä jo aiemmin (vuonna 2004) Suomeen kiintiöpakolaisena tullutta aikuista, jo työelämässä olevaa miestä. Haastateltavana olleet nuoret tulivat Suomeen loppuvuodesta 2015 tai kevään 2016 aikana. He ovat kotoisin Afganistanista, Irakista ja Syyriasta. Toteutimme haastattelut syksyn 2018 ja syksyn 2019 aikana Kauniaisten perheryhmäkodissa ja Diakonissalaitoksen lapsi- ja perhepalveluiden tiloissa Helsingin Pitäjänmäellä. Kaikilta alle 18-vuotialta pyysimme nuorten oman luvan ja edustajan luvan haastattelulle kirjallisena.

Haastattelukysymykset valmistelimme teemoittein: oleskelulupa, kotoutuminen, perhe ja verkostot, kulttuuri ja uskonto, radikalisoituminen ja tulevaisuus. Haastatelussa halusimme antaa nuorille tilan kertoa

heille tärkeistä asioista, joita heillä tuli mieleen kysymyksistä. Haastattelutilanteissa meillä heräsi myös lisäkysymyksiä nuorten yksilöllisten kokemusten pohjalta, emmekä antaneet valmiiden kysymysten määrittellä liikaa. Kuitenkin kaikilta nuorilta saatiin vastaukset ennalta mietittyihin kysymyksiin ja niiden teemoihin. Haastattelutilanteessa toinen meistä kirjasi nuorten tuomat tarinat, osallistuen kuitenkin vuoropuheluun ja toinen esitti kysymyksiä haastateltaville. Haastatteluissa emme tarkoituksella käyttäneet tulkkia. Kaikki nuoret olivat meille ennestään tuttuja ja tiesimme haastateltavien suomen kielen taitotason. Halusimme myös varmistaa, että haastateltavat voivat puhua luottamuksellisesti meille tutuille työntekijöille. Haastattelutilanteissa vaikutti siltä, että nuoret luottivat meihin ja pystyivät kertomaan hyvinkin traumaattisista elämäntapahtumistaan ja tulevaisuuteen liittyvistä toiveistaan.

Lähtömaasta lähtöyrityksiä nuorilla on ollut useitakin ja matkat Suomeen ovat kestäneet useita kuukausia. Kaikilla heillä ei ole ollut etukäteen tiedossa, mihin maahan he lopulta päätyisivät. Matkan aikana nuoret kokivat hyvin paljon vaaratilanteita ja turvattomuutta:

”Lähdin matkaan veljen kanssa. Matkalla veli katosi. En ole saanut veljestä mitään tietoja – kukaan ei tiedä. Muuta perhettä mulla ei enää ole. Perhe kuollut ja veli hävinnyt, vaikea puhua tästä asiasta...niin iso ja surullinen asia.”
– 19-vuotias nuori

”Syyriasta paettiin Libanoniin ja Egyptiin. Egyptissä oltiin 1,5 vuotta. Egyptissä jätettiin koti ja myytiin kaikki. Oli vaikea aloittaa uudestaan. Sitten minä, veli, isä ja äiti lähdettiin Turkkiin ja asuttiin siellä vuosi. Se oli pitkä ja vaarallinen matka. Moni kuoli matkalla ja me kokeiltiin kaikkea ja tehtiin kaikkea, että päästäisiin Turkkiin. Yritimme koko perhe monta kertaa meren yli ja ei onnistunut...poliisi tuli ja

jouduttiin vankilaan koko perhe kaksi kertaa. Turkissa oli vaikea elämä. Jouduttiin tekemään paljon töitä – minä ja veli, vaikka oltiin pieniä. Veljen kanssa päästiin lopulta Kreikkaan, josta lensimme Suomeen.”
– 16-vuotias nuori

”Olin 6–7-vuotta, kun menimme Iraniin. Kerran menimme Iranin ja Turkin rajalle, ja Iranilaiset lähetti meidät takaisin Afganistaniin. Myöhemmin pääsin uudestaan tulemaan Turkkiin. Raja Iranin ja Turkin välillä on huono paikka. Pääsin Turkkiin, enkä enää löytänyt perhettä. Salakuljettajat auttoivat. Isä kirjoitti puhelinnumeron ja antoi meille kaikille. Paljon ihmisiä...salakuljettajalle kerroin, ettei ole perhettä. Pitkä tarina. 6 kk Turkissa salakuljettajan kanssa odotin perhettä, mutta isä sanoi, että lähde – me emme voi tulla. Isä pelkäsi, että jään kiinni tai raja menee kiinni ja sanoi, että mun pitää jatkaa matkaa. Turkissa Istanbulissa yksi perhe sanoi, että tule meidän kanssa. Menin heidän kanssa Kreikkaan asti. Taas tuli perhe, joka sanoi, tule meidän kanssa. Tulin Saksaan, sitten Ruotsiin ja Suomeen. Ajattelin aina, että tämä on elokuvaa.”
– 19-vuotias nuori

Oleskelulupa

Ilman vanhempiaan Suomeen tulleet nuoret sijoitettiin vastaanottokeskuksista yksin alaikäisenä Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoille tarkoitettuun ryhmäkotiin. Jokainen heistä sai oman edustajan, jonka käräjäoikeus määrää jokaiselle yksin Suomeen tulleelle alaikäiselle. Edustaja auttaa nuorta hoitamaan asioitaan viranomaisten kanssa ja käyttäa huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa. Edustaja on muun muassa mukana alaikäisen turvapaikkapuhuttelussa, johon Maahanmuuttovirasto kutsuu saatuaan rajavalvontaviranomaiselta turvapaikkahakemuksen (Maahanmuuttovirasto, Luvat ja kansalaisuus).

Turvapaikkahakemukseen saatuja myönteisiä päätöksiä on kolmenlaisia: turvapaikka eli pakolais- asema, toissijainen suojelu ja oleskelulupa muulla perusteella. Turvapaikka myönnetään neljäksi vuodeksi, jonka jälkeen täytyy hakea Maahanmuuttovirastolta jatkolupaa. Jos turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, voidaan myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella. Toissijaiseen suojeluun perustuva oleskelulupa myönnetään neljäksi vuodeksi, jonka jälkeen täytyy hakea jatkolupaa. Jos turvapaikan ja toissijaisen suojelun perusteet eivät täyty, voi oleskeluluvan saada muulla perusteella. Tällainen peruste voi olla, jos on estynyt poistumaan maasta tilapäisestä terveydellisestä syystä tai, jos kotimaahan paluu ei ole mahdollista. Muita perusteita oleskeluluvan saamiselle voivat olla yksilölliset inhimilliset perusteet, tai opiskelu tai työ. Oleskelulupa muulla perusteella myönnetään yleensä vuodeksi, jonka jälkeen täytyy hakea uutta lupaa (Maahanmuuttovirasto, Luvat ja kansalaisuus).

Turvapaikkahakemuspäätöksistä voi valittaa valitusajan puitteissa ja uusinta-/jatkolupia voi hakea, kun edellinen päätös on lainvoimainen. Hakemuksessa täytyy aina esittää uudet perustelut hakemukselle ja mahdolliset lisäselvitykset. Hakemukset käsittelee Maahanmuuttovirasto (Maahanmuuttovirasto, Luvat ja kansalaisuus).

Haastattelemistamme nuorista ainoastaan kaksi saivat turvapaikkaa hakiessaan neljän vuoden oleskeluluvan. Muut nuoret saivat vuoden oleskeluluvat, joihin he ovat hakeneet jatkolupia. Kaikki haastattelemamme nuoret kokivat turvapaikanhakuprosessin psyykkisesti hyvin kuormittavana. Erityisesti lupien odottaminen oli monille todella vaikeaa ja pelottavaa. Niiden nuorten kohdalla, joille myönnettiin vuoden oleskelulupa, psyykinen kuormitus edelleen pitkeytyi, koska luvan saatua oli useimmilla heistä kulunut kyseistä oleskelulupaa jo kuukausia ja jatkohakemuksen vireillepano täytyi pian jo aloittaa. Tämän jälkeen heillä alkoi oleskeluluvan odotusprosessi ikään kuin uudestaan.

Yksi nuorista tuli Suomeen sisarustensa ja äidin kanssa kiintiöpakolaisena. Kiintiöpakolainen tarkoittaa henkilöä, joka on joutunut lähtemään kotimaastaan tai maasta, jossa asuu pysyvästi, toiseen maahan ja joka ei voi jäädä asumaan maahan, johon on paennut, ja jonka Yhdistyneiden kansankuntien pakolaisasiain valtuutettu UNHCR on määritellyt pakolaiseksi. Kiintiössä valitut pakolaiset eivät asu vastaanottokeskuksessa, vaan he muuttavat suoraan kuntaan asumaan. Pakolainen voi tulla Suomeen vasta, kun kuntapaikka ja asunto ovat löytyneet (Maahanmuuttovirasto, Luvat ja kansalaisuus).

”Oleskelulupaa tuli ensin vuosi, sitten vuosi ja nyt 4 vuotta. Aluksi oli tosi vaikeaa ja huono olo, kun koko ajan ajattelin, saanko oleskeluluvan vai en. Kännykstä näin, että pommeja räjähti Afganistanissa paljon. Voin sanoa, että joka minuutti ajattelin oleskelulupa-asiaa ja pelkäsin. Kun sain vuoden luvan, se vähän helpotti, mutta sen lopussa taas ahdisti ja pelkäsin, että mut palautetaan Afganistaniin. Olin tosi peloissani ja vihainen.”

– 19-vuotias nuori

”Oleskeluluvan odottaminen on vaikeaa. Aina ajattelee, tuleeko huomenna negatiivinen. Sitä ajattelee aina ja kaikki kysyy sitä koko ajan. Nopeammin pitäisi tulla vastaukset. Jos joutuu paljon odottamaan, sitä ajattelee, että pitää lähteä pois. Jos vaan odottaa, on vihainen ja pää menee rikki. Ensimmäiset olet joka päivä koulussa sitten, jos ei lupaa – ei enää mitään. Jos opiskelee, niin silti voi saada negatiivisen päätöksen. Jos saa negatiivisen, ei opi edes suomea puhumaan, kun ei ole, missä oppia. Ilman oleskelulupaa ei voi tehdä mitään suunnitelmia ja joutuu vaan odottaa. Työtä ja ttekemistä tarvitsee kaikki.”

– 18-vuotias nuori

Pyysimme nuoria pohtimaan, mitä he olisivat tehneet, jos eivät olisi saaneet oleskelulupaa Suomessa tai, mitä he tekisivät, jos eivät saisi jatkolupaa. Kaikille heistä ajatus kotimaahan paluusta tuntui hyvin ahdistavalta ja täysin mahdollottomalta. Suuri osa afganistanilaisista nuorista oli paennut perheensä kanssa Afganistanista jo useita vuosia sitten ja perhe on asunut laittomasti Iranissa tai Irakissa. Monilla heistä kotimaassaan Afganistanissa ei siis ole enää perhettä lainkaan ja osa heistä ei ole edes syntynyt Afganistanissa. Negatiivisen päätöksen saatuaan, nämä nuoret kuitenkin palautettaisiin viralliseen kotimaahan eli Afganistaniin.

”Afganistanissa ei olisi mitään mulle, olisin ihan yksin.”
– 19-vuotias afganistanilainen turvapaikanhakija

”Jos en saisi lupaa, en lähtisi takaisin. Yritän saada täältä luvan. Voisin yrittää saada sen toisella tavalla, opiskelun tai työn kautta. En tiedä Afganistanista mitään, enkä ketään. Mulla on perhe Iranissa.”
– 17-vuotias nuori

”En haluaisi mennä Afganistaniin. Mulla ei ole ketään siellä. Siellä ei ole töitä, ei mitään. Polttaisin vain hashista ja asuisin kadulla. Mä olen syntynyt Iranissa. Iranissa en saisi oleskelulupaa. Ei ole Afganistanissa tai Iranissa mitään. Suomessa voi tehdä töitä. Vaikka en saisi oleskelulupaa täällä, silti parempi tulevaisuus olisi mulla Suomessa. Jos joudun Afganistaniin, niin poltan vaan hashista tai kuolen. Paljon parempi, jos kuolen jo täällä. Täällä saan ainakin haudan.”
– 18-vuotias nuori

”Afganistaniin ei voi palata. Se on vaarallista. Suomi on hyvä paikka. Toivon, että saan jäädä. On rikos jäädä Suomeen, jos on paperiton. Siksi ehkä menisin toiseen maahan, jos olisi pakko.”
– 17-vuotias nuori

”Vaikea ajatella, jos ei enää saisi oleskelulupaa. Jäisin Suomeen ilman papereita, en lähtisi Afganistaniin. En tunne ketään sieltä. Haluaisin unohtaa ne kaikki jutut Afganistanista, Irakista ja matkalta. Olen halunnut unohtaa kaiken. Tulee uniin asiat paljon. Kun muistoja tulee, en voi keskittyä tai opiskella.”
– 19-vuotias nuori

”Jos en saa oleskelulupaa, miksi menisin kotimaahan? Mulla ei ole sukulaisia siellä. Jos olisi, voisin mennä. Olisi tosi vaarallista mennä kotimaahan. Jos en saa lupaa, jään Suomeen.”
– 19-vuotias nuori

”Neljän vuoden jälkeen, jos en saa jatkolupaa, en tiedä mihin menisin. Ei ketään ole enää Syyriassa. Ehkä mä jään kuitenkin Suomeen, en mä pääse mihinkään. Kaikki tietää meidän tilanteen Syyriassa, ei mulla ole ketään siellä.”
– 16-vuotias nuori

Kotoutuminen

Halusimme kysyä nuorilta, mitkä tekijät ovat helpottaneet heidän kotoutumistaan Suomeen sekä, mitkä tekijät ovat olleet kotoutumista hankaloittavia tekijöitä. Nuorista kaikki pitivät hyvin tärkeänä Suomen kielen oppimista. Täysin vieraan kielen oppiminen tuntui monille alkuun vaikealta ja väärinymmärryksiä tuli paljon. Muita auttavia tekijöitä heille olivat kaverit, opiskelu sekä ryhmäkotien ja perheryhmäkotien ohjaajat, joihin osa oli hyvinkin kiintyneitä. Erityisesti kokemus kuulluksi ja autetuksi tulemisesta henkilökunnan taholta oli heille merkityksellistä, ja moni koki ryhmäkodin tai perheryhmäkodin omaohjaajan olleen heille Suomessa juuri tärkeä henkilö. Myös liikuntaharrastus, jossa kehon fyysinen rasitus sai hetkeksi unohtamaan huolenaiheet, koettiin tärkeänä. Osalle myös Suomessa saadun kummin tai kummiperheen merkitys on ollut hyvin tärkeä. Kummi tai kummiperhe tarjoaa alaikäiselle turvapaikanhakijana yksin Suomeen tulleelle nuorelle mahdollisuuden

päästä kokemaan suomalaista arkea heidän kanssaan. Kummitoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen.

”Mua auttoi, kun sain lääkärin apua jalkakipuun. Auttoi myös, kun opiskelin ja tein samaa kuin muut. Kaveri auttoi myös tosi paljon. Olin tosi surullinen mun perheestä. Kaveri, jolla oli samanlainen kokemus, auttoi. Myös ohjaajilta sain tietoa ja apua. Kaikki ohjaajat perheryhmäkodissa on auttanut ja perheryhmäkoti on tärkeä mulle. Erityisesti omaohjaaja on tärkeä, puhun hänelle ja hän auttaa oikeasti.”

– 19-vuotias nuori

”Kielen oppiminen on minulle ollut tosi tärkeä. Kaverit on ollut tärkeitä. Suomalaiset kaverit ja ohjaajat ryhmäkodissa ja perheryhmäkodissa ovat olleet hyviä. Musiikki on ollut tärkeää ja kirjat. Olen lukenut omalla kielellä ja suomen kielellä. Harrastus oli myös tärkeä silloin (nyrkkeily). Kuitenkin siitä alkoi tulla riitely ja sodat mieleen ja halusin siksi lopettaa.”

– 19-vuotias nuori

”Suomalaiset kaverit on tärkeitä. Ne opettaa, miten Suomessa voi puhua tai kysyä. Esimerkiksi naiselta ei kysytä ikää. Opin suomalaisista, kun on suomalaisia kavereita. Työt on auttanut paljon, se on tärkeää. Koulu myös. Opiskelussa ja töissä oppii myös paljon suomalaisilta ja suomalaisista ja Suomesta. Harrastus on ollut tärkeä. Käyn kolme kertaa viikossa salilla. Perheryhmäkodissa olen saanut apua. Aina on joku ohjaaja auttanut, jos on paljon postia. Aina auttaa sosiaalityöntekijä tai joku ohjaaja. Ohjaajat on tärkeitä, varsinkin omaohjaaja. Joskus, kun oma elämä on vaikeaa, puhun ohjaajalle pahasti, ja sitten mietin, miksi puhun pahaa ohjaajalle, kun hän aina auttaa. Mutta joskus on vaikeaa. Aina kuitenkin perheryhmäkodin aikuiset auttaa ja ymmärtää.”

– 18-vuotias nuori

”Oleskeluluvan saanti helpotti. Koulu ja elämä on auttanut. Täällä kohdellaan ihmisenä – Iranissa ei, kun ei ollut oleskelulupaa. Suomessa on saanut olla tasavertainen. Suomen kielen puhuminen on auttanut oppimaan lisää.”

– 17-vuotias nuori

”Perheryhmäkodissa sain ohjaajia, jotka auttavat kaikessa, missä tarviin apua ja kertoo kaiken, mitä täytyy tietää. Se auttaa, kun on kiinnostunut itse. Olin itse kiinnostunut ottamaan selvää asioista ja kysyin ja keskustelin kaikkien ihmisten kanssa. Perheryhmäkodin ohjaajat auttaa hirveesti, oikeesti paljon. Perheryhmäkodin sosiaalityöntekijä ja omaohjaajat ovat hirveästi auttanut ja ilman heitä en olisi pärjännyt. Koulussa on auttanut opo, kuraattori ja muut. Harrastus on auttanut terveydessä. Uusi maa, uusi kulttuuri, uusi sää, uudet säännöt – ei ole k aikki yhdessä helppo ymmärtää, mutta jos on harrastuksia, niin unohtaa ongelmat vähäksi aikaa ja voi rauhoittua. Harrastus siksi on hyvä.”

– 19-vuotias nuori

”Suomalainen peruskoulu on auttanut tosi paljon ja harrastus. Molemmissa tutustuin uusiin kavereihin ja suomalaisiinkin kavereihin ja siten oppii suomalaista kulttuuria. Treenit melkein joka päivä ja auttoi, kun keskittyy treenaamiseen ja siellä on kavereita.”

– 17-vuotias nuori

”Koulu auttaa Suomessa – samoin se, että on saanut harrastaa ja löysin kummiperheen. Muuten, ilman äitiä on vaikea elämä, olin niin pieni, kun tulin. Nyt voi pyytää apua, missä asiassa vaan. Tärkeää on saada tietää Suomesta ja tavoista.”

– 17-vuotias nuori

”Se auttoi, että mä tiedän, miks mä oon täällä ja miksi oon tullut tänne. Ei Syyriassa voi olla parempi elämä kuin mikä täällä mulla on. Katsoin silloin eteenpäin. Koulu on tärkeä ja siellä suomalaisia. Se on tosi tärkeä, että velikin on Suomessa. Perheryhmäkodin ohjaajat auttaa, jos välillä joku ei onnistu. Hyviä ihmisiä on perheryhmäkodissa ollut. Nyt luotan enemmän ja on ihmisiä, jotka on lähellä. Omaohjaajat on tosi tärkeitä, ne ymmärtää mua hyvin ja tietää mitä mä ajattelen. Turvallinen olo on täällä perheryhmäkodissa.”

– 16-vuotias nuori

”Nähty niin paljon sitä, että ei ole mahdollisuuksia, koulunkäynti vaikeaa yms. (lähtömaassa). Kun päässyt maahan, jossa kaikki on mahdollista. Saa käydä koulua, niin haluaakin tarttua mahdollisuuksiin. Monilla tuntuu olevan liian kiire ja haluaa edetä nopeasti, ei ole kärsivällisyyttä kielen oppimisen kanssa. Perhekasvatus on tukenut ydinperheessä. Harrastukset on auttanut esim. jalkapallo.”

– Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

”Kunnon kontakteja kantasuomalaisiin, kummi-perheitä, tukihenkilöitä, harrastusta, yms. Enemmän yhteiseen toimintaan. Oman kielinen edustaja, pelkkä tulkki ja tulkkaukset ei riitä. Kulttuuri-tulkki, joka olisi pidempään ollut Suomessa.”

– Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

Oleskeluluvan odottaminen on ollut haastattelumillemme nuorille vaikeaa, ja pelko oleskeluluvan saannista vaikeutti monien asettumista Suomeen. Tämän lisäksi huoli omasta perheestä ja ikävä heitä kohtaan on vaikeuttanut kaikkien nuorten kotoutumisista. Huoli omasta perheestä vaikutti monilla hyvin kokonaisvaltaisesti jokapäiväisessä elämässä. Huoli ja ikävä vaikeuttivat nukkumista, keskittymistä, jaksamista sekä uusien asioiden oppimista. Unettomuus, nukahtamisvaikeudet ja painajaiset ovat hyvin yleisiä

alaikäisillä turvapaikanhakijoilla. Oleskelulupa ja perheeseen liittyviä huolia on edelleen heillä monella ja oman perheen tilanne vaikuttaa hyvin paljon heidän elämäänsä ja mielialaansa.

”Oleskeluluvan pohtiminen ja huoli perheestä aiheutti vaikeuksia. Itkin paljon, kun tuntui, että olen ihan yksin. Perhe on nyt Iranissa. Heillä ei ole lupaa olla siellä ja siksi asuvat huonossa paikassa. Huoli heistä on usein, vaikka isä sanoo, että ole rauhassa ja ajattele vain itseäsi.”

– 19-vuotias nuori

”Perheen ikävä on vaikeaa. Kulttuuri ja kieli on ollut vaikeaa. Pikkuhiljaa olen oppinut kieltä, Alussa oli vaikeampaa. Vaikeaa on, jos miettii, että ei saa lupaa ja miettii mitä sitten tapahtuu. Olen löytänyt nyt elämän täällä Suomessa. Elämässä jossa olin ennen, olisi tosi vaikeaa.”

– 17-vuotias nuori

”Alussa olin vihainen ja surullinen. En ohjaajille, eniten itselleni. Auttaa, kun saa olla yksin ja saan aikaa.”

– 19-vuotias nuori

”On vaikeaa, että olen ilman vanhempia. Kun tulin olin tosi nuori ja kaikki oli uutta. Uudet ihmiset, uusi paikka, uusi kieli, uusi kulttuuri – oli vaikea katsoa eteenpäin, kun ei tiennyt saako jäädä. Koko ajan on ikävä mun perhettä.”

– 16-vuotias nuori

”Suomessa vaikea muuttaa ihmisten käsityksiä ja ihmiset ei osaa näyttää mielipidettään siitä, mitä he meistä ajattelevat. Iranissa tiesi kuka on vastaan ja kuka ei, kun hakkasivat tms. Ikävä isää kohtaan vaikeutti paljon. Äiti ei ole kotoutunut, tietyt asiat ottaa päähän. Edelleen äidin asioita me lapset hoidetaan. Siitä on välillä rasitetta omalle elämälle, kun on omatkin asiat hoidettavana.”

Viranomaiset ei puuttunut ja häntä olisi pitänyt enemmän tukea hoitamaan omia ja perheen asioita. Vastuun antamista olisi pitänyt äidille enemmän siirtää.”

– Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

”Jossain vaiheessa tuntui, että oltiin väliinputoajia. Esim. kun oltiin oltu 4–5-vuotta ja oli oppinut paremmin suomen kieltä. Siinä olisi voinut vielä jatkaa jonkinlaista tukea ja apua, ihan vaan kannattelevaa tukea. Ne ajatteli, että me jo pärjätään ja osataan hyvin. Silloin olisi ollut ihan hyvä, vaikka joku tukihenkilö tai kummiperhe tai joitain mahdollisuuksia edes osallistua niihin. Tuntui että ollaan silti enemmän vaan siinä omassa kuplassa.”

– Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

Alaikäisenä Suomeen tulleet turvapaikanhakijanuoret muuttavat pois perheryhmäkodeista täytettyään 18 vuotta. Heille etsitään vuokra-asunto siitä kunnasta, josta he ovat saaneet kuntapaikan. Monet kunnat tarjoavat 18 vuotta täyttäneille turvapaikanhakijanuorille jälkihuollon tukea siihen asti, kunnes he täyttävät 21 vuotta. Jälkihuollon tukea voivat kunnat ostaa myös muilta palveluntarjoajilta. Haastatteluhetkellä suuri osa nuorista oli jo täyttänyt 18 vuotta ja itsenäistyneet perheryhmäkodeista omiin vuokra-asuntoihin. Osa nuorista saa Diakonissalaitoksen tarjoamaa jälkihuollon tukea, osa kunnan sosiaalityön jälkihuollon tukea.

Pyysimme nuoria pohtimaan, minkälaista tukea he tarvitsisivat haastatteluhetkellä. Tämänhetkiset tuen tarpeet liittyivät monilla perheeseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Taloudelliseen tilanteeseen vaikuttaa usein turvapaikanhakijanuorilla se, että he pyrkivät lähettämään rahaa omalle perheelleen, jotka usein elävät hyvin vaikeissa olosuhteissa. Lisäksi Suomessa asuvat turvapaikanhakijanuoret lainailevat rahaa myös keskenään melko paljon ja pyrkivät näin auttamaan myös toisiaan. Kela-asioiden hoitamiseen, TE-toimistossa asiointiin sekä muissa viranomaisasioissa moni

heistä tarvitsee apua, koska niihin liittyy paljon papereiden ja hakemusten täyttämistä sekä päätösten lukemista, joita heidän on suomen kielellä hyvin haastava ymmärtää, ja pienikin virhe tai ymmärtämättömyys voi vaikuttaa taloudelliseen tilanteeseen paljon. Myös opiskeluihin ja koulu-tehtäviin osa toivoi apua.

”Kelan kanssa on ongelmia. En osaa niitä asioita, ne on tosi vaikeita. Emme ymmärrä toisiamme. Sosiaalityöntekijäkään ei oikein ymmärrä Kela-asioita. Mun opiskelu ja työnteke aiheutti Kelassa vaikeuksia. Nyt en sitten saa mitään rahaa. Raha-asioiden kanssa on ollut vaikeaa. Joskus lainaan kavereilta ja maksan sitten takaisin.”

– 19-vuotias nuori

”Opiskeluun tuntuisi, että tarvitsisin apua. Koulutehtävissä tarvitsisin apua joltain.”

– 19-vuotias nuori

”Pitäisi olla tekemistä. Kesällä ei ole koulua eikä töitä – on vaikeaa, ei mitään tekemistä ja tylsää.”

– 18-vuotias nuori

”Tarvitsisin apua perheen yhdistämisessä. Se on ainoa, mitä toivon. Mun sisarukset on löytynyt, mutta vaikea on saada niitä tänne, siinä voisi auttaa. Niitä on kova ikävä ja ne ihmettelee, kun ei pääse mun kanssa tänne. Ne on paljon mielessä, kun ne on siellä ja mä olen täällä.”

– 17-vuotias nuori

Minä olen niin onnellisessa asemassa kuin voi. On kavereita suomalaisia ja oman maalaisia, en osaa kuvitella tämän parempaa. Paperit kun saisi ulos vielä koulusta, niin ei ole mitään stressiä enää. Koulun puolesta olisi hyvä olla joitain tukihenkilöitä, tutoroppilaita.

–Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

Perheet ja verkostot

Haastattelemistamme nuorista kaikki, joilla perhettä oli vielä elossa, kantoivat kovasti huolta oman perheensä tilanteesta ja ikävöivät heitä kovin. Omasta perheestä erossa oleminen on heille hyvin vaikeaa. Nuorista ne, joilla on yhteys perheeseen, kertoivat pitävänsä Suomesta käsin yhteyttä perheeseensä puhelimitse.

”Afganistaniin pidän nyt yhteyttä, kun sisarukset löytyivät. Mutta mulla on niistä iso huoli. Äitiä ja veljeä pitää vielä etsiä. En tiedä, missä ne on ja se on paha asia. En tiedä niistä mitään. Ne hukkuu multa Afganistanissa ja jouduin eroon muusta perheestä. Isä on kuollut jo aiemmin. En tiedä löytyykö äitiä ja veljeä koskaan. Toivon, että löytyy, mutta en tiedä.

– 17-vuotias nuori

”Iranissa on mun sisko ja äiti. Siskolla on puhelin, jonka kautta puhun. Soitan kuukaudessa 2–3 kertaa. Iranissa netti on kallis ja huono, ei voi soittaa niin paljon.”

– 18-vuotias nuori

”Pidän yhteyttä isään ja äitiin ja siskoihin. Ne on nyt Egyptissä. Veli on Suomessa ja siihen tietysti pidän paljon yhteyttä.”

– 16-vuotias nuori

”Olen pitänyt yhteyttä vanhempiini viikoittain, välillä päivittäin puhelimitse. Jos olen ollut tosi kiireinen, on mennyt ehkä viikko, että olen ollut yhteydessä. Enemmän olen puhunut äidin kanssa, koska isä on hiljaisempi.”

– 19-vuotias nuori

”Olen yhteydessä perheeseen noin kerran kuukaudessa. Heillä ei ole aina nettiä tai minulla ei ole aina nettiä.”

– 19-vuotias nuori

”Pikkuveli on Afganistanissa jossain, mutta en ole saanut yhteyttä. Veljeä ei ole löytynyt. Eno jäi veljen kanssa, mutta häneenkään ei ole saatu yhteyttä.”

– 17-vuotias nuori

”Mulla ei ole ketään sukulaista. Veljeä ei ole löydetty.”

– 19-vuotias nuori

”Pidän yhteyttä perheeseen muutaman kerran kuukaudessa. Videopuheluita soitan. Yleensä puhun isän ja äidin kanssa ja välillä sisarusten kanssa. On kova huoli perheestä, kun kaikki on kallista, eikä heillä ole kunnolla töitä. Joskus pelottaa, että perhe palautetaan Afgananiin. Lähetän joskus rahaa Iraniin.”

– 17-vuotias nuori

Kysymme myös, mihin yhteisöihin nuoret kokevat perheensä lisäksi kuuluvan. Tällä kysymyksellä pyrimme kartoittamaan sitä, minkälaisia verkostoja heillä on Suomessa muodostunut, ja mihin he täällä kokevat kuuluvansa. Nuorille on hyvin tärkeä kuulua johonkin ryhmään ja moni nuorista kertoikin siitä, miten vastaanottokeskuksen, ryhmäkodin tai perheryhmäkodin muista nuorista tuli ”perhettä” tai ”veljiä”. Toisten turvapaikanhakijoiden kotimaa tai uskonto ei tuntunut olevan heille merkityksellistä enää Suomessa. Merkityksellistä sen sijaan oli sillä, että he kaikki olivat nyt ”samassa tilanteessa” ja saivat toisiltaan ymmärrystä ja tukea.

Suomalaisiin nuoriin tutustumisen koki moni nuori tärkeänä kulttuurin ja kielen oppimisen vuoksi. Moni heistä hakeutuikin esimerkiksi harrastukseen, jossa on myös suomalaisia. Harrastuksen lisäksi he ovat tutustuneet suomalaisiin nuoriin koulussa.

”Afganistanilainen verkosto on mulla isompi kuin suomalainen. Kaikki ryhmäkodin nuoret on kuin perhettä. Mutta kuulun myös suomalaiseen kulttuuriin, kun käyn koulua ja siellä on suomalaisia kavereita.”

– 17-vuotias nuori

”Kaverit on tärkeitä. Koulussa on ystäviä. Haluan puhua ystävien kanssa. Kun puhuu s uomea, oppii koko ajan lisää. Tärkeää, että on paljon kavereita, niin oppii koko ajan.”
– 18-vuotias nuori

”Arabialaisten ryhmään kuuluun enemmän kuin suomalaisten.”
– 16-vuotias nuori

”Olen paljon suomalaisten kanssa koulussa. Myös tyttöystävä on suomalainen. Mulla on myös muista maista kavereita. Tunnen enemmän, että kuuluun Suomeen.”
– 19-vuotias nuori

”Mulla on enemmän afgaanikavereita, on myös suomalaisia kavereita. Aikuislukiossa, ammattikoulussa ja kuntosalilla on kavereita.”
– 19-vuotias nuori

”Kuulun useaan yhteisöön: Koti, kaverit, harrastus. Kaverit molempia: suomalaisia ja afganistanilaisia. Kavereita olen saanut peruskoulussa, jotka asuvat lähellä ja heidän kanssaan vietän paljon aikaa. Kaupungilla ollaan ja hengailaan. On myös muita ulkomaalaistaustaisia kuin minä kaveriporukassa. Harrastuksessa on myös suomalaisia ja ulkomaalaisia kavereita.”
– 17-vuotias nuori

Kulttuuri ja uskonto

Haastatteluissamme nousi esille, että turvapaikanhakijanuorten oma kulttuuri ja uskonto on osalle heistä edelleen hyvin tärkeää. Monet heistä nosti esiin Suomessa olevan uskonnonvapauden hyvänä asiana ja sen, ettei uskontoa ole pakko täällä harjoittaa.

”Joskus Iranissa kävin moskeijassa ja rukoilin, myös täällä joskus. Täällä on vähemmän moskeijoita, Iranissa rukoilin enemmän.”
– 17-vuotias nuori

”Islamin usko on tärkeä, tosi tärkeä. Myös Irakissa oli tärkeä uskonto. Täällä vähemmän tärkeä, koska ei ole samanlaista. En käy suomessa moskeijassa. Imaami ei ole sama kuin Irakissa tai Turkissa. Imaami Irakissa osasi puhua hyvin ja hän puhui totta. Täällä ei. Rukoilen kotona. Imaami täällä ei puhu totta: ei saa kätellä naisen kanssa. Liikaa sääntöjä: ei tyttöystävää, ei työpaikalla saa puhua naisille. Kavereilta olen kuullut, että imaami puhuu noin. En tiedä, miksi täällä puhuu eri lailla kuin Irakissa. Kurdilaisilta olen kuullut, että imaami täällä on huono. Vähän luen Koraania. Irakissa ja Turkissa tulee tappelu, jos puhuu pahaa uskonnosta. Suomessa voi puhua.”
– 19-vuotias nuori

”Oli helpotus, että Suomessa sain tietää, että täällä on vapaus, että ihmiset saa itse päättää uskonnosta ja siitä rukoileeko vai ei ja käykö moskeijassa vai ei. Monille on käynyt niin. En mieti paljon uskonnon asioita täällä, koska ei tarvitse miettiä.”
– 17-vuotias nuori

”Oma uskonto on tärkeä, mutta myös kulttuuri on tärkeä. Mutta mä ajattelen, että kaikista tärkein on ihminen ei uskonto. Pitäis aina ensin miettiä ihmistä ja vasta sitten sitä uskontoa. Uskonto, jos on ok, niin ei tuu ongelmia. Suomessa tämä on parempi, kun voi vapaasti uskoa tai olla uskomatta, kukaan ei pakota. Esimerkiksi Suomessa ei ole pakko paastota, se on kaikkien oma asia. Afganistanissa pakko paastota, voi viedä vaikka vankilaan muuten. Ne ei ymmärrä siellä, että se pitäis olla kaikkien henkilökohtainen asia, se on jotenkin väärin ja huono. Täällä hyväksytään kaikki.”
– 17-vuotias nuori

”Uskonto on tärkeä, yhtä tärkeä kuin Syyriassa. Moskeijassa en käy paljon. Käyn silloin, kun on muslimeilla jotain tärkeää. Joskus rukoilen. Kotona saatiin valita.”
– 16-vuotias nuori

”On tärkeää ja en halua unohtaa, kuka mä oon ja mikä olen. Tykkään suomalaisesta kulttuurista ja en haluaisi muuttaa suomalaisten kulttuuria tai mun omaa kulttuuria. Emme rukoilleet tai käyneet moskeijassa, koska kävimme töissä. Emme ehtineet. Emme ehtineet rukoilla. Iranissa on vain yksi päivä viikonloppu, arkipäivänä olimme koko päivän töissä. Viikonloppuna isän kanssa menimme kylään tyypeille, jossa oli joku uskonnollinen juttu aamulla. Myös perjantai-illalla olimme uskonnollisessa jutussa. Suomessa en ehdi käydä moskeijassa, en välttämättä rukoile aina. Täällä ei ole pakollinen, kun ei ole isä täällä, eikä kukaan muukaan pakota. Suomalaisessa kulttuurissa ei ole pakko, kun ei ole niin, että muut määrittelevät minkälainen olet. En usko, että isäkään suomessa pakottaa.”
 – 19-vuotias nuori

”Kotona rukoilin joskus ja nykyäänkin rukoilen joskus. Äiti pakotti rukoilemaan. Isä oli vapaampi. Joskus suomessa rukoilen. Nyt voin valita, mutta Iranissa olisi vaikeampaa. Ramadan oli vaikea ja se oli pakko. Suomessa on parempi, kun saan itse valita. Suomessa olen paastonnut sen mukaan, miten terveys on jaksanut. Suomessa vaikeaa paastota ja voi onneksi valita. Kaverit eivät sano ja kaikille on ok, jos joku ei paastoa. Joskus käyn moskeijassa, mutta aika harvoin. Viime vuonna en käynyt, sitä ennen kävin 1-2 kertaa kuussa. Itäkeskuksessa moskeijassa kävimme. Iranissa oli paha ero, jos oli shiia tai sunni ja ei voinut olla yhdessä. Se oli paha. Suomessa sillä ei ole väliä. Ollaan kaikki yhdessä.”
 – 19-vuotias nuori

”Välitän ja arvostan kulttuuria. Uskonnosta olen vähän erkaantunut, kun en ole päässyt itse tutkimaan mitä se sisältää. Iranissa sain stipendin Koraanin luvusta, mutta olin liian nuori silloin ymmärtämään niitä asioita. Silloin rukoilin yms.

ja kävin moskeijassa. Äidin olisi ehkä pitänyt antaa enemmän vapautta valita, miten olisin käynyt. Ei olisi pitänyt velvoittaa, kun olin niin nuori ja pieni. En ole uskontoa vastaan, mutta haluan omaa rauhaa tutkiskella.”
 – Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

Radikalisoituminen

Väkivaltaisella ekstremismillä tarkoitetaan sitä, että väkivaltaa käytetään, sillä uhataan, siihen kannustetaan tai se oikeutetaan aatemaailmalla tai ideologialla perustellen. Väkivaltainen radikalisoituminen on yksilöllinen prosessi, joka voi johtaa siihen, että yksilö liittyy väkivaltaisiin ekstremistisiin ryhmiin tai toimintaa. Äärimmillään väkivaltainen radikalisoituminen voi johtaa terroristisiin tekoihin. Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisy on tärkeää yhteiskuntarauhan sekä yhteisöjen ja yksilöiden turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen kannalta. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn merkitys on kasvanut 2000-luvun alusta lähtien. Yhä laajemmin nähdään, että väkivaltarikosten tai terrorististen rikosten paljastaminen, torjunta ja selvittäminen eivät riitä, vaan tarvitaan myös ennaltaehkäisyä. (Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma, sisäministeriön julkaisu 15/2016)

Radikalisoitumisesta kysyttäessä nuorilta, suurin osa heistä ei tiennyt mitä se tarkoittaa. Heille avattiin käsitettä, ja osa ei ollut kuullut asiaan liittyvää keskustelua lainkaan. Osan nuorista kanssa koulukaverit olivat puhuneet asiasta, ja osa toi oman huolensa esiin liittyen radikalisoitumiseen. Muidenkin alaikäisten turvapaikanhakijanuorten kanssa asiasta puhuttaessa esimerkiksi Turun tapahtumien jälkeen nuoret paheksuivat tapahtunutta ja toivat esiin, että radikalisoituneet ihmiset lukevat Koraania väärin. Useat nuoret ovat nostaneet esiin, että kaikkia uskontoja tulisi kunnioittaa.

Lisäksi keskusteluissa on noussut esiin, että esim. islamin uskossa ja kristinuskossa on paljon myös samoja piirteitä. Osa nuorista on keskusteluissa kokenut kristinuskon anteeksiantavaisemmaksi ja yksi nuorista on myös kääntynyt kristinuskoon. Kaikki haastatteluun osallistuneet nuoret tuomitsivat radikalisaation täysin ja pitivät siitä puhumista myös vaikeana.

”Ei ole minua houkuteltu mukaan. Ne (radikalisoituneet) kasvaa ihan pienenä sellaisten kanssa, jotka pakottaa rukoilemaan ja uskomaan tietyllä tavalla. Kun pakotetaan tiukkaan uskoon, niin usko, että se tieto on oikein ja näin pitää ajatella. Ei osaa ajatella muuten.”
– 17-vuotias nuori

”Valitettavaa, kun halutaan antaa raju kuva ja annetaan kuva isosta rangaistuksesta, jumala rankaisee. Pelotellaan ihmisiä. Kaukana todellisuudesta. Vaikka molemmissa on anteeksiantava jumala... Tuntematon käsite itselle en ole törmännyt. En tiedä miten Suomessa radikalisoitutaan. Afganistanissa ihmisten kouluttamattomuutta käytetään hyväksi ja jo pienenä värvätään.”
– Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

Kysyttäessä nuorilta mitä voitaisiin tehdä radikalisoitumisen ehkäisemiseksi, nuoret kokivat siihen vaikuttamisen vaikeana.

”Vaikea asia. Mielisairautta on niillä, jotka sellaiseen menee, ei käy koulua, eikä mitään, kaikki päivät vaan täyttyy siitä tiedosta. Oli helpotus, että Suomessa sain tietää, että täällä on vapaus, että ihmiset saa itse päättää uskonnosta ja siitä rukoileeko vai ei ja käykö moskeijassa vai ei. Monille on käynyt niin. En mieti paljoa uskonnon asioita täällä, koska ei tarvitse miettiä.” – 17-vuotias nuori
”Radikalisoitumisesta on munikin kanssa jotkut koulussa vähän tästä puhunut. Yksi poika puhui mulle siitä ja sisältä suutuin, mutta nauroin silti. Helsingissä joskus meille veljen ja kaverin kanssa vanha nainen, ehkä kännissä, tuli puhumaan:

mitä te teette täällä, meinaattekste tappaa, miksi Turussa näin tapahtui... sanoin että ok muslimeja olemme, mutta kaikki ihmiset eivät ole samanlaisia. Muslimeja oli auttamassa ihmisiä, jotka Turussa joutuivat hyökkäyksen kohteeksi. Isis tappaa muslimejakin. Mullakin tuttuja tapettu, jotka on muslimeja.”

– 16-vuotias nuori

Radikaalia on kovin jyrkät ja kiihkomielinen ajattelu. Taustatietoja, hyvä tietää heimokiistat yms. vähemmistöjen oikeuksien polkeminen. Afganien väillä sitä edelleen valitettavasti on. Suomessakin. Toki Suomessa ei lähdetä toisten asioihin puuttamaan, vaikka on omat ennakoasenteet.”
– Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

Tärkeänä pidettiin myös sitä, että elämässä olisi Suomessa myös muutakin kuin uskonto ja Koraani. Sosiaalisilla suhteilla nähtiin olevan iso merkitys, koulu/työ, suomalaiset kaverit ja/tai kummiperheet. Tärkeänä nähtiin myös tutustuminen uuteen kulttuuriin ja muuten suomalaiseen yhteiskuntaan. Lisäksi huonona asiana pidettiin, että oleskelulupapäätöksiä joutui odottamaan pitkään ja se lisäsi jännitystä ja tuskaisuutta.

”Koulun käyminen ja koulupaikan löytyminen on tärkeää, se vois auttaa. Onhan se varmaan vaikea estää. Kyllä niillä on jotain ongelmia, kun tekee noin, oikeat ihmiset ei tee tollasta. Toista pitää arvostaa. Oon kuullut, että joku on puhunut Afganistanissa, että pääsee paratiisiin, kun räjäyttää itsensä ja siellä nuoret tytöt odottaa. Mutta ne ihmiset ei ymmärrä mikä on tärkeää, elämä on tärkeää. Tärkeä olla suomalainen kontakti, että voi puhua asioista mitä on mielessä, se on tärkeää. Ei vaan mieti ite vaan toisen kanssa, mä voin puhua mistä vaan (kummiperheen) kanssa, se auttaa. Jotkut luulee, että kaikki islaminuskoiiset on terroristeja, se on meille huono. Me ollaan tultu tänne hakeen turvaa ja rauhaa, on nähty jo tarpeeks sotaa ja pahaa.”
– 17-vuotias nuori

”Jos ei ole kavereita ja lukee vain koko päivän Koraania. Jos ei ole mitään – on vain koraani tai uskonto. Pää menee rikki, jos on huolia, eikä mitään tekemistä. Jos pää menee rikki tekee pahaa. Suomalaiset auttaa. Tulee vaikeaa, jos elää niin kuin vahassa maassa, koska ei tiedä mikä kulttuuri, koska ei ole puhunut suomalaisten kanssa. Tietoa on hyvä saada. Ei kuulu kenellekään, onko islami tai kristitty. Jos Suomessa kristitty antaa sulle oleskeluluvan – se on hyvää. On hyvä, että suomalaiset kertoo asioista, niin oppii itse ajattelemaan. Ei ole houkuteltu isikseen tms.”
– 18-vuotias nuori

Nuoret kokivat, että voisi auttaa radikalisoitumisen ehkäisyssä, jos kaikilla olisi mahdollisuus koulunkäyntiin tai työhön. Lisäksi nuoret tuottivat, että oleskelupäätösten pitäisi tulla nopeammin. Päätösten odottaminen on nuorille vaikeaa, eikä odottaminen auta asettumaan yhteiskuntaan.

”Semmoiset on sairaita ja en tiedä miten niitä voi auttaa. Ei koskaan mun maassa ollut tällaista. Olimme Syyriassa kristittyjen naapureiden kanssa tosi hyviä kavereita. Kun tulee turvapaikan hakijaksi auttaisi ehkäisemään radikalisoitumista, jos olisi työtä tai koulua. Mun mielestä isis tappaa enemmän muslimeja. Se on totta, että ne lukee Koraania / islamia väärin.”
– 16-vuotias nuori

”Suomen pitäisi antaa turvapaikanhakijalle töitä. Jos Suomi haluaa antaa negatiivisen – niin se pitää antaa nopeasti. Jos vaan odottaa on vihainen ja pää menee rikki. Töitä ja tekemistä tarvitsee kaikki. Odottamiseen väsyä ja pitää lähteä pois toiseen maahan. Jos antaa nopeasti negatiivisen – lähtee nopeasti pois toiseen maahan. Tarvitsee myös ihmisiä, että ei ole yksinäinen.”
– 18-vuotias nuori

”Jos on oleskelulupa – ihminen voi tehdä asioita. Jos odottaa, ei halua tehdä mitään. Pelkää vaan, että poliisi hakee. Ilman oleskelulupaa ei voi tehdä mitään suunnitelmia – joskus voi vaihtaa jumalaa, mutta se ei auta.”
– 18-vuotias nuori

”Ei ole houkuteltu radikalisoitumiseen liittyviin piireihin. Islamin usko on tärkeä, tosi tärkeä. Myös Irakissa oli tärkeä uskonto. Täällä vähemmän tärkeä, koska ei ole samanlaista. En käy Suomessa moskeijassa. Imaami ei ole sama kuin Irakissa tai Turkissa. Imaami Irakissa osasi puhua hyvin ja hän puhui totta. Täällä ei. Rukoilen kotona. Imaami täällä ei puhu totta: ei saa kätellä naisen kanssa. Liikaa sääntöjä: ei tyttöystävää, ei työpaikalla saa puhua naisille. Kavereilta olen kuullut, että imaami puhuu noin. En tiedä, miksi täällä puhuu eri lailla kuin Irakissa. Kurdilaisilta olen kuullut, että imaami täällä on huono. Vähän luen Koraania. Irakissa ja Turkissa tulee tappelu, jos puhuu pahaa uskonnosta. Suomessa voi puhua. Ihmiset on erilaisia. Joku usko, joku ei usko. Jos imaami sanoo Suomessa jotain, ei välttämättä Koraani sano niin. Imaamin pitäisi mennä vankilaan, jos imaami huono, koska lapsi ei tiedä. Lapsen pitäisi lukea uskontoa Koraanista ja sitten hän ymmärtää. Imaami voi puhua totta tai ei totta, lapsi ei tiedä.”
– 19-vuotias nuori

”En ole koskaan kuullut, että ketään olisi pyydetty. Itse vihaan sitä toimintaa, ne on ihan tyhmiä – ne ei ajattele kovin pitkälle – tyhmiä. Ei mikään uskonto ole väärin, se riippuu siitä ihmisestä, joku uskoo jumalaan joku toiseen jumalaan ja joku Koraaniin ja joku ei.”
– 17-vuotias nuori

“Kerran on minulle tultu sanomaan myös, mikä on muslimille hyvä tehdä tai ei. Meille ei kuulu, miten toinen muslimi tekee tai elää. En halua miettiä sellaista. Se tuntuu pahalta, että vieläkään Suomessa ei ole oppinut ajattelemaan ja ymmärtämään muita. Suomessa kaikki näkevät ja tottavat ja hyväksyvät toisen kulttuurin ja uskonnon ja elämäntavan. Sen ymmärrän, jos kotimaassa käyttäytyy niin, jos se kuuluu siihen elämäntyyliin ja kulttuuriin. Tämä on, kun tullaan toiseen maahan - on parempi, ettei hän yritä muuttaa jotain niille tärkeää.”

- 17-vuotias nuori

Radikaloitumisen taustalla on useita syitä, tekijät liittyvät muun muassa yksilön elämän-tilanteeseen, yhteiskunnan tilanteeseen. Nuoret nostivat vastauksissaan esiin muun muassa yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukset ja myös syrjinnän. Nämäkin tekijät eivät kuitenkaan selitä sitä miksi joku radikalisoituu ja joku ei. Radikaloitumisen ennaltaehkäisyssä tärkeässä roolissa ovat sosiaalitoimi, terveydenhuolto, opetustoimi, poliisi ja erilaiset järjestöt ja nuorten kanssa toimivat yhteisöt. Nuorten kokemusten mukaan väkivaltainen käytös on tuomittavaa. Nuoret nostivat esiin, että ovat nimenomaan lähteneet juuri väkivaltaa ja sotaa karkuun ja näin sota tullutkin heidän perässään tänne Suomeen. Vastauksissa nousi myös esiin se, että ensin pitäisi kohdata ihminen ja sitten vasta uskonto/kulttuuri.

“Mutta mä ajattelen, että kaikista tärkein on ihminen ei uskonto. Pitäis aina ensin miettiä ihmistä ja vasta sitten sitä uskontoa.”

- 17-vuotias nuori

Tulevaisuus

Haastattelemamme nuoret näkivät Suomessa asumisessa paljon mahdollisuuksia, ja heillä kaikilla oli ajatuksissaan integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan muun muassa opiskeluiden ja työn avulla. Monet heistä pohtivat Suomessa asumista mahdollisuutena kokea turvallisuuden tunnetta ja rauhaa, mihin heillä ei ole omassa kotimaassaan ollut mahdollisuutta.

“Rauhaa, opiskelua, hyvää elämää...kaikkea.”

- 19-vuotias nuori

“Suomessa jos elät ja opiskelet, saat tukea ja pärjät elämässä ja koulutuksen jälkeen pääset töihin. On tosi tärkeää, että saan opintotukea, asumistukea ja perustoimeentulotukea, kun opiskelen. Se riittää mulle, että Suomi tarjoaa mulle tuen ja mä saan opiskella ja saan töitä ja sitten mä tarjoon suomelle mun verot. Mä annan Suomelle takaisin, kun ensin olen saanut. Toivon, että mun esimerkki auttaa, että joku joskus saa parempaa rahaa lukiossakin, niin kuin ne, jotka saa työmarkkinatukea. Mulle sanottiin, että älä mee lukioon, koska siellä ei saa niin paljon rahaa. Mutta se lisäsi mun motivaatiota, kun päätin, että se on mulle tärkeää ja se auttaa mua tulevaisuudessa.”

- 19-vuotias nuori

“Sellaisen elämän, minkä haluan, voi Suomi antaa ja sen voin täällä yrittää saada. Tärkeintä on rauhallinen elämä, opiskelu ja työ.”

- 17-vuotias nuori

“Suomesta olen saanut kaiken mitä tarvitsen. Opiskelut, harrastus, koti, terveydenhoito. Turvallisuus täällä on kaikki!”

- 17-vuotias nuori

”Totta kai Suomessa on paremmat mahdollisuudet minulle. Täällä on esimerkiksi rauha. Irakissa ei ole rauha. On opiskelu ja työpaikka haaveita täällä.”

– 19-vuotias nuori

”Toivon, että mun aurinko vähän paistaa, nyt on ollut ihan pimeää, vieläkin.”

– 16-vuotias nuori

Alaikäisenä turvapaikanhakijana Suomeen tulleet nuoret ovat kertoneet kuinka iso merkitys on sillä, että saavat pysyvän oleskeluluvan. Tätä ennen on vaikea nähdä tulevaisuutta, koska tulevaisuutta värittää pelko tulevista tapahtumista. Pyysimme kuitenkin haastatteluun osallistuneita nuoria miettimään missä he näkevät itsensä esimerkiksi viiden vuoden päästä tai myöhemmin. Kaikki nuoret nostivat esiin koulutuksen ja työpaikan merkityksen. Osa halusi tulevaisuudessa antaa Suomelle hyvää takaisin, koska Suomi on antanut heille turvapaikan.

”Olen valmistunut ammattikoulusta eli töissä. Autoalalla, autokorjaamossa olen töissä. Osaan suomen kieltä hyvin ja englantia ja vähän ruotsia. Minulla olisi pysyvä oleskelulupa. Ehkä perhe. Voisi olla hyvinkin suomalainen vaimo.”

– 17-vuotias nuori

”Aika menee tosi nopeasti. Tuntuu, että eilen olin perheryhmäkodissa. Haluaisin asua vielä Kauniaisissa. En tykännyt ensin Kauniaisista, mutta nyt mulla on asunto ja ei ole ongelmaa täällä ja on sosiaalista elämää. 5 vuoden jälkeen olen yliopistossa ja saan mun insinööri diplomini. Toivon joskus omaa perhettä. Haluaisin ostaa talon heti kun saan pysyvän työpaikan ja palkan. Talon ei tarvitse olla Kauniaisissa, mutta olisi parempi asua Kauniaisissa. Pääkaupunkiseutukin on hyvä. Tyttöystävän kanssa asuisin samassa talossa, jos hän haluaisi, ei vielä 5 vuoden päästä naimisiin.”

– 19-vuotias nuori

”Asun Kauniaisissa, ehkä tyttöystävän kanssa. Haluaisin joskus lapsia. Olisin ehkä töissä, kun opiskelut olisi loppunut. Olisi hyvä työpaikka, oma firma tai autokauppa. Ei mikään ole mahdotonta.”

– 17-vuotias nuori

Kaikki nuoret toivoivat mahdollisuuden opiskeluun. Mahdollisuus liittyä suomalaiseen verkostoon opiskelun kautta nähtiin tärkeänä kotoutumisen kannalta.

”Jatkan opiskelua; siellä mihin pääsen. Turvallisuusala minua kiinnostaa ja toivoisin sinne pääsevän. Poliisiksi haluaisin, mutta ensin haluaisin opiskella vartijaksi. Asuisin Helsingissä. Harrastaisin vielä painia. Perhettäkin toivoisin jossain vaiheessa, 1-2 lasta.”

– 17-vuotias nuori

Osa nuorista mietti myös omaa ydinperhettään. He haluaisivat käydä tapaamassa jäljelle jäänyttä perhettä lähtömaassa. Osa nuorista toivoi löytävänsä vielä kadonneita omaisia ja saavansa heidät Suomeen. Suru ja epä tietoisuus perheenjäsenistä tuntui olevan nuorten mielessä.

”Mulla olisi ajokortti ja auto. Haluaisin nähdä perheen Iranissa, haluaisin mennä siellä käymään. Koulu, opiskelu, sitten töitä. Ajokortti auttaisi töiden haussa esimerkiksi voisin pitsaa kuljettaa. Sitten kun kaikki on valmis, olen töissä, mulla on auto ja sitten naimisiin. Nyt ei vielä naimisiin, koska ei ole vielä mitään. Toivon joskus omia lapsia kolme-neljä. Haluaisin asua Suomessa loppuelämän. Afganistanissa ei olisi antaa lapsilleni ruokaa. Ei olisi rahaa. Suomessa on rauhaa ja voisi leikkiä, nauraa ja pelata lapsen kanssa.”

– 18-vuotias nuori

”Totta kai Suomessa on paremmat mahdollisuudet minulle. Täällä on esimerkiksi rauha. Irakissa ei ole rauha. On opiskelu ja työpaikka haaveita täällä.”
– 19-vuotias nuori

”Toivon, että mun aurinko vähän paistaa, nyt on ollut ihan pimeää, vieläkin. Toivon, että saan nähdä perheen tai asua niiden kanssa. Jos me puhutaan monen vuoden päästä, että pääsen, mihin haluan kouluun. Haluan koneella teknologiaa tai olla lasten kanssa, hoitamassa pieniä lapsia. Jompaa kumpaa niistä haluaisin tehdä. Pidän yhteyttä isään ja äitiin ja siskoihin Egyptiin ja veli tietysti Suomessa. Syyriassa isänäiti ja äidin sukulaisia. Välillä heidän kanssa puhutaan.”
– 16-vuotias nuori

*”Haluan olla jossain tärkeässä roolissa tärkeässä työssä. Naimisiinmeno.... äidin mielestä en voisi mennä naimisiin kuin afganistanilaisen kanssa, hän ei hyväksyisi suomalaista naista. Hän on uskova-
nen ja vanhoillinen. Haluan kunnioittaa ja ottaa huomioon kyllä äidin. Hänkin kyllä tietää, että ei voi päättää. Mutta tärkeät ihmiset ympärillä riittää. En ole kaikkien kaveri, tässä vähän poikkean muista afganistanilaisista, ehkä olen suomalaistunut enemmän. Meidän perheenkin mielestä.”*
– Suomeen kiintiöpakolaisena tullut mies

Nuorten ajatukset tulevaisuudesta olivat hyvin tavallisia nuorten toiveita: opiskelupaikan saamista, työpaikan löytymistä ja perheen perustamista. Nuorilla nousi kuitenkin esiin huoli perheen jäsenistä, jotka ovat jääneet lähtömaahan tai kadonneet matkan aikana. Epätietoisuus tulevasta, muun muassa oleskelulupien jatkuminen, kansalaisuuden saaminen ja huoli kavereista, jotka ovat saaneet negatiivisen päätöksen olivat nuorilla myös isoja huolia. Nämä nuoret toivoivat elämän normalisoitumista, turvallisuutta tulevaisuudelta, rauhaa, leikkiä ja naurua, sellaisia asioita, joita pääsääntöisesti kantasuomalaiset pitävät itsestään selvinä asioina.

Pohdinta

Suurin osa haastateltavista nuorista oli tehnyt lähtömaassaan töitä ja osa käynyt kouluakin. Lähtökohdaisesti heillä kaikilla oli suuri toive löytää paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa, oppia kieli ja päästä mahdollisimman pian työelämään. Monet heistä yllättyivät siitä, kuinka vaikea työpaikka on saada ilman koulutusta. Ammattiopintojen yleissivistävät aineet ja niiden oppimäärä koettiin hyvin vaikeaksi, kuten ruotsin kielen ja englannin kielen opiskelu. Tämä on mielestämme täysin ymmärrettävää, koska nuoret eivät opiskele omalla äidinkielellään, vaan suomen kielellä, joka sekin on heille vielä vieras kieli. Toisaalta taas lähtömaassa paljonkin koulua käyneille nuorille lukio-opiskelu Suomessa on lähes mahdollonta, TE-toimisto muun muassa ei hyväksynyt lukio-opintoja työmarkkinatuen saamiseksi, vaan edellytti peruskoulua tai ammattiopintoja. Tänä aikana, kun on suuri tarve työvoimalle ja puhutaan toivottavasta työperäisestä maahanmuutosta, olisi ehdottoman tärkeää räätälöidä ammatillisia koulutuksia kevyemmiksi pitkään työtä lähtömaassa tehneille ja työmotivoituneille maahanmuuttajille.

Nuoren täyttäessä 18 vuotta he muuttavat omaan asuntoon siinä kunnassa, johon heillä on kuntapaikka myönnetty. Sosiaalityön jälkihuollontuki alaikäisenä Suomeen tulleille maahanmuuttajanuorille päättyy tällä hetkellä nuoren täyttäessä 21 vuotta. Tässä kohdalla kuitenkin nuorilla on usein vielä kotoutumisprosessi kesken, epävarmuutta lupa-asioissa ja koulunkäynnin tai työelämän haasteita. Olisi tärkeää pystyä tukemaan apua tarvitsevia nuoria jälkihuollon tuella myös sen jälkeen, kun nuoret ovat täyttäneet 21 vuotta. Lastensuojelun jälkihuollon ikärajaa nostettiin 25 ikävuoteen, mikä mahdollistaa tuen antamisen sitä tarvitseville nuorille. Mielestämme tämä pitäisi ottaa huomioon myös alaikäisenä yksin maahan tulleiden nuorten jälkihuollossa, koska erityisesti näillä nuorilla puuttuu heitä tukeva läheisverkosto ja muu auttava verkosto. Tämä olisi nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta tärkeää.

Turvapaikanhakijanuorten suurin stressinaihe oli lupa-asiat ja niiden epävarmuus. Väli-tilassa olemisen, eli epätietoisuus oleskeluluvasta tai jatkoluvasta herätti paljon huolta. Pelkoa herätti, joutuuko palaamaan lähtömaahan tai kotimaahan, jossa ei ole asunut useampaan vuoteen tai ei koskaan. Tästä aiheutuu mielestämme nuorille kohtuuton vaikeus asettua Suomeen. Tällaisessa väli-tilassa pitkään eläminen hidastaa huomattavasti nuorten kotoutumista, koska heillä ei riitä tarpeeksi voimavaroja, energiaa ja motivaatiota niihin asioihin, mitä toivottava kotoutuminen vaatisi, kuten koulunkäynti, kielenopiskelu ja yhteiskuntaan asettuminen. Väli-tilassa elävien nuorten toivottomuus, epävarmuus ja niistä aiheutunut näköalattomuus ovat olleet työskentelyssämme heidän kanssaan voimakkaasti läsnä. Lupaprosessien huomattava helpottaminen ja jouduttaminen olisi ehdoton edellytys onnistuneelle kotoutumistyöskentelylle.

Ikävä omaa perhettä kohtaan oli nuorilla valtava. He ikävöivät lähtömaahan jääneitä perheenjäseniä ja/tai kuolleita perheenjäseniä. Pakomatkan aikana osalla heistä katosi perheenjäseniä eivätkä nuoret tiedä vielä kukaan heidän kohtaloistaan. Tarinat matkasta, lähtömaasta Suomeen, saivat nuoret pysähtymään ja hiljentymään. Matka oli vaikea ja osa nuorista näki kuolemaa, väkivaltaa ja/tai itse koki väkivaltaa. Muun muassa yhden nuoren, joka näki kaverinsa kuolleen viereensä matkan aikana, oli vaikea puhua asiasta, koska pelkäsi kertomuksellaan pahoittavan ohjaajien mielen. Toisen nuoren oli alkuun vaikea kertoa isänsä kuolemasta ja siihen liittyvistä karmaisevista kokemuksista, kun ajatteli, ettei kukaan kestä asian kuulemista. Nuori kertoi hyvin yksityiskohtaisesti tilanteen ja sanoi puhumisen auttaneen. Nuoret tarvitsevat paljon kuuntelua, tunteiden käsittelyä ja toivon ylläpitämistä. Kokemuksiemme mukaan psyykkiset sairaudet ovat vieraita kulttuureissa, joista haastateltavat ovat tulleet ja psyykkisistä sairauksista puhuminen on tällöin vaikeaa. Nuoret tarvitsevat tietoa esimerkiksi siitä, että tietyt käyttäytymisoireet ovat tavallisia kriisissä. Osa nuorista sanoitti pelkoa ”tulevansa hulluksi” tai

kysyivät suoraan, onko tulossa hulluksi. Nuorille on tärkeä avata, että ahdistusoireet kuuluvat kriisitalanteeseen, muun muassa pelko-oireet, painajaiset, kokemusten uudelleen ja uudelleen läpikäyminen, ylivireystila tai alivireystila, kauhun kokemukset. Asettuessaan ryhmäkotiin osa nuorista katseli pakonomaisesti netistä konfliktitilanteita lähtömaastaan, osa saattoi vältellä asioista puhumista täysin ja osa taas koki, ettei muistanut tapahtumia. Kaikki nämä luovat isot haasteet nuorten hyvinvoinnille. Poliittisesti epävakaita tilanteita lähtömaassa aiheuttavat nuorille isoa turvattomuutta. Nuoret tasapainoilevat Suomessa lähtömaan ja uuden kulttuurin välillä.

Omaohjaajatyöllä, ohjaajan sitoutumisella ja sosiaalityöntekijän työllä on iso merkitys nuoren psyykkisen hyvinvoinnin kannattelijana. Yhteenkin aikuiseen hyvän vuorovaikutussuhteen saaminen/luominen lisää nuoren luottamusta ja tällöin apuakin on helpompi vastaanottaa. Tämän luotettavan aikuisen tehtävä on tarvittaessa hienovaraisesti ohjata nuorta psykiatrisen hoidon piiriin. Kokemuksemme mukaan psykiatrista kontaktia erityisesti näiden nuorten kohdalla on ollut vaikea saada. Perusteenä on muun muassa ollut näiden nuorten kohdalla kieliongelma ja vääränlainen maahanmuuttajastatus. Mahdollisuus käyttää erikoissairaanhoidon palveluita tulisi taata nuorille ja madaltaa hoitokontakteihin pääsemistä.

Tärkeää on, että nuoren arkea ja arjen normaaliutta tuetaan. Heidän vahvuuksiensa esiin nostamista kriisin keskellä ja hyvien muistojen läpikäyminen on myös tärkeää. Kotoutumista auttaa muun muassa koulutus, työ, harrastus ja ystävät. Lisäksi kummiperhe/tukihenkilötoiminta auttaa kulttuurintuntemuksen lisääntymisessä. Nuorten tilanteet ovat hyvin yksilöllisiä ja tarinat taustalla vaikuttavat kotoutumiseen.

”Suomessa on rauhaa ja voisi leikkiä, nauraa ja pelata lapsen kanssa... Jumala on hyvä, koska nyt olen Suomessa.”
– 18-vuotias nuori

4.

Kummiperhetoiminnan näkökulma

Kaisa Eichhorn, Ulla Kärki, Hanna Myllynen

Yksin Suomessa

Vuonna 2015 tullessiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin marraskuinen Suomi ei ehkä tehnyt kovin suurta vaikutusta, mutta valtava tavallisten suomalaisten keskuudessa syntynyt auttamisen halu toivottavasti teki. Suomeen saapui tuolloin yhteensä 3 024 alaikäistä turvapaikanhakijaa ilman huoltajaa¹.

Diakonissalaitos perusti nopeasti loppuvuoden 2015 aikana pääkaupunkiseudulle neljä asumisyksikköä yksin tulleiden alaikäisten majoittamiseksi. Samaan aikaan Diakonissalaitokselle tulvi yhteydenottoja perheiltä ja aikuisilta, jotka halusivat vapaaehtoisina tehdä jotain konkreettista mediassa näytettyjen turvapaikanhakijalasten auttamiseksi. Eräällä asumisyksikössä työskentelevällä sosiaalityöntekijällä syntyi ajatus: nuoria tukisi epätavallisessa tilanteessa eniten turvallisten aikuisten kanssa tavallisessa kodissa vietetty aika ja ihan tavalliset arkiset hetket, joita isoissa asumisyksiköissä ei samalla tapaa ollut tarjota.

Näin Kummiperhetoiminta syntyi heti alkuvuodesta 2016, ensin pilottina Diakonissalaitoksen lapsi- ja perhepalveluissa vapaaehtoistoimintaa koordinoivaan ja kehittävään Perhetalkoot-hankkeeseen.

Toimintamuoto todettiin kuitenkin nopeasti erittäin toimivaksi kaikkien osapuolten näkökulmasta ja oma rahoitus sille haettiin ja saatiin vuonna 2017 rei-

luksi kolmeksi vuodeksi. Vuosien 2016–2020 välillä Kummiperhetoiminnassa on yhdistetty yhteensä yli 170 nuorta ja kummiperhettä pääkaupunkiseudulla ja Turussa.

Toimintamalli oli alusta asti melko yksinkertainen: saatetaan yhteen suomalainen perhe (tai myöhemmin hankkeen edetessä yksittäinenkin aikuinen) ja alaikäisenä turvapaikanhakijana Suomeen tullut nuori. Kummiperhe ja nuori tapaavat omien aikataulujensa mukaan esimerkiksi muutaman kerran kuussa tehden sitä, mikä heistä luontevalta yhdessä tuntuu. Yleensä se tarkoittaa kumminuoren ottamista mukaan omaan, ihan tavalliseen arkeen. Näin annetaan lapselle tai nuorelle mahdollisuus päästä säännöllisesti osaksi tavallista elämää ja arkea, tilaisuus oppia suomen kieltä, tapoja ja kulttuuria sekä saada ympärilleen turvallisia, välittäviä aikuisia, joilla on aikaa keskittyä juuri häneen.

Toiminnan tavoitteena on edistää yksintulleiden turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten hyvinvointia sekä yhtäläisiä mahdollisuuksia osallisuuteen, ja tukea heidän kotoutumistaan sekä vähentää eriarvoisuutta ja yksinäisyyttä. Vastaavasti hankkeen tavoitteena on rekrytoida, kouluttaa ja tukea vapaaehtoisia toimimaan kummiperheinä alaikäisille ja itsenäistymisvaiheessa oleville yksin maahan tulleeille.

1 Lisäksi vuosina 2016–2020 nuoria on tullut Maahanmuuttovirasto Migrin tilastoinnin mukaan alaikäisenä turvapaikanhakijana ilman huoltajaa 660 (3/2020 mennessä).

Luopuminen jatkuu Suomessa

Ilman huoltajaa Suomeen pitkän matkan taittaneet lapset ja nuoret ovat jo matkalle lähtiessään joutuneet luopumaan paljosta, mutta luopuminen jatkuu edelleen Suomessa. Vuonna 2015 turvapaikanhakijoiden suuri kokonaismäärä aiheutti paitsi ruuhkaa ja viivästyksiä turvapaikkaprosesseihin ja ylipäätään kuormitusta Maahanmuuttoviraston suuntaan, niin myös huomattavia kiristyksiä Suomen turvapaikkapolitiikkaan. Nämä paineet konkretisoituvat monen nuoren kohdella niin, että turvapaikkaedellytyksiä ei välttämättä heti alussa kartoitettu tarpeeksi, prosesseihin ei saatu riittävää oikeudellista apua ja suurelle osalle nuorista alettiinkin ketjuttaa vuoden oleskelulupia yksilöllisestä inhimillisestä syystä.

Yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella oleskelulupansa saaneiden nuorten osalta perheenyhdistämisestä tuli käytännössä mahdotonta, vaikka nuori ja tämän perhe sitä olisivat hartaasti toivoneet.

Tosiasia on, että nuoret tulevat tänne pääosin yksin ja jäävät tänne pääosin yksin. Näin lapset ja nuoret siis joutuvat eroon kodistaan, perheestään ja usein myös vaihtelevin astein omasta kulttuuristaan ja kielestäänkin.

Pakolaisuus itsessään onkin luopumista. Pakolaisuuden kokeneet lapset ja nuoret ovat kohdanneet paljon turvattomuutta tuottavia tilanteita, kuten väkivallan tai jopa kidutuksen kohteeksi joutumista tai sen todistamista, hengenvaarassa olemista, pakomatkan ilman valmistautumista ja tähän lisäkuormitusta tuo tietysti ero perheenjäsenistä, tapahtuu se sitten heti lähtiessä tai matkan varrella. Pakolaisuuden lisäksi myös huonosti sujunut turvapaikkaprosessi voi traumatisoida ja haitata kotoutumista. Varsinkin vuosina 2015–2016 tulleiden nuorten osalta turvapaikkaprosessissa monen kohdalla heidän oikeuksiensa ei voida nähdä aidosti toteutuneen.

Kummiperhetoiminnassa olemme yhteyksissä viikoittain useiden nuorten kanssa kuullen heidän kummiperhetoiveitaan mutta myös muita heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Moni täysi-ikäistynyt, Suomessa jo useamman vuoden asunut nuori kertoo edelleen suomen kielen vaikeudesta ja yksinäisyydestä, koti-ikävästä, itsenäisen elämisen ja asioiden hoitamisen haasteista, vaikeuksista opintopuluilla tai työsaannissa, loputtomasta määrästä täytettäviä lomakkeita, joita kantasuomalaisetkaan eivät osaa automaattisesti selvittää. Omilleen muutto 18-vuotiaana koittaa perheryhmäkodista tai asumisyksiköstä usein nopeasti – halusi nuori sitä tai ei – ja siihen valmistautuminen jää lyhyeksi. Moni asia on samaan aikaan kesken: kielen opiskelu, jatko-oleskelulupaprosessi tai passiasiat, peruskoulun päättymisen tai ammattikouluun haku, kesätöiden etsiminen tai viikonloppu- ja iltatyöt opintojen ohessa.

Siinä missä kantaväestöön kuuluvalla nuorella on mahdollisuus soittaa vanhemmalleen tai muulle aikuiselle arjen vaatiessa kokeneemman neuvoja, ilman huoltajaa Suomeen tulleella nuorella ei välttämättä ole ketään, jolta nopeasti saada tukea tai kysyä apua matalalla kynnyksellä.

Epävarmuus muuttaa muotoaan

Epävarmuus ei pääty, kun lapsi tai nuori astuu Suomeen, se vain muuttaa muotoaan. Suomessa voi liikkua ulkona iltaisin melko turvallisesti, pommit eivät putoa, ja todennäköisesti pahinta, mihin törmää, on rasistinen huutelu tai ihmisten yleinen välinpitämättömyys. Edessä on kuitenkin pahimmillaan monen vuoden odotus. Ensin ensimmäisen oleskeluluvan odotus, joka voi kestää useita kuukausia. Jos nuorella kuitenkin käy erittäin hyvä tuuri, on ensimmäinen turvapaikkapäätös heti myönteinen, ja nuori

saa parhaassa tapauksessa suoraan neljän vuoden turvapaikan. Tämä mahdollistaa elämän rakentamisen, eteenpäin menemisen ja ehkä myös menneisyyden käsittelyn aloittamisen nopeammin. Usein senkin, että nuorella on toivoa perheenyhdistämisestä. Valitettavasti suurimman osan nuoristamme kohdalla turvapaikka on kuitenkin jäänyt vain haaveeksi.

Heille turvapaikanhakuprosessi Suomessa on tarkoittanut jopa vuosien epävarmuuden sietämistä, kun lyhyitä oleskelulupia ja jatkolupia on kansainvälisen suojelun² sijaan tipahdellut yksilöllisen, inhimillisen syyn perusteella vuosi kerrallaan useamman vuoden ajan. Käsittelyviiveen takia luvat tulivat ensimmäisinä vuosina usein voimaan takautuvasti niin, että myönteisen päätöksen saadessaan nuorella ei ollut lupaa jäljellä montaakaan kuukautta ennen kuin sama hakurumba piti aloittaa taas uudestaan. Vielä huonompi tuuri kävi niillä usealla kymmenellä alaikäisellä, jotka saivat heti negatiivisen turvapaikkapäätöksen ja sen jälkeen vielä pahimmassa tapauksessa useamman negatiivisen päätöksen valitettuaan. Joukossa oli myös niitä alaikäisiä, jotka otettiin säilöön ja käännytetään pois Suomesta.

Suurella osalla aiemmin oleskelulupia saaneista nuorista täysi-ikäistyminen tarkoitti taas uutta epävarmuuden aikaa, sillä monen kohdalla alaikäisyys oli katsottu perusteeksi oleskeluluvan myöntämiselle yksilöllisestä inhimillisestä syystä nuoren saapuessa Suomeen.

Näin 18 vuotta täyttäneitä, jo useita vuosia Suomessa asuneita, koulua käyneitä, suomea puhuvia, ihmissuhteita Suomeen luoneita ja monin muin tavoin

tänne kotoutuneita nuoria palautettiin. Joidenkin kohdalla se tarkoitti palautusta maahan, jossa nuori ei välttämättä ollut ikinä asunut ja jossa hänellä ei ollut kontakteja, mutta jonka Suomen viranomaiset katsoivat tämän kotimaaksi. Näin tapahtui esimerkiksi joidenkin afgaaninuorten kohdalla, jotka olivat eläneet lähes koko elämänsä, jopa syntyneet, Iranissa. He tulivat silti lähetetyiksi Afganistaniin, johon heillä ei ollut vanhempien kansalaisuutta lukuun ottamatta mitään siteitä.

Kaikkien epävarmojen ja venyvien viranomaisprosessien ja aiempien, osin traumaattistenkin kokemusten käsittelyn keskellä näiltä nuorilta odotetaan paljon.

Suomen kielen, kulttuurin ja yhteiskunnan tapojen oppimisen lisäksi pitää pärjätä ja edistyä koulussa, hakea peruskoulun tai valmistavien opintojen jälkeen jatko-opintopoluille tai töihin, solmia uusia ihmissuhteita ja kontakteja sekä tietysti pyörittää omaa arkea. Kotoutumista ja sen kautta kaikkea tätä tarkastellaan konkreettisesti nuorten jatkolupia harkittaessa, ja nuoretkin tietävät sen.

Kaiken tämän keskellä ja samalla nuoruusvaiheiden haasteita taklatessa moni nuori onnistuu kuitenkin lisäksi olemaan myös hyvä ystävä, poika tai tytär, sisko tai veli, ehkä jo jonkun täti tai setä. Sillä vaikka nuorilla alkaa uusi elämä Suomessa – johon me ammatillaiset usein keskitymme, sillä eteenpäin meneminen ja tulevaisuuden rakentaminen on eittämättä tärkeää varsinkin nuorille ihmisille – ei aiempi elämä

2 Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan EU:n direktiivien ja Suomen ulkomaalaislain mukaan pakolaisasemaa tai toissijaista suojeluasemaa. Maahanmuuttovirasto Migrin tilastojen (tilastot.migri.fi) mukaan esimerkiksi vuonna 2016 yksintulleille alaikäisille myönnettyistä oleskeluluvista 196 myönnettiin turvapaikan perusteella, 434 toissijaisena suojeluna, 2 humanitaarisena suojeluna (poistunut käytöstä vuonna 2016) ja 883 muista syistä (pitää sisällään yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella annetut luvat).

pyyhkiydy yhtäkkiä pois tai pysähdy. Päinvastoin nuorilla on edelleen usein valtavasti velvollisuuksia, huolia, paineita, kaipuuta, ikävää ja vastuita omia läheisiä kohtaan, vaikka kilometrejä välissä olisikin tuhansia ja jälleennäkemisen mahdollisuudet vain hataria tulevaisuuden haaveita.

Nuorissa on valtava potentiaali – ja toive kuuluu johonkin

Ilman huoltajaa alaikäisenä turvapaikanhakijana tulleilla lapsilla ja nuorilla on lähtökohtaisesti hyvät mahdollisuudet integroitua onnistuneesti osaksi suomalaista yhteiskuntaa, opiskella ja työllistyä, jos he saavat riittävästi yksilöllisiin tarpeisiin perustuvaa tukea. Nuorten kotoutumisprosessi Suomeen on usein ensimmäinen askel kohti tätä.

Kotoutumisessa ei ole kyse vain kielen oppimisesta vaan koko käsitteisiin kiinnitetystä vieraasta maailmasta ja elämästä. Kielen oppimiseksi pitää opetella myös ymmärtämään esimerkiksi ennestään vieraita talouselämän ilmiöitä, teknologiaa, verotuskäytäntöjä tai omia oikeuksia ja velvoitteita. Useimmille nuorillemme kaikki tämä on uutta ja heillä on suuri tarve kulttuuritulkkaukselle, selittämiselle, myötätunnolle ja keskustelulle.

Kotoutumiseen usein liitetään myös ajatus osallisuudesta yhteiskuntaan, mikä tarkoittaa nuorilla yleensä konkreettisesti esimerkiksi koulujen käymistä ja töiden tekemistä. Yleisesti kuitenkin tiedetään, että maahanmuuttajanuorten riski jäädä koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle on moninkertainen kantaväestöön verrattuna³.

Kummiperheteroiminnassa tavataan jatkuvasti nuoria, jotka mielellään käyvät koulussa ja tekevät töitä,

usein enemmän kuin mitä heille mahdollistetaan. Nuorissa onkin valtava potentiaali, mutta sitä ei valitettavasti aina tueta tarpeeksi tai oikeanlaisin keinoin. Monella nuorella motivaatio opiskeluun yleisesti on korkealla varsinkin alussa, mutta vaatimustaso opinnoissa on elämäntilanteeseen nähden liian vaativa, eikä tarkoituksenmukaisia tukitoimia oppilaitoksissa ole välttämättä ollenkaan tarjolla. Myöskään nuoren jo olemassa olevaa osaamista ei aina tunnisteta tai voida hyödyntää riittävästi. Nuorten aiemmat koulutustaustat vaihtelevat suuresti, mutta osa hyötyisi esimerkiksi siitä, että opintoja saisi suoritettua nopeammassa tahdissa tai enemmän työn ohella.

Nuorella voi lisäksi olla traumataustaa⁴, joka vaikeuttaa oppimista ja arjessa toimimista. Tämä voi näkyä esimerkiksi kielen oppimisessa, johon alkuvaiheessa erityisesti panostetaan. Ilman apua traumaoireiluun ja muuta oikea-aikaista tukea saatavat kielen pänttäämiseen käytetyt tunnit kuitenkin valua hukkaan. Vaikka valmiuksia opiskeluun siis olisi, rankka tausta ja traumaattiset, käsittelemättömät kokemukset vaikuttavat nuoren oppimiseen, muistiin ja hyvinvointiin samoin kuin Suomessa koettu epävarmuus ja odotus pitkien oleskelulupaprosessien takia.

Koska jokaisen nuoren kokemukset ovat yksilöllisiä, pitäisi tarpeisiin vastata ja nuoren kokonaistilanne huomioida heti hänen Suomeen saapumisestaan asti niin ikään yksilöllisesti. Siten löydetään häntä parhaiten tukevat vaihtoehdot sekä palvelujen ja tukimuotojen suhteen että tulevaisuuden rakentamista ja konkreettisesti esimerkiksi koulutus- ja työelämäpolkuja ajatellen.

3 Ks. esim. Larja, L., Sutela, H. & Witting, M. "Ulkomaalaistaustaiset nuoret jatkavat toisen asteen koulutukseen suomalaistaustaisia harvemmin". Tilastokeskus 2015.

4 Jokaisen nuoren tausta ja kokemukset ovat yksilöllisiä, mutta tiedetään, että pakolaisuuden kokeneet lapset ja nuoret ovat kohdanneet paljon turvattomuutta tuottavia tilanteita, esimerkiksi sotaa, kidutuksen tai väkivallan kokemista tai todistamista, pakomatkan yksin, eron perheenjäsenistä. Pahimmillaan traumaattiseksi muodostuneet kokemukset häiritsevät normaalia kehitystä ja tuottavat posttraumaattista oireilua. (Suikkanen 2010, 16.)

On hyvä muistaa, että kaikkien turvapaikka- ja oleskelulupaprosessin ja kotoutuspaineiden keskellä yksintulleet ovat aivan tavallisia nuoria, kun heille vain annetaan mahdollisuus ja tila olla sitä.

Moni yksin tullut nuori on kuitenkin yhteiskunnan palvelujen varassa, vaikka halua kotoutua ja osallistua itsenäisemmin olisi. Sopivaa polkua on vaikea löytää, kun tietoa eri mahdollisuuksista ja erilaisia kontakteja ja verkostoja, joilta saada tietoa, on vähän.

Yhä enenevässä määrin parin viime vuoden aikana Kummiperhetoiminnan käytännön työssä onkin näkynyt se, että nuorten tarve toiminnallemme on jopa suurempi itsenäistymisvaiheessa kuin alaikäisenä. Alaikäisellä on perheryhmäkodissa ympärillään muita nuoria sekä ohjaajia, jotka huolehtivat arjen sujumisesta ja käytännön asioiden hoitumisesta. Katosta pään päällä tai ruoasta jääkaapissa ei tarvitse alaikäisenä olla huolissaan, kun perustarpeet tulevat täytettyä. Viranomaisasioiden hoidossa nuorta taas auttaa 18-vuotiaaksi asti edustaja. 18-vuotispäivän jälkeen apua ja tukea saa kuitenkin järjestelmällisesti enää vain kotoutumislain mukaisista jälkihuollon palveluista, joissa keskitytään lähinnä nuoren virallisten asioiden hoitoon.

Erityinen huoli onkin täysi-ikäisistä omillaan asuvista nuorista. He kokevat usein yksinäisyyttä ja välillä myös eristäytyneisyyttä muista.

Monilla on elämänhallintaan liittyvissä taidoissa vielä vajavaisuuksia, minkä takia oman arjen pyörittäminen ei kaikilta suju ja syrjäytymisriski kasvaa entisestään. Tämä on näkynyt myös COVID19-koronapandemian aikana, kun poikkeusoloissa normaalisti nuorta kannattelevat arjen rutiinit ja rytmit ovat monilla järkkyneet ja jo olemassa olevat ongelmat sen seurauksena pahentuneet.

Tuen tarpeesta itsenäistymisvaiheessa kertoo sekin, että yhä enemmän Kummiperhetoimintaan otavat itse yhteyttä täysi-ikäistyneet kummia toivovat nuoret. Perusteluna on useimmiten se, että ei haluta olla niin yksin. Kaivataan sosiaalisia kontakteja, luottettavan aikuisen tukea ja nimenomaan suomalaisista

ystävistä on pulaa. Monilla yhteys myös kantasuomalaisiin, oman ikäisiin nuoriin jää usein solmimatta. Koulua käydään pitkään erillään maahanmuuttajaryhmissä, eikä luonnollisia tapoja tai paikkoja tavata kantasuomalaisia ole helppo löytää.

Kummiperhe luo toivoa tulevasta

Vapaaehtoiset kummiperheet tarjoavat sellaista merkittävää yksin tulleiden lasten ja nuorten kotoutumista ja hyvinvointia edistävää tukea, jota viranomaispalveluiden kautta ei ole mahdollista tuottaa. Parhaassa tapauksessa kummista tai kummiperheestä tulee nuorelle pysyvä, luottamuksellinen ihmissuhde, joka ei pelkästään auta kotoutumistaipaleella vaan kulkee merkityksellisenä mukana läpi elämän. Se ei tietenkään korvaa nuoren omaa, biologista perhettä, mutta tarjoaa samankaltaisen tuen kokemuksiä sekä kokemuksiä hyväksytyksi ja nähdyksi tulemisesta merkityksellisin tavoin.

”Kun koulukaverini lähtevät koulupäivän päätteeksi kotiin perheidensä luokse, minä tulen tyhjästä kotiin. Jalkapallotreenit vievät ajatuksia muualle, mutta vietän yksin kotona monta tuntia. Viime syksynä minulla oli usein yksinäinen olo”, kuvailee arkeaan 14-vuotiaana vuonna 2015 Suomeen tullut nuori. ”Koska minä jouduin eroon perheestäni, minulla on sellainen henkinen kaipaus viettää aikaa perheen kanssa”, hän jatkaa.

Tätä samaa viestiä on tullut usealta nuorena perheestään eroon joutuneelta nuorelta. 18-vuotias nuori pyysi apua käytännön asioihin asumisyksikön ohjaajaltaan. Ohjaajan piti kuitenkin työvuoron päättyessä lähteä hakemaan omia lapsiaan päiväkodista. ”Minäkin tarvitsen vielä äitiä”, nuori sanoi.

Kummiperhe tarjoaa nuorelle peilauspintaa ja positiivista kannustusta sekä vahvistusta. Tämän inhimillisen tarpeen täyttäminen on merkittävää etenkin nuorelle, jonka identiteetti ja tulevaisuus ovat vasta rakentumassa. Nuoret ovat monella tapaa mukautuvia ja muuntautumiskykyisiä, joustavia ja sopeutuvia. Siirtymät ja uuden kohtaaminen sujuvat kuitenkin

sitä jouhevammin, mitä enemmän nuorella on omia kannattelevia verkostoja.

Eräs nuori kertoikin meille kummiperheestään näin: ”Parasta tai hyvää on ollut kummiperheessä kaikki. Kummiperhe tuo toivoa. On tärkeää, että on toivoa tulevastakin, muuten ei motivoi koulunkäyntiä eikä mikään eikä kotiudu.” Monelle aikuinen kummi on myös se, jolle kertoa harmeista tai mielipahasta. Toinen täysi-ikäinen, jo useamman vuoden kumminsa tuntenut nuori kuvaileekin kummisuhdettaan näin: ”Se sanoo, että mäkin oon surullinen, koska sä oot surullinen. Silloin tuntuu, että on tärkeä jollekulle ja että itsellä on merkitystä, kun joku kyselee ja haluaa kuulla, miten menee.”

Kummiperheen kanssa nuori saa olla tavallinen nuori ja saa kokemuksia tavallisen arjen elämisestä Suomessa, vaikka tilanteen ja keskeneräisten prosessien takia siihen kuuluisikin paljon epätavallisia asioita ja epävarmuutta, jotka muistuttavat nuoren turvapaikanhakijataustasta. Läheisiä, luotettavia ja turvallisia aikuisia tarvitaan myös mahdollisista traumakokemuksista selviytymisen tueksi nuorten omien selviytymiskeinojen ja ammatillisen tuen lisäksi. Kaiken keskellä nuoren mieli voi olla kuormittunut, ja näin kummiperheen kanssa koetut osallisuuden ja onnistumisen kokemukset ja ilon hetket nousevat tärkeään arvoon.

Arjen kohtaamisia ja osallisuutta

Kummiperhetoiminta on kaikessa toimivuudessaan Suomessa, ja mahdollisesti Euroopan mittapuulla, edelläkävijä ja tiennäyttävä. Siinä on onnistuttu luomaan tehokas vapaaehtoistoiminnan malli, jossa tuodaan yhteen suomalaisia ja toisista maista tulleita, aikuisia ja nuoria, perheitä ja perheestään eroon joutuneita. Kun Suomeen yksin tullut nuori saa kummiperheestä tai kummista merkityksellisiä ihmissuhteita tai ihmissuhteen ja pääsee sitä kautta integroitumaan aktiiviseksi toimijaksi ja osaksi Suomea ja lähiyhteisöjään, on sillä todellista vaikutusta koko yhteiskuntaan.

Suomeen muualta tulleille nuorille esitetään usein vaatimuksia sopeutumiseen ja maassa maan tavalla toimimiseen. Mutta mistä hän oppii, mitä sillä kaikella tarkoitetaan, jos kukaan ei ole konkreettisesti näyttämässä mallia ja opastamassa? Arjen jakaminen kummiperheen kanssa onkin mainio tapa oppia ymmärtämään, miten suomalainen yhteiskunta ja ylipäätään elämä Suomessa toimii.

Nuoret itse ovat kertoneet alusta asti toiminnan ja kummiperheen hyödyistä. Yleisemmin kummiperheen parhaaksi puoleksi nousee selvästi se, että joku on kiinnostunut nuoresta, hänen kuulumisistaan ja sanomisistaan sekä haluaa ylipäätään viettää aikaa yhdessä. Kuten eräs nuori jo toiminnan alkuvaiheessa vuonna 2017 totesi kummiperheestään: ”Ne ei saa musta mitään hyötyä tai rahaa. Mä en tee niille töitä enkä mitään, mutta silti ne haluaa viettää mun kanssa aikaa ja tehdä hyvää.”

Konkreettisesti nuoret oppivat kummiperheen kanssa monia arkisia taitoja ja saavat paljon tietoa, joka auttaa heitä eteenpäin. Kummiperheet auttavat hyvin monenlaisissa asioissa aina läksyistä ruoanlaiton opetteluun, autokouluasioissa, kesätyön ja asunnon haussa, muuttamisessa – kaikessa, mitä nuoren elämässä ja arjessa eteen tuleekaan. Samalla he luonnollisesti auttavat suomen kielen kehittämisessä, neuvovat suomalaisen yhteiskunnan ja palvelujärjestelmien käyttöä, auttavat hahmottamaan erilaisia mahdollisia tulevaisuudenpolkuja ja koulutussuuntia, kertovat juhlapyhistä ja niihin liittyvistä tavoista Suomessa sekä lohduttavat ja kuuntelevat, kun nuorella on huono olla.

Vaikka nuorilla eri vaiheissa on välittäviä ja ammattitaitoisia työntekijöitä, jotka niin ikään auttavat, neuvovat, tukevat ja opastavat, eivät he voi täysin korvata sitä, mitä saa vapaaehtoisen, vastavuoroisen ihmissuhteen kautta. Kummiperheen kautta nuori saa yleensä myös uusia kontakteja ja verkostoja, ja monelle tutustuminen uusiin ihmisiin ylipäätään käykin helpommin, kun ensin pääsee siinä alkuun kummiperheen kanssa. Kummiperheessä nuori lisäksi pääsee arjen jakamisen kautta luonnollisiin

tavoin mukaan ja osalliseksi asioihin, joista ei aiemmin ole välttämättä edes tiennyt. Nuori huomaa, että hänellä on oikeasti elämää ja merkityksellisiä ihmisuhteita täällä.

Tarve tukea suurempi

Osa nuorista on onnekkaita ja saa henkiseen kaipaukseensa ja muihin tuen tarpeisiinsa apua kummista tai kummiperheestä. Kaikille nuorille se ei kuitenkaan ole mahdollista. Kummiperheitä ei riitä kaikille halukkaille ja kummia joutuu välillä odottamaan pitkään, kaikkien suhde kummiperheeseen ei muodostu läheiseksi eivätkä kaikki nuoret halua kummiperhettä ollenkaan. Niilläkin, joilla syntyy hyvä ja toimiva kummisuhde, saattaa tuen tarve olla kummiperhettä suurempi. Moni asia nuoren elämässä on sellainen, ettei sitä voida jättää kokonaan vapaaehtoisten ja vapaaehtois-toimintaa koordinoivien tahojen harteille.

Kun nuori täyttää 18 vuotta, hänen tulee ottaa vastaan asunto, jota hänelle tarjotaan, eikä paikkaa perheryhmäkodissa enää sen jälkeen ole. Jotkut nuorista ovat odottaneet omaan kotiin pääsyä, toisia se pelottaa. Vaikka yksin asumista olisi odottanut innolla, on itsenäistyminen lopulta kuitenkin odotettua haastavampaa. Moni täysi-ikäistynyt omassa kodissaan asuva nuori sanoo olevansa yksinäinen asuessaan omassa kodissa. Joillain nuorilla on harrastus, jolla arki-iltoja täytetään. Muuten elämä rajoittuu pääasiassa omaan kotiin ja omankielisten kavereiden tapaamiseen.

”Viikonloppuisin olen vain kotona ja on niin hiljais-ta, että puhun seinille”, sanoi nuori, joka ulospäin on hyvin seurallinen, vitsaileva ja hyvinvoivan oloinen.

Kavereiden kanssa nuoret vitsailevat paljon ja moni nuori sanoo, että ei kerro kavereilleen, jos jokin huolestuttaa tai pelottaa. Siihen nuoret tarvitsevat aikuista. On myös hyvin vaihtelevaa, puhuuko nuori asioistaan esimerkiksi jälkihuollon työntekijöilleen vai ei. Osa nuorista kiinnittyy tiukasti työntekijöihin-sä ja haluaisi tavata enemmän kuin on mahdollista, osa ei avaudu heillekään ennen kuin äärimmäisessä

hädässä, jolloin tilanne elämässä on jo niin huono, että asioihin olisi pystynyt vaikuttamaan paremmin aiemmin. Itsenäistymisvaiheessa olevilla nuorilla voi olla rahankäyttöön tai pelaamiseen liittyviä ongelmia, mielenterveysongelmia, unettomuutta, painajaisia, keskittymisvaikeuksia, masennusta jne.

Yksin Suomessa olevat nuoret ovat yhä erityisen tuen tarpeessa täysi-ikäistytyään. He tarvitsivat ajanvarauksella ja 1–2 viikon viiveellä saavutettavan jälkihuollon lisäksi rinnalla kulkevaa matalan kynnyksen tukea, joka olisi nuoren saavutettavissa silloin kun hän sitä tarvitsee. Olisi myös tärkeää, että omillaan asumista ja elämistä opettelevalla nuorella olisi jokin paikka, jonne hän voisi tulla matalalla kynnyksellä silloin, kun ei halua olla yksin. Samalla hän voisi rakentaa luottamuksellista suhdetta paikalla oleviin aikuisiin, joiden kanssa voi puhua niin arjen kuulumisista kuin siitäkkin, jos ongelmia tai huolia ilmenee. Näin nuoret eivät jäisi yksin asioidensa kanssa. Jo tieto siitä, että ei ole yksin, voi helpottaa nuoren oloa. Yksin Suomessa olevat nuoret ovat todella yksin. Heillä ei ole lapsuuden kotia eikä sukulaisia, jotka toimivat tukiverkostona, kuten kantasuomalaisilla nuorilla.

Ensisijainen selviytymiskeino pakolaistaustaisilla, traumataustan omaavilla nuorilla on uuden elämän rakentaminen.

Kotoutumisvaiheessa nuorten elämäntilanne ja tulevaisuus on vielä niin epävarma, että nuorella ei useinkaan ole resursseja käsitellä traumataustasta johtuvia ongelmia. Niiden käsittely tulee ajankohtaiseksi vasta kun tilanne on tasaantunut ja niin turvallinen, että tunteiden käsittelylle on tilaa. Usein tämä tapahtuu vasta kotoutumisajan ja jälkihuoltoajan loppumisen jälkeen.

15.7.2020 voimaan tulleen lainmuutoksen mukaan ilman huoltajaa tulleet nuoret kuuluvat kotoutumislain mukaisen jälkihuollon tuen piiriin 25-vuotiaaksi asti, mutta sitä ennen oikeus jälkihuoltoon loppui jo 21-vuotiaana. Moni vuonna 2015 Suomeen tullut nuori onkin jo ehtinyt siirtyä

jälkihuollosta alueellisten sosiaalipalvelujen pariin, missä yleensä ei ole erityisosaamista nuorten pakolaistaustaan liittyen. Niinpä suuri osa täällä olevista nuorista on vaarassa jäädä ilman tarpeellista tukea, jos heidän elämässään myöhemmin nousee esiin mielenterveyden tai elämänhallinnan ongelmia.

Hollannissa yksin maahan tulleita nuoria auttava Samah-järjestö kertoo, miten Hollannissa 2000-luvun alussa alaikäisenä maahan tulleet nuoret ovat vielä 35–40-vuotiaina tuen tarpeessa. Heillä on ongelmia koulutuksen ja työpaikkojen kanssa, työttömyyttä, taloudellisia ongelmia ja usein myös haasteita ihmissuhteissa. (Maria Verkade 12.12.19) Olisikin tärkeää järjestää nuorten tukeminen alusta asti ja eri nivelkohdissa niin hyvin, etteivät ongelmat kasaantuisi ja monistuisi elämän edetessä.

Kaikilla ihmisillä on myös tarve liittyä ja kuulua johonkin. Kun omaa perhettä ei Suomessa ole, nuoren on tärkeää tietää, että on jokin paikka minne mennä ja joku ihminen, kenelle puhua, jo ennen kuin ongelmia ilmaantuu. Nuoren omassa päässä voi jokin selätettävä ongelma kasvaa isoksi peikoksi. Kun rinnalla on turvallinen aikuinen, jolle sen voi jakaa, voivat ratkaisut asioihin löytyä ja niissä päästä eteenpäin paljon aikaisemmassa vaiheessa.

Matalan kynnyksen paikka olisi siksi tarpeellinen lisä yksin Suomessa oleville nuorille. Se toimisi nuorille kuin toisena kotina, jonne on aina tervetullut käymään. Paikalla olisi aina joku, joka on kiinnostunut siitä, mitä nuorelle kuuluu. Jo tämä voi edesauttaa nuoren mielen hyvinvointia ja lisätä toivoa tulevastasta.

Matalan kynnyksen tuen avulla voisi nuoren mielen hyvinvoinnin tukemiseen myös tarjota tukea oikea-aikaisesti silloin, kun nuori sitä tarvitsee ja kun hän on valmis sitä vastaanottamaan. Nykyisellään harva nuori hyödyntää mahdollisuutta psykologin palveluihin ja varsinaisella terapialla on usein kulttuurista johtuvia stigmoja, jonka vuoksi osa nuorista välttelee sitä. Olisi hyvä, että nuorelle olisi tarjolla myös kevyempiä mielen hyvinvoinnin tukemisen

muotoja, kuten voimauttavia ja nuoren omakuvaa vahvistavia ryhmä- tai yksilömuotoisia valmennuksia. Jotta nuorten tarpeita voisi tunnistaa ja nuorille tällaista tukea tarjota, olisi rinnalla kulkeva matalan kynnyksen tuki tärkeä osa-alue nuorten elämässä.

Lopuksi

Suomeen yksin alaikäisinä turvapaikanhakijoina tulleilla nuorilla on suuri toive ja tarve kiinnittyä yhteiskuntaan, opiskella ja työllistyä. Parhaiten se onnistuu, kun heidät huomioidaan yksilöllisesti, kuunnellen. Heidän oikeutensa koulutukseen ja työllistymiseen on myös ihmisoikeuskysymys.

Yksinäisyys ja suomalaisten kontaktien puute lisäävät turvapaikanhakijataustaisten nuorten riskiä syrjäytyä. Nuoret tarvitsevat rinnalla kulkevia, matalan kynnyksen tukimuotoja ja palveluja, joista he voivat saada oikea-aikaista täsmäapua jo ennen kuin ongelmia edes pääsee syntymään.

Kun Suomi vuoden 2020 aikanakin vastaanottaa uusia yksin tulleita lapsia ja nuoria, tulisi heidän kohdallaan toimia viisasti ja myötätuntoisesti, aiempien vuosien oppeja hyödyntäen. Samalla tulisi varmistaa, että jo täällä olevia nuoria ei unohdeta, vaan heitä tuetaan täyteen osallisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa. Vuosina 2015–2016 tulleilla nuorilla olisi myös annettavaa uusien nuorten tueksi. Heidän kokemuksiaan kannattaa hyödyntää.

Kansalaistoiminnan ja yksittäisten kansalaisten rooli nuorten kotoutumisessa voi olla iso, kuten Kummiperhetoiminnassa on saatu nähdä. Kotoutuminen ilman merkityksellisiä vuorovaikutussuhteita, aitoa osallisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, ei ole kestävä. Kansalaisyhteiskunnan, järjestöjen, palveluntarjoajien ja eri viranomaistahojen sekä nuorten itsensä kanssa yhdessä toimiessa meillä on kuitenkin mahdollisuus ja riittävästi keinoja varmistaa, että kaikki tänne tulevat ja täällä asuvat nuoret voivat tuntea itsensä terveltulleiksi ja ylpeiksi elämästään Suomessa.

Lähteet

.....
Larja, Liisa, **Sutela**, Hanna & **Witting**,

Mika. "Ulkomaalaistaustaiset nuoret jatkavat toisen asteen koulutukseen suomalaistaustaisia harvemmin".

Tilastokeskus 2015.
.....

Suikkanen, Sirkku (2010). Selvitys kiduttujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija- ja pakolaislasten ja -nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan. Helsingin Diakonissalaitoksen raportteja 1/2010.
.....

Verkade Maria, Samah ry, Hollanti.

Henkilökohtainen tapaaminen Hollanissa 12.12.2019.
.....

Maahanmuuttovirasto tilastot tilastot.
migri.fi
.....

5.

Traumojen hoito vaatii moniulotteista tukea

Mari Levander

Työ kiintiöpakolaisina tulleiden lasten ja perheiden kanssa

Uuteen maahan ja kulttuuriin muuttaminen on aina kriisi. Pakolaiselle kotimaasta lähteminen on usein vaikea päätös, joka tehdään pakon sanelemana. Maahanmuutto voi olla uusi mahdollisuus, mutta se voi olla myös vaikea – jopa traumatisoiva kokemus. Etenkin pakolaisuuteen voi liittyä monia haastavia kokemuksia ja elämänvaiheita. Kokemukset kotimaassa, lähtö, matka, kokemukset pakolaisleireiltä tai kauttakulkumaista sekä asettuminen uuteen maahan ja kulttuuriin voivat jättää kauaskantoisia jälkiä ihmiseen. Muutto vaatii sopeutumista uuteen ja luopumista jostain itselle tutusta ja tärkeästä. Muuttamisen myötä menetetään usein läheisiä ja arjen tukiverkko. Vieras kieli ja kulttuuri heikentävät myös kykyä pärjätä itsenäisesti, etenkin alussa. Tällä kaikella on vaikutusta ihmisen identiteettiin ja omaan rooliin niin perheessä kuin yhteiskunnassa-

kin. Tähän kaikkeen voi liittyä myös monia vaikeita tunteita. Syyllisyyttä, kun on lähtenyt, selvinnyt ja jättänyt taakseen asioita ja ihmisiä. Häpeää, ettei pysty täyttämään omia ja muiden odotuksia. Traumatisoituminen ja muut mielenterveyden häiriöt voivat hankaloittaa monella tavalla elämää. Psykkinen hyvinvointi vaikuttaa laaja-alaisesti meidän kaikkien toimintakykyyn ja kokonaisterveyteen. Siksi myös siihen on tärkeää kiinnittää huomiota muun tuen ohella.

Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskuksen¹ lasten ja nuorten työryhmässä työ lasten ja perheiden tukena on moniulotteista. Yksiköömme voi ohjautua aikuispsykiatrisista yksiköistä, kun vanhemman kertomasta on noussut esiin tarve tukea vanhemmuutta, kenties myös huoli lapsen tai koko perheen oirehinnasta. Lähete voi tulla perheen yhdestä lapsesta, josta on noussut huoli esimerkiksi koulussa. Yleisimmät syyt voivat olla koulupoissaolot ja myöhästymiset, levoton käytös

1 Psykotraumatologian keskus on psykiatrinen poliklinikka, jonka moniammatilliset tiimit tarjoavat arviointia, hoitoa ja kuntoutusta pakolaistaustaisille ihmisille. Keskuksessa hoidetaan sodan, pakolaisuuden ja kidutuksen vuoksi vaikeasti traumatisoituneita aikuisia, lapsia ja perheitä. Lisäksi tarjotaan valtakunnallista koulutusta, konsultaatiota ammattilaisille ja työyhteisöille liittyen pakolaistaustaisten ihmisten traumahoitoon ja monikulttuuriseen hoitotyöhön. Psykotraumatologian keskuksen muodostavat Kidutettujen kuntoutus, Sotatraumatisoituneiden kuntoutus sekä Lasten ja nuorten toiminta. Kidutettujen kuntoutuksen toimintaa tuetaan Veikkauksen tuotoilla. Lasten ja nuorten toiminnan sekä sotatraumatisoituneiden kuntoutuksen rahoittaa Turvapaikka-, maahanmuutto ja kotouttamisrahasto (AMIF).

ja keskittymisvaikeudet tunneilla. Huomio on saattanut kiinnittyä lapseen, kun hän on kertonut vaikeista ja rajuistakin kokemuksistaan sota-alueella. Yksiköömme ohjataan lapsia ja nuoria perheineen jatkohoitoon myös eri mielenterveyden ja psykiatrian yksiköistä. Usein toiveena on kokonaisvaltainen hoito, jossa koko perhe voisi saada tukea yksilöllisen hoidon sijaan tai sen lisäksi.

Konsultaation tarvetta tulee hyvin monenlaisista tapauksista, eniten kouluterveydenhuollosta, mutta myös monista muista yksiköistä. Koulutuksia, konsultaatioita ja työnohjauksia on toteutettu eri alojen ammattilaisille eri puolilla Suomea.

Kiintiöpakolainen

Kiintiöpakolainen on YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaiseksi katsoma henkilö, jolle on myönnetty oleskelulupa pakolaiskiintiössä. Menettelyllä pyritään auttamaan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia pakolaisia. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi lapsiperheet ja vaikeassa asemassa olevat naiset, kuten lesket, yksinhuoltajat ja yksinäiset. Tulijoiden suojelun tarve ja muut oleskelun ja kotoutumisen edellytykset selvitetään jo ennen heidän tuloaan Suomeen.

Pakolaiskiintiöstä on vuosittain varattu noin 10 prosenttia hätätapauksiksi luokiteltujen pakolaisten vastaanottamiseen. Kiintiöpakolaisina Suomeen tulleet ovat siis erityisen haavoittuvassa asemassa olevia – usein perheitä ja yksinhuoltajia lapsineen – taustalla sairastavuutta tai perheenjäsenen menetys.

UNHCR esittää otettavaksi joukon henkilöitä, joista Suomen viranomaiset valitsevat maahan otettavat kiintiöpakolaiset. Valinta tehdään yleensä haastattelujen perusteella. Maahanmuuttovirasto päättää oleskeluluvan myöntämisestä ja esittää pakolaisia kunnille, jotka puolestaan päättävät kenelle kuntapaikka annetaan. Maahanmuuttovirasto, ELY-keskus ja vastaanottava kunta sopivat yhdessä saapumiseen liittyvistä yksityiskohdista. Kiintiöpakolaisten matka ja vastaanotto Suomeen järjestetään, ja heillä on kotikunnassa oma asunto valmiina. Usein perheet kertovat ilosta, että

Suomi on heidät halunnut ja valinnut tulemaan tänne. Tuloa on myös helpottanut, että matka ja asuinpaikka ovat järjestetyt valmiiksi. Tämä on osaltaan herättänyt joissakin pakolaisissa eriarvoisuuden ja myös syyllisyyden tunteita, kun osa maanmiehistä ja sukulaisista on joutunut lähtemään hakemaan turvaa vaikeampaa ja vaarallisempaa reittiä.

Suomeen asettumisen kannalta kiintiöpakolaisilla on turvapaikanhakijoita turvatumpi asema ja mahdollisuus lähteä rakentamaan uutta elämää. Heillä on lupa jäädä maahan. Periaatteessa tuki ja palvelut ovat suunniteltu kunnissa valmiiksi. Kunkin perheen kokemukset ja tuentarpeet ovat kuitenkin hyvin yksilöllisiä. Tuen tarve voi myös näyttäytyä erilaisena eri aikoina eikä aina istu ennakkosuunnitelmaan. Haastavina ovat näyttäytyneet etenkin taitekohdat, kuten perheen muutto toiselle paikkakunnalle.

Uuteen elämään

Pakolaisella on usein suuri halu päästä elämässä eteenpäin, jättää vaikeudet taakse ja rakentaa hyvää elämää itselle ja lapsille. Vaikka onkin päästy pois sota-alueelta tai vainon jaloista, ei olo silti ole välttämättä turvallinen. Energiaa voi edelleen mennä selviytymiseen. Voimat eivät kenties riitä uuden omaksumiseen ja uudenlaisen arjen pyörittämiseen. Tilanteen asettuessa ja ulkoisten uhkien vähetessä, monenlaiset muistot tahtovat kuitenkin nousta pintaan. Ihmisellä on enemmän tilaa kuulostella omaa vointiaan ja tarkastella omaa elämäänsä: mitä on tapahtunut, miten tähän on tultu. Kaiken tämän jäsentämiseksi ihminen tarvitsee tietoa ja tukea.

Koti- tai lähtömaan kokemukset, pakomatka, leiriolosuhteet – ja valitettavasti myös uusi kotimaa voivat traumatisoida. Näennäisen toimivissakin perheissä vanhemmille saattaa tulla hetkiä, jolloin toimintakyky pettää oman uupumuksen tai trauma-oireiden seurauksena. Perheet voivat tarvita tiivistä, hyvin maanläheistä tukea pitkäänkin: apua asioimiseen, apua mielekkään tekemisen löytymiseen sekä tuki- ja ystäväpiirin rakentamiseen. Usein apua on

totuttu pyytämään omalta lähipiiriltä, joten vaatii totuttelua luottaa viranomaisten haluun auttaa. Yhtenä keskeisenä työmuotona yksikössämme on verkostotyö, siltojen rakentaminen eri toimijoiden kesken ja luoda ymmärrystä perheen tilanteesta ja erityistarpeista.

Trauman ymmärtäminen

Sota-alueilta tulevia lapsia ja perheitä tapaavien ammattilaisten on hyvä ymmärtää perusasiat traumatisoitumisesta ja trauman näyttäytymisestä. Koulutus, konsultaatiot ja verkostotyö ovatkin keskeinen osa työtämme.

Konfliktialueilla eläneet lapset ja perheet ovat kohdanneet usein lukuisia traumatisoivia tapahtumia ja pitkittynyttä haitallista stressiä. Sotaolosuhteet ovat riskitekijä post-traumaattisen stressihäiriön (PTSD) kehittymiselle sekä muille mielenterveyden häiriöille. Oireet voivat olla lyhyt- tai pitkäaikaisia tai ne voivat ilmetä vasta myöhemmin. Ne voivat vaikuttaa kauan kaikilla elämän osa-alueilla. Eri-ikäisillä oireet voivat näyttäytyä eri tavoin. Oireilla voi olla hyvin suuri vaikutus lapsen kehitykseen ja itse-sääteilytaitoihin.

Vanhemman oireilu voi tuoda haasteita myös vanhemmuuteen. Jokaisen ihmisen kokemus ja elämäntarina on kuitenkin yksilöllinen, ja kukin reagoi samankaltaisiin kokemuksiin eri tavoin. Tapahtuma, joka on jollekulle traumatisoiva, ei välttämättä ole sitä toiselle. Ihmisillä on myös erilaisia selviytymiskeinoja ja -taitoja. Vaikeat kokemukset eivät määrittele koko ihmistä, vaan jokaisella on myös vahvuuksia, joiden varaan tulevaa elämää sekä mahdollista tukea ja hoitoa voidaan rakentaa.

Perheenjäsenen kokema vakava trauma voi vaikuttaa koko perheeseen ja sitä kautta myös lapsen kasvuun ja kehitykseen. Myös se, miten vanhemmat kertovat tai vaikenevat kokemistaan traumaista, vaikuttaa siihen siirtyvätkö trauman vahingolliset vaikutukset lapsiin. Vanhemmat voivat kertoa lapselle ikätasoisesti vaikeista kokemuksistaan – pohtivasti ja

pyrkien ymmärtämään tapahtunutta sekä nostamaan esiin myös elämän positiivisia kokemuksia. Vaikeneminen ja katkeruus voivat lisätä riskiä trauman siirtymisestä seuraavalle sukupolvelle.

Lapsen ja vanhemman tarina

Lapsi tarkkailee, seuraa ja matkii ympäröivien aikuisten käytöstä ja toimintaa tahtomattaankin. Joskus hän voi yrittää kompensoida vanhemman toivontonta tilaa olemalla ylipirteä ja yritteliäs, hakemalla vanhemmalta hymyä ja hyväksyntää olemalla kiltti ja auttavainen. Toisaalta lapsi saattaa muuttua myös aggressiiviseksi ja vaativaksi tai oirehtia fyysisesti ja psyykkisesti, esimerkiksi jännittämällä, kipuillemalla, kastelulla, tuhrimisella, syömättömyydellä tai puhumattomuudella. Usein lapsen tarina vaikeista kokemuksista jää toissijaiseksi traumatisoituneen vanhemman tarinan rinnalla. Vanhempien on myös haastava tunnistaa oman lapsen traumaoireita. Siksi on tärkeää, että sota-alueilta tulevien lasten ja perheiden kanssa toimivat ammattilaiset ymmärtävät seurata myös lapsen vointia. On tärkeää, että myös lapsen kokemukset ja ajatukset tulevat kuulluiksi.

Vanhemmuuden voimavarat on aktiivisesti nostettava esiin. Vanhemman rooli voi olla keskeinen ja tärkeä osa aikuisen identiteettiä ja luomassa merkitystä hänen elämälleen. Ihminen voi toimia hyvänä ja suojaavana vanhempänä omille lapsilleen hyvinkin vaikeissa olosuhteissa. Traumaattiset kokemukset eivät ole suoraan yhteydessä vanhemmuuteen. Sillä on suuri merkitys, miten vanhempi on tulkinut ja käsitellyt omia vaikeita kokemuksiaan.

Perheellä on usein keskeinen merkitys selviytymistä tukevana ja suojaavana tekijänä. Pakolaislapsilla, jotka pysyvät perheidensä yhteydessä tai pääsevät nopeasti uudelleen yhteyteen perheidensä kanssa on todettu esiintyvän vähemmän psyykkisiä oireita ja parempaa sopeutumiskykyä kuin lapsilla, jotka joutuvat selviytymään yksin. Perheen ilmapiirillä, kasvatuksella, hoivan ja huomion määrällä on merkitystä lapsen kehitykselle.

Erilaiset roolit

Vanhemman ja perheen roolit voivat olla hyvin erilaisia Suomessa kuin sota-alueella. Kulttuuriset käsitykset perheestä ja ketä siihen kuuluu voivat erota suurestikin ympäröivän yhteisön käsityksestä. Oma haasteensa on kyetä löytämään itselleen ja perheelleen toimiva tapa elää kulttuurien välissä. Uudessa kulttuurissa vanhemmuus saa uusia sävyjä ja siihen tulee myös uusia odotuksia. Esimerkiksi lapsen koulunkäynnin tukeminen voi olla vierasta, jos vanhemman oma kokemus opiskelusta on jäänyt vähäiseksi. Arjen tukiverkko voi olla aiempaa huomattavasti ohuempi eikä käytännön apua tai henkistä tukea ole helposti saatavilla.

Vanhemmuuden ja parisuhteet haasteisiin ei uudessa maassa ehkä löydy luontevasti tukea. Pulmia on usein totuttu ratkomaan kysymällä neuvoa läheisiltä ja sukulaisilta, mutta uudessa tilanteessa pitkien etäisyyksien päästä tilanteeseen on haastavampaa saada apua ja ymmärrystä. Perheessä roolit ja valtasuhteet saattavat muuttua, kuin myös perheen elintaso ja yhteiskunnallinen status. Vanhempi on voinut kokea tärkeäksi työn tekemisen ja sitä kautta perheen toimeentulon turvaamisen, mutta uudessa maassa tämä ei heti alkuun onnistu.

Kieli on väylä asioida perheen ulkopuolisten tahojen kanssa. Lapset voivat omaksua uuden kielen vanhempiaan nopeammin, ja päivähoiton ja koulun myötä he näkevät uutta kulttuuria vanhempiaan laajemmin ja monipuolisemmin. Tämä voi osaltaan muuttaa perheen dynamiikkaa. Vanhemmat kenties kokevat hämmennystä siitä, miten kommunikoida koulun kanssa ja mitä heiltä ylipäänsä odotetaan Suomessa.

Moniammatillinen yhteistyö

Ihmisen hyvinvointiin ja kehitykseen vaikuttavat ympäröivä maailma ja sen vuorovaikutussuhteet. Perheen ja lähipiirin lisäksi myös laajemmalla yhteiskunnalla on

merkitystä. Tämä on otettava huomioon arvioitaessa, mitä lapsi on elämässään kohdannut ja miten tukea hänen kehitystään eteenpäin. Yksittäinen organisaatio, taho tai lähestymistapa ei yksin kykene riittävän tehokkaasti vastamaan lapsen kehityksen tukemiseen tai mielenterveyden häiriöiden/trauman hoitoon. Tarvitaan kattavaa ja laaja-alaista moniammatillista yhteistyötä, jotta pystytään vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, kuin myös perheen, yhteisön ja ympäröivän yhteiskunnan tarpeisiin sekä sosiaalihuollon, koulun ja päivähoiton tarpeisiin.

Säännöllinen, riittävän laaja verkostoyhteistyö pakolaisperheiden kanssa on työläydestään huolimatta aikaa ja resursseja säästävää sekä ennen kaikkea perheen kotoutumista edistävää. Tiiviin yhteistyön avulla välttyään päällekkäiseltä työskentelyltä ja luodaan luottamusta. Perheelle jäsentyy kunkin toimijan rooli. Myöskään yksittäinen työntekijä ei koe jäävänsä liian yksin monien haasteiden kanssa. Yhteistyötä tarvitaan sosiaali- ja maahanmuuttopalveluiden, varhaiskasvatuksen, opetustoimen sekä terveydenhuollon kanssa. Yhtä lailla merkityksellinen rooli voi olla erilaisten kolmannen sektorin toimijoiden, kummiperheiden, tukihenkilöiden sekä uskonnollisten yhteisöjen ja harrastepiirien toiminnalla.

Kokonaisvaltainen tuki

Tuen tarvetta on mietittävä kokonaisuudessaan moniammatillisesta näkökulmasta. Mahdollisen psykiatrisen hoidon oikea-aikaisuutta on myös syytä pohtia. Onko perheelle tarjottu riittävästi tietoa esimerkiksi traumatisoitumisesta ja mielen hoitamisesta? Mikä on perheen oma ymmärrys ja toive haasteistaan ja tuen tarpeistaan? tMinkälaista apua ja tukea he tarvitsisivat ja miten tämä saadaan järjestettyä? Onko lapselle/perheellä mahdollisuus ja motivaatiota sitoutua hoitoprosessiin juuri nyt? Usein nämä ovat ne kysymykset, joihin pyritään saamaan jaettu ymmärrys konsultaatioissa sekä myös omilla arviojaksoillamme. Monet perheet ovat suuria ja tuen tarve jokaisella

perheenjäsenellä voi olla hyvin erilainen. Ensisijaisesti onkin rakentaa luottamuksellista ja läpinäkyvää työskentelysuhdetta perheen kanssa.

WHO:n määritelmän (2013) mukaan mielen-terveys on hyvinvoinnin tila, jossa ihminen pystyy näkemään omat kykynsä ja selviytymään elämään kuuluvista haasteista sekä työskentelemään ja ottamaan osaa yhteisönsä toimintaan. Yksilö kokee itsensä pääosin hyvinvoivaksi, kokee elämän merkitykselliseksi ja kykenee muodostamaan ja ylläpitämään merkityksellisiä ihmissuhteita. Mielen-terveys on myös kykyä sitoutua, ponnistella ja saavuttaa itselleen tärkeitä tavoitteita ja iloita niistä. Jokaisen mielen-terveyttä ja hyvinvointia voidaan siis tukea ja edistää monin eri tavoin.

*”Kerro minulle jotakin, ja minä unohdan mitä sanoit. Näytä minulle jotakin, ja en muista sitä enää hetken kuluttua. Ole minun kanssani läsnä, silloin minä ymmärrän.”
-tuntematon*

Työryhmämme jäsenen, pakolaisuuden kokeneiden lasten äänitorvena toimineen psykologi Ann-Christin Qvarnström-Obrey'n muistoa kunnioittaen.

Lisätietoa

.....
Hagman, Sandra & Neste, Marjo & Levander, Mari & Mäkinen-Halttunen, Mari & Rekonen, Sami & Qvarnström-Obrey, Ann-Christin (2018). Toivon taimia – Psykotraumatologian keskuksen Lasten ja nuorten toiminnan hankeraportti 2016–2018. HDL raportti # 2/2018.
.....

Hagman, Sandra (2017). ”Työ on varmasti vielä lapsenkengissä” – Selvitys traumatisoituneiden pakolaislasten ja -nuorten hoidosta. HDL raportti # 1/2017.
.....

Hakkarainen, Elina & Laakso, Rea & Qvarnström-Obrey, Ann-Christin & Vehviläinen, Riitta (2012) ”Joka tapaamisen jälkeen on tunne, että toivoa on” – KITU lapset ja nuoret -hankkeen loppuarviointiraportti. HDL raportti # 2/2012.
.....

Suikkanen, Sirkku (2010). Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija- ja pakolaislasten ja -nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan. Helsingin Diakonissalaitoksen raportteja 1/2010.
.....

.....
www.hdl.fi > Tukea ja toimintaa > Maahanmuuttajille > Psykotraumatologian keskus > Tietopankki. Tietopankkiin on koottu traumatisoituneiden pakolais- ja turvapaikanhakijalasten ja -nuorten mielen-terveyskysymyksiin liittyvää aineistoa sekä materiaalia hoidon ja kuntoutuksen tueksi. Tietokanta sisältää myös monikulttuuriseen traumatyöhön soveltuvia arviointimenetelmiä sekä tietoa kidutuksen uhrin trauman vaikutuksista oppimiseen
.....

6.

Diakonissalaitoksen intensiivihoido ja maahanmuuttaja-asiakkaat

Timo Pasanen

Maahanmuuttaja-asiakkaat lastensuojelussa

Maahanmuuttajien määrä on Suomessa kasvanut viime vuosina nopeasti ja kasvun on arvioitu kiihtyvän tulevaisuudessa, erityisesti suuremmissa kaupungeissa (Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2018–2035). Maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden määrä lastensuojelupalveluissa on lisääntynyt ja tulevaisuudessa yhä useamman maahanmuuttajataustaisen lapsen tai nuoren on arvioitu tarvitsevan lastensuojelun tukea (Sinko 2016). Helsingissä vuosina 2016–2018 erityis- ja vaativan tason laitoshoitoon sijoitetuista lapsista ja nuorista keskimäärin 38 prosentilla ainakin toinen vanhemmista oli maahanmuuttajataustainen (Gripenberg 2018). Diakonissalaitoksen intensiivi-

hoidossa samoilla kriteereillä tarkasteluna maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten määrä on kaksinkertaistunut vuosien 2010 ja 2017 välillä, 33 prosentista 58 prosenttiin. Siten lastensuojelun tukitoimien, kuten erityis- ja vaativan tason laitoshoidon tarpeen kasvun pysäyttämiseksi tarvitaan monen tasoisia ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Maahanmuuttaja-asiakkaiden riittävä ja oikea aikainen tukeminen on yksi tärkeä painopistealue (Alatalo 2019).

Lastensuojelun tavoitteena on turvata lapsen ja nuoren oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2017/417).¹

¹ Lastensuojeluasia tulee vireille (26 §) hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve tai tehtävä tarvittaessa palvelutarpeen arviointi, jossa selvitetään lastensuojelun tarve. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä lastensuojelun avohuollon tukitoimiin viipymättä, mikäli lastensuojelun tarve on todettu. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyykyä ja -mahdollisuuksia (34 §). Lapsi on otettava huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuoltoa, kun puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään, eivätkä avohuollon palvelut tai muut avohuollon tukitoimet ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, taikka ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (40 §). Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla (50 §). Huostaanotettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan (30 §) kirjataan sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. [Jatkuu s. 52]

Sijaishuollon järjestämisessä on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä (4 §). Lastensuojelulaissa viitataan lastensuojelulasiakkaiden mahdolliseen maahanmuuttajataustaan kahdessa kohtaa (4 §, 50 §):

”Lastensuojelun keskeisissä periaatteissa mainitaan, että lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut turvaavat lapselle: kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. Lisäksi sijaishuoltopaikan valintaa koskevassa kohdassa todetaan, että sijaishuoltopaikan valinnassa tulee ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta.”
(THL, Lastensuojelun käsikirja).

Maahanmuuttaja-asiakkaiden kohdalla tarvitaan kulttuurisensitiivistä hoidontarpeen arviointia ja työskentelyä, joustavaa tulkkauspalveluiden käyttöä ja kielimuureja ylittäviä hoidollisia menetelmiä. Perheelle tarjottavien tukitoimien huolellinen sanoittaminen on tärkeää (Alatalo & Kantoluoto 2018). Lastensuojelulain kulttuurien erityispiirteitä huomioivien periaatteiden täysimääräinen toteutuminen edellyttää konkreettisten kulttuurisensitiivisten työskentelytapojen ja –menetelmien kehittämistä ja kokeilua ennen kuin sillä on todellista merkitystä käytännön sosiaalityössä (Anis 2008). Kulttuuri-kompetenssi on monitasoinen ilmiö, jota voidaan tarkastella yksilön, organisaation ja laajojen instituutioiden tasolla (Sawrikar 2017):

1. Yksilötasolla on painotettu ei-rasistisia käytäntöjä ja asenteita, kykyä itsereflektointiin, kulttuuri-

tietämystä, valmiutta työskennellä monikulttuurisessa ympäristössä ja valmiutta pitää kulttuurikysymyksiä mielessä lastensuojelutyössä.

2. Organisaatiossa on tuotu esiin johdon kulttuurimyrönteisen asennoitumisen merkitys, vähemistökulttuureista tulevien työntekijöiden vaikutus organisaatiossa, joustava yhteistyö erilaisten etnisten ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa.
3. Instituutioiden tasolla on korostettu sellaisen kulttuurimyrönteisen politiikan merkitystä, joka turvaa kaikista kulttuureista tuleville lapsiperheille riittävän hyvät ja tasavertaiset palvelut.

Kulttuurin huomioiminen tukee tasapainoisen ja yksilöllisen lastensuojelutarpeen arvioinnin toteutumista. Toisaalta kulttuurisensitiivisyys vähentää institutionaalisen rasismien riskiä ja näin vältetään tilanne, että perheen etniselle kulttuurille tyypillinen käyttäytyminen tulee liian helposti tulkittua vahingoittavaksi lapsen kehityksen kannalta ja toisaalta se vähentää riskiä ajautua ylihyväksyvään asenteeseen, jolloin esim. kaltoinkohtelu saatetaan tulkita kulttuuriin kuuluvaksi piirteeksi (Gough & Lynch 2002, Lansford, Godwin, Tirado ym. 2016, Sawrikar 2017).

Pakolaisuuteen liittyvien traumojen ja kotoutumiseen liittyvien muutuskriisien hoitaminen edellyttää kykyä luoda kontakti eri kulttuurista tuleviin asiakkaisiin, herkkyyttä ja kärsivällisyyttä kuunnella perheen tarinaa, perheenjäsenten vakautta ja turvallisuuden tunnetta vahvistavia työskentelytapoja ja ymmärrystä traumareagoinnista. Transnationalistinen lähestymistapa (Anis 2008, Sainola-Rodriguez 2007) siirtää painopistettä maahanmuuttajaperheen ja hoitotahon rajavyöhykkeelle, jossa vähitellen molempien puolisen

---

Lisäksi suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja miten samalla otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa. Sijaishuoltopaikan tulee täydentää yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa asiakassuunnitelmaa tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla (30a §). Hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksena on havainnollistaa asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja kuvata yksityiskohtaisesti, miten lapsen tarpeisiin vastataan turvaten lapsen hyvät kohtelut.

luottamuksen vahvistuessa, hoitoprosessin dialogisuus ja ymmärrys syvenee. Rajasysteemien huomiointi lisää yhteistyöpinnan avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja muutokseen tukevaa tunnevoimaa sekä vahvistaa avointa dialogia asiakasperheen konkreettisesta todellisuudesta ja perheen aktiivista kumppanuutta hoitoprosessissa. Yhteisen ymmärryksen alueen luominen edellyttää avoimuutta, empaattisuutta, kuuntelemisen taitoa ja jäykistä ennakoasenteista luopumista (Seikkula & Arnkil 2009, Sawrikar 2017). Lopulta vieraaseen kulttuuriin tutustuminen muuttaa, sekä asiakasperheen että työntekijöiden suhdetta omaan kulttuuriinsa.

Diakonissalaitoksen intensiivihoido

Diakonissalaitoksen intensiivihoido on sijaishuollon erityisyksiköissä toteutettavaa yksilölliseen tarpeeseen perustuvaa hoitoa monimuotoisesti oirehtiville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen². Hoidon perustana on lastensuojelullisen, psykiatrisen ja neuropsykiatrisen hoidon ja kuntoutuksen yhdistyminen

turvallisessa kasvuympäristössä³. Diakonissalaitoksen intensiivihoido on nelivaiheinen prosessi. Tutustumisvaiheen aikana lapsi/nuori ja perhe tutustuvat hoitohenkilökuntaan ja osaston arkeen. Tutkimusvaiheen tavoitteena on lapsen ja nuoren vahvuuksien ja kehitystarpeiden kokonaisvaltainen kartoittaminen ja perheen vuorovaikutussuhteiden ymmärtäminen.

Kerätyn tiedon sekä sosiaalityöntekijän laatiman asiakassuunnitelman perusteella moniammatillinen työryhmä tekee synteessin lapsen ja nuoren sekä hänen perheensä hoidon tarpeesta.⁴ Hoidon syventämisen vaiheessa keskeisiä hoidollisia osa-alueita ovat turvallisen ja kannattelevan yhteisön arki ja terapeutinen omahoitajasuhde. Lapselle ja nuorelle luodaan yksilöllisten tarpeiden mukaan suunniteltu ympäristö ja ennakoitava päivä- ja viikkorakenne. Keskeisiä menetelmiä lapsen ja nuoren yksilöllisen kuntoutuksen ja terapeuttisen hoidon lisäksi ovat perhe- ja verkostotyö, terapeuttiset ryhmät ja toiminnallisuus. Luottamuksellisessa vuorovaikutussuhteessa voidaan päästä turvallisesti käsittelemään lapsen ja nuoren

-
- 2 Uudemman tutkimuksen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret muodostavat ryhmän, jonka tarpeet ovat ainutlaatuiset ja saattavat poiketa luonteeltaan muiden lastenpsykiatrisen asiakkaiden tarpeista heidän erityisen kehitystaustansa vuoksi (Tarren-Sweeney 2013, 2014). Lasten ja nuorten kumuloituvat vastoinkäymiset, menetykset ja stressi saavat aikaan moninaiset oireet, jotka vaikuttavat heidän kehitykseensä kokonaisvaltaisesti ja joita on vaikea kategorisoida perinteisten psykiatristen diagnoosien avulla (DeJong 2010, van der Hart, Nijenhuis & Steele 2006, Wieland 2011). Samoin intensiivihoido sijoituvissa tutkimuksissa lasten oirekuvan on todettu olevan laaja-alainen ja kompleksinen (Honkinen & Pasanen 2011, Katajamäki 2017, Pasanen ym. 2015a, 2015b, 2015c, Pasanen 2017b).
- 3 Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen palveluiden integroiminen asettaa suuria haasteita palvelusektoreiden väliselle moniammatilliselle yhteistyölle (Pasanen 2017a). Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen palveluiden pirstoutuneisuuden, sektorijakojen ja ajattelutapojen erilaisuuden sekä kuntaerojen ja resurssipulan vuoksi palveluiden joustava integraatio jää usein toteutumatta (Alhanen 2014, Puustinen-Korhonen 2013, Sinko & Muuronen 2013, Sinko, Pitkänen, Hoikkala, Pollari & Martiskainen 2016, Yliruka, Vartio, Pasanen & Petrelius 2018). Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten hoidon ja kuntoutuksen tarpeisiin vastaaminen edellyttää tavallista suurempaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen palveluiden integraatioita (Pasanen, Katajamäki, Martikainen, Valkonen & Leppänen 2017). Maahanmuuttoon liittyvien erityisten kulttuuri, kieli ja kotoutumishaasteiden yhdistyminen lapsen ja nuoren erityistarpeisiin asettaa lisähaasteita palvelujärjestelmän joustavuudelle, monitasoisuudelle ja integroitumiselle.
- 4 Lastensuojelutarpeen arvioinnissa lapsen kehitykseen vaikuttavien monitasoisten riski- ja suojaavien tekijöiden arviointi on keskeisessä roolissa (Pasanen 2001). Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten lastensuojelun ja sijaishuollon tarpeelle on monia eri syitä ja taustalla on usein perheiden kasautuvia riskitekijöitä (Katisko 2012). Sijaishuollon valintaan liittyy monia eri haasteita ja varsinkin laaja-alaisesti oirehtivien ja traumatisoituneiden maahanmuuttajalasten ja -nuorten kohdalla hoidon tarpeen arviointi on erityisen haastavaa (Pasanen 2017b).

sekä perheen elämässä tapahtuneita vastoinkäymisiä ja tukemaan lapsen ja nuoren tervettä kehitystä.⁵ Hoidon päättämisen vaiheessa lasta ja nuorta sekä perhettä tuetaan kotiutumisen, itsenäiseen asumiseen tai perheen ulkopuoliseen sijoitukseen siirtymisessä. Lapselle ja nuorelle järjestetään tarpeen mukaan myös lasten- tai nuorisopsykiatrin tai muu terveydenhuollon jatkohoitopaikka (Pasanen ym. 2017). Vuoden 2019 alusta alkaen on tehty tiivistä yhteistyötä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kanssa. Sairaanhoitopiirin lastenpsykiatri, neuropsykologi, psykologi, perheterapeutti ja toimintaterapeutti työskentelevät yhteistyössä Diakonissalaitoksen Pitäjänmäen lastensuojeluyksiköiden henkilökunnan kanssa Diakonissalaitoksen tiloissa.

Maahanmuuttaja-asiakkaat ja Diakonissalaitoksen intensiivihoido

Intensiivihoidon asiakkaiden moninaisten kulttuuritaustojen vuoksi (Blatter-Pohja 2010, Lehto 2009) monikulttuurinen viitekehys on todettu tärkeäksi osaksi hoidon suunnittelua ja toteuttamista (Pasanen 2017c). Intensiivihoidon sijoitettujen maahanmuuttajalasten ja -nuorten hoitoprosessissa tavoitellaan kulttuurisensitiivistä, erilaisia arvomaailmoja, uskonnollisia perinteitä ja tapakulttuureja ymmärtävää ja kunnioittavaa hoitoprosessia, jossa lapsen ja nuoren asema kahden tai joskus useamman eri kulttuurin risteyskohdassa tulisi riittävän hyvin huomioitua. Eri kielillä työskentely edellyttää luontevaa tulkkauksipalveluiden sekä muiden kommunikaatiota ja vuorovaikutusta helpottavien työ-

tapojen hyödyntämistä. Monikulttuurisuus asettaa erityisiä haasteita tutkimus- ja arviointimenetelmille sekä psykiatrisen hoitotyön sisältöjen, kuten osastokäytänteiden, hoidollisten kiinnipitojen, rajaustoimenpiteiden ja lääkehoidon aukipuhumiselle. Avoin tiedonkulku, osastohoitoon liittyvien tilanteiden välitön purkaminen ja valmius keskustella riittävän pitkäjänteisesti ja huolellisesti psykiatriseen hoitoon liittyvistä toimenpiteistä on välttämätön ennakoheito lapsen ja nuoren hoidon mahdollistavan yhteistyösuhteen rakentamiselle. Osastohoidon rinnalla tehtävä monitasoinen perhetyö tukee osaltaan lapsen ja nuoren lupaa asettua hoitoon. Maahanmuuton aktivoimien kotoutumiskriisien, perhe- ja parisuhderoolien ja sukupolviaisetelman muutosten työstämisellä on usein tärkeä osa lapsen ja nuoren hoitoprosessin etenemisen kannalta. Pakolaisuuteen liittyvien traumojen ja kotoutumiseen liittyvien muutoskriisien hoitaminen edellyttää kulttuurisensitiivistä työskentelyä ja kielimuurin ylittäviä terapeutteja menetelmiä.

Intensiivihoidossa tavoitteena on lapsen ja perheen kokonaistilanteen huomioiva yksilöllinen hoitopolku. Hoidon alun tutustumis- ja tutkimusvaiheen aikana on tärkeä luoda riittävän kattava ymmärrys maahanmuuttajaperheiden aikaisemmista kokemuksista, nykyisestä elämäntilanteesta ja kulttuurista suhteesta lastensuojelun tarpeen syntyyn. Tavoitteena on yhteistyössä jäsentää lapsen ja nuoren erityisiä vahvuuksia ja tuentarpeita suhteessa maahanmuuttajaperheen tilanteeseen ja kulttuuri-

5 Lapsilta ja nuorilta (Ekholm 2013, Katisko 2013, Kumar 2010, Valkonen & Pasanen 2010) ja heidän vanhemmiltaan (Kaakinen, Laiho & Lähteenmäki 2004, Säteri 2015) kysyttäessä kokemukset intensiivihoidon kaltaisesta integroidusta palvelusta on tilanteiden haastavuudesta huolimatta myös monin tavoin positiivinen.

taustaan.⁶ Diakonissalaitoksen intensiivihoidon maahanmuuttajataustaisilta asiakasperheiltä kysyt- täessä on noussut esiin, kuinka tärkeää luottamuksen syntymisen kannalta on kielen ja kulttuurin tuntemus puolin ja toisin. Yhteinen ymmärrys tukee työskente- lyä molempiin suuntiin, sekä asiakkaiden että työnte- kijöiden näkökulmasta.

Lapset ja nuoret

Maahanmuuttajalasten ja -nuorten kohdalla kulttuu- rin, kielen ja uskonnon erityispiirteiden huomioimi- nen kehityksen kannalta on erityisessä roolissa. Hoidon alussa omahoitaja ja moniammatillisen työryhmän jäsenet tutustuvat lapseen ja perheeseen, tavoitteena luoda kokonaisvaltainen ymmärrys lapsen ja perheen tilanteesta ja kokemuksista.⁷ Maahan- muuttajaperheiden ja lasten haastatteluiden kautta saadun ymmärryksen integroiminen osastohoidon ja koulun näkökulmaan rakentaa perustan kokonaisval- taiselle lapsen ja nuoren hoidon tarpeen arvioinnille suhteessa maahanmuuttajaperheen voimavaroihin ja ympäristön suojaaviin ja riskitekijöihin. Monitasoi-

sen integroidun hoitoprosessin tavoitteena on tukea lapsen ja nuoren kehitystä riittävän laaja-alaisesti kokonaisvaltaisen muutoksen aikaansaamiseksi.

Maahanmuuttajalapsen tunnekielen ja erilaisten kieliympäristöjen huomioiminen on tärkeää, sekä lap- sen kielenkehityksen että psyykkisen toimintakyvyn ja identiteetin kehittymisen kannalta. Lapsen voi olla itse vaikea nähdä oman äidinkielsä merkitystä tai sen käyttäminen voi olla traumaattisten kokemusten vuoksi estynyt, jolloin tarvitaan ammattilaisten ja koulun aktiivista tukea, jotta lapsen kieliyhteys säilyy. Monimuotoisen kieliympäristön yhdistyminen muihin kehityksellisiin riskitekijöihin asettaa suuren haasteen lapsen psyykkisen identiteetin kehitykselle. Identi- teetin koherenssia tukevan tunnekielen tukeminen on tällöin erityisen merkittävässä roolissa ja kaikkien perheen jäsenten kanssa on tarpeellista pohtia kielen ja kulttuurin merkitystä perheen ihmissuhteiden ja lapsen psyykkisen kehityksen kannalta. Osalla lapsista ja nuorista kielenkehityksessä on puutteita, jonka tutkiminen on tärkeää tilanteen kokonaisvaltaisen ymmärtämisen kannalta. Esimerkiksi lasten ja nuorten kohdalla, jotka eivät lähtömaissaan ole käyneet

6 Bäärnhielm ym. (2010, liite 1.) ohjeistavat mukauttamaan kehittämänsä kulttuurihaastattelun kielen ja muotoilun osalta haastateltavien asiakkaiden tarpeiden mukaan. Intensiivihoidon asiakkaiksi saapuvien perheiden kohdalla kulttuurihaastattelua on täydennetty lastensuojelun näkökulmalla. Tavoitteena on yhteistyössä jäsentää lapsen ja nuoren erityisiä vahvuuksia ja tuentarpeita suhteessa maahanmuuttajaperheen tilanteeseen ja kulttuuritaustaan. Haastattelua voidaan täydentää DSM-5:ssa julkaistun kulttuurisen haastattelun perushaastattelun ja lisähaastatteluiden kysymyksillä (Cultural Formulation Interview, https://www.psy.fi/psykiatria_tyovalineita) tai erilaisilla apuvälineillä, kuten Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskuksen tuottamalla Meidän tarinamme -työkirjalla.

7 Lapsen ja nuoren alkuhaastattelussa pyritään luomaan alustava käsitys lapsen ja nuoren voimavaroista ja vahvuuksista, tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmista sekä lapsen ja nuoren käsityksestä lastensuoje- lun tarpeen ja sijoituksen suhteen. Maahanmuuttajalasten ja nuoren kohdalla haastattelua täydennetään mm. kieleen, kulttuuriin ja uskntoon liittyvillä tarkentavilla kysymyksillä. Lisäksi voidaan käyttää erilaisia haastattelupohjia, kuten esim. Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskuksen Mun tarinani -työkirjaa, erilaisia kyselykaavakkeita liittyen esim. tarkkaavaisuus ja keskittymisvaikeuksiin, mielialapulmiin tai traumareagoinnin eri muotoihin. Tarvittaessa voidaan tehdä laajempia psykologisia, neuropsykologisia ja toimintakyvyn arviointeja lapsen ja nuoren kykyjen ja erityistarpeiden tunnistamiseksi. Riittävän laaja-alainen tiedonkeruu ja moniammatillinen yhteistyö on monikulttuuripsykologityön perusedellytyksiä (https://www.psyli.fi/files/4113/Testilautakunnan_ohje_Monikulttuurisuus_ja_psykologinen_arviointi_2018.pdf).

koulua lainkaan tai eivät osaa omalla kielellä kirjoittaa tai lukea, joudutaan pohtimaan, mikä osa kielenkehityksen puutoksista liittyy harjaantumattomuuteen ja milloin on kyse varsinaisesta oppimisvaikeudesta. Lapsen ja nuoren kielenkehityksen tukeminen tukee psyykkistä kehitystä, kuten mielen sisäisen ajattelukyvyyn ja itsesäätelytaitojen vahvistumista.

Kulttuurin ja uskonnollisten tapojen kunnioittaminen edellyttää, sekä hienovaraisempien ja vaikeammin tunnistettavien abstraktimpien maailmankuvaan, arvoihin, sosiaalisiin rooleihin ja tapoihin liittyvien piirteiden, että varsin konkreettisia ruokaan, fyysiseen läheisyyteen ja pukeutumiseen liittyvien tapojen huomioimista ja kunnioittamista. Esimerkiksi ruokien ja herkkujen sisältämien ainesosien huomioiminen on usein välttämätöntä ja erilaisten uskonnollisten juhlien merkitys on suuri kulttuuriyhteyden tukemisen kannalta.

Seksuaalikasvatus on tärkeä osa kaikkien lasten ja nuorten hoitoa ja identiteetin kehitystä. Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus huomioi eri kulttuurien tapoja ymmärtää ja jäsentää seksuaalisuuden kehitystehtäviä. Kokonaisvaltaisessa seksuaalikasvatuksessa opetetaan totuudenmukaisen tiedon lisäksi asenteita ja taitoja seksuaalisuuden eri osa-alueista lapsen ikätaso huomioiden (THL, Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus, kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus). Suomalaisessa kulttuurissa ja lainsäädännössä naisen ja miehen tasavertaisuuden ja aktiivisen toimijuuden korostaminen poikkeaa esimerkiksi perinteisiä patriarkaalisia näkökulmia korostavien kulttuurien arvoista ja toimintatavoista. Tällöin osaston lapsi- ja nuorisoryhmässä on tärkeä, sekä puhua kulttuuritapojen merkityksestä että näyttää arjen esimerkillä, mitä tasa-arvoisuus ja toisen psyykinen ja fyysinen kunnioitus ja koskemattomuus merkitsevät. Erityisesti nuoruusiän kynnyksellä ristiriita lähtömaan kulttuurin poikien ja tyttöjen rooleja koskevien arvojen ja suomalaisen kulttuurin

vapaampien arvojen välillä saattaa kärjistyä varsin suureksi. Tällöin tarvitaan avointa arvokeskustelua, sekä nuoren että vanhempien kanssa yksilön identiteettiin ja perhekulttuurin suhteista, yksilön oikeudesta omaan ruumiiseensa sekä sukupuolien välisistä moninaisista suhteista.

Eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten sijoittaminen samalle osastolle saattaa aiheuttaa jännitteitä, jotka liittyvät osaltaan vaikkapa lähtömaiden poliittiseen jännittyneisyyteen eri kansanryhmien välillä (esimerkiksi Kurdistan – Turkki – Afganistan) ja uskonnollisten tapojen erilaisuuteen (esimerkiksi islamin uskon eri tulkintojen välillä tai kristinuskon suhteen). Tällöin osaston ryhmässä on tärkeä käydä keskustelua eri kulttuurien välisistä suhteista sekä maailmankuvaan, arvoihin ja moraaliiin

Diakonissalaitoksen intensiivihoitoon sijoitetuilla maahanmuuttajalapsilla ja -nuorilla on varsin kuormittunut elämäntilanne ja heidän oirehdintansa on usein varsin laaja-alaista. Heillä on taustassaan usein kasautuvia traumaattisia kokemuksia (Blatter-Pohja 2010, Katisko 2013) ja tämän lisäksi tyypillisesti erilaisia kielenkehitykseen ja laaja-alaisiin oppivaikeuksiin sekä neuropsykiatrisen oirekuvaan liittyviä haasteita (Pasanen ym. 2017). Siten he tarvitsevat intensiivihoidon kaltaista integroivaa ja kokonaisvaltaista tukea, jossa voidaan tutkia ja arvioida lapsen ja nuoren erityinen tuen tarve ja rakentaa eri kehitysympäristöjä, kuten perhe, kaverit, koulu ja harrastukset, huomioiva kokonaisvaltainen ja yksilöllinen hoito- ja kuntoutuspolku (Pasanen & Valkonen 2017a, b). Monikulttuuriasiakkaiden kohdalla erotusdiagnostiikka on usein erityisen vaativaa muun muassa kielikysymysten, kulttuuri- ja kehitysympäristön erityispiirteiden sekä kulttuurisensitiivisten tutkimusmenetelmien puutteiden vuoksi. Lasten ja nuorten oirehdinta kietoutuu usein monin tavoin perintötekijöiden vaikutuksiin ja ylisukupolvisiin riskitekijöihin, joiden selvittely on tärkeä osa lapsen ja nuorten hoidon suunnittelua.

Case

Vakavasti traumatisoituneen monilapsisen maahanmuuttajaperheen hoitamisessa (Pasanen ym. 2017, 164–166) tarvittiin multisysteemistä perhetyötä luottamuksen rakentamiseksi, kriisien purkamiseksi ja tilanteen vakauttamiseksi sekä perheen kokonaistilanteen ymmärtämiseksi. Vanhemman, lasten ja koko perheen hoito eteni monella perheen alasytemin tasolla samanaikaisesti. Koulunkäynnin ja kuntoutuksen suunnittelua tuki psykologisten, neuropsykologisten ja toimintaterapiatutkimusten tulokset. Useilla perheen lapsilla todettiin neurokognitiivisia erityisvaikeuksia ja laaja-alaisia oppimishäiriöitä, joita kuntoutettiin muun muassa toimintaterapian ja neuropsykologisen kuntoutuksen sekä sairaalakoulun menetelmillä.

Maahanmuuttajalasten ja -nuorten koulunkäynnin ja opiskelun tukeminen on tärkeä osa heidän kotoutumisensa ja yhteiskuntaan integroitumisensa kannalta. Maahanmuuttajalasten ja -nuorten oppimisvaikeuksien kuntouttaminen on monitasoinen ja hienosyinen prosessi (Arvonen, Katva & Nurminen 2010). Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren tulevat usein hyvin erilaisista lähtökohdista hoitoon, jolloin oppimista ja kehitystä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon lapsen ja nuoren koko kehityshistoria. Useilla intensiivihoidon saapuvilla maahanmuuttajalapsilla ja -nuorilla on ollut suuria vaikeuksia koulunkäynnin suhteen tai se on kokonaan keskeytynyt ennen hoidon alkua. Koululaistaitojen tukemisessa täytyy usein lähteä liikkeelle erityisen tuetusta ja turvallisesta pienryhmäopetuksesta. Osastojen välittömässä läheisyyden sijaitseva Sophia Mannerheimin koulun koulukuntouttavaluokka tarjoaa hyvän lähtökohdan onnistua koulunkäyntikyvyyn

tukemisessa. Neurokognitiivisten erityisvaikeuksien ja oppimisvaikeuksien kuntouttaminen tukee osaltaan lapsen koulunkäyntikyvyn vahvistumista (Katajamäki 2016, 2017). Sairaalakoulu on aina väliaikainen ratkaisu ja koulukuntouttavan jakson jälkeen tavoitteena on, että oppilaat siirtyvät sairaalakoulun isompaan opetussuunnitelmaan, muuhun soveltuvaan erityisopetuksen luokkaryhmään, yleisopetukseen tai jatko-opintoihin toiselle asteelle (Välitalo 2017).

Maahanmuuttajalasten- ja nuorten oppimisvaikeuksien kohdalla on tärkeä huomioida muun muassa seuraavia asioita (<http://www.traumajaoppiminen.fi/ent%C3%A4-jos-oppiminen-ei-suju.html>):

- Oppimisvaikeuksien todentaminen edellyttää oikealta taitotasolta tapahtuvaa opetusta ja pitkäaikaisempaa seurantaan siitä, miten taidot etenevät, sillä suomenkielisen opiskelijan oppimisvaikeuksien arviointiin käytettyjä välineitä on hankala käyttää maahanmuuton ja kielenoppimisen alkuvaiheessa
- Oppijan traumatausta voi vaikuttaa merkittävästi opiskelijan tuen tarpeeseen
- Traumasta johtuvat vaikeudet voivat hidastaa ja estää oppimista, jolloin tarvitaan erityistä tukea
- Oppimisvaikeuksista sekä niihin liittyvistä haasteista ja tarjottavista tukitoimista ja hallintopäätöksistä keskustellaan aina huoltajien kanssa ja vanhemmat tarvitsevat riittävästi tietoa koulun eri tukimuodoista

Multisysteeminen perhetyö

Lapsen ja nuoren hoitoprosessi nivoutuu tiiviisti perheen hoitoon. Lastensuojelulaki velvoittaa huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelman lisäksi laatimaan erillisen asiakassuunnitelman myös vanhemmuuden tukemiseksi (Lastensuojelulaki 30§). Laaja-alainen perhetilanteen arviointi on tärkeä osa lapsen ja perheen hoidon suunnittelua (Bentovim & Miller 2006, Reinikka & Roisko 2009, Voutilainen 2009). Kun lapsen laaja-alainen oirekuva ja trauma-reagointi kietoutuu perheen dynamiikkaan, tarvitaan selkeitä hoidon jatkuvuutta turvaavia rakenteita ja joustavasti lapsen hoitoon integroituvaa monitasoista perhetyötä perheen eri alasysteemien hoitamiseksi (Pasanen ym. 2015a). Monitasoinen perhettä ja sen alasysteemejä tukeva perhetyö on siten välttämätön osa maahanmuuttajatausteisten lasten ja nuorten hoitoa intensiivihoidossa.

Intensiivihoidossa tehdään perheterapiaa monikulttuuriperheiden kanssa monissa eri muodoissa, perheen yksilöllisen tarpeen ja tilanteen mukaan. Maahanmuuttajaperheiden tilanteet ovat monitasoisia, joten perhetilanteiden arvioinnissa ja perhetyössä on huomioitava monenlaisia psykologisia, sosiaalisia ja taloudellisia näkökulmia. Eri kulttuureista tulevien perheiden kanssa työskentely edellyttää kulttuurisensitiivisyyttä, kykyä luoda kontaktia perheenjäseniin ja pitkäjänteisyyttä luottamuksen rakentamiseksi sekä taitoa kuunnella perheenjäsenten tarinoita. Maahanmuutto luo yhteyden kahden erilaisen sosiaalisen todellisuuden välille. Se on liikettä toisesta sosioekonomisesta ja kulttuurisesta todellisuudesta toiseen. Sukupuoli, etninen tausta, ikä, elämänkaaren vaihe ja sosiaalinen status ovat merkittäviä tekijöitä maahanmuuttoon liittyvän stressin käsittelyssä. Maahanmuuttaja- ja monikulttuurinen perhe haastaa työntekijän erilaisilla arvoilla ja tavoilla toimia. Se mikä toimii kantasuomalaisen perheen kanssa, ei välttämättä saa vastakaikua monikulttuurisessa kontekstissa (Roisko 2017).

Case

Hoidon alussa maahanmuuttajavanhempien oli hyvin vaikea luottaa hoitotahoon, jonka vuoksi lapsen kiinnittymiselle omahoitajaan ja osastoon oli selviä lojaliteettiin liittyviä esteitä. Hoidon alussa lapsi usein kertoi omia tarinoita vanhemmille, miten häntä kohdellaan kaltoin osaston aikuisten toimesta. Tämä herätti luonnollisesti vanhemmissa suurta ahdistusta ja epäluottamusta hoitotahoa kohtaan. Jatkuvan avoimuuden ja kärsivällisen työstämisen kautta vanhemmat alkoivat vähitellen ymmärtää lapsen pakonomaista tarvetta hakea kertomuksillaan vanhempien huomiota. Lapsen tarinoimisen motiivien ymmärtämisen kautta, myös vanhempien traumakokemusten synnyttämä syvä epäluottamus viranomaisia kohtaan saatiin vähitellen aktiivisen perheterapeuttisen työskentelyn kohteeksi, jolloin vanhempien ja hoitotahon aikuisten keskinäinen luottamus alkoi syventyä ja lapsen hoitoprosessin jumitilanteet helpottua. Kun lapsen ylikorostuneet vaatimukset vanhemmille ja vanhempien syyllisyyteen liittyvä keinottomuus turhauttaa lasta saatiin työstön piiriin, lapsen mahdollisuus eriytyä vanhemmistaan tuli mahdolliseksi. Lapsen ja vanhempien poislohkottujen tunteiden ilmaisemisen ja ymmärtämisen myötä kietoutuneet perhesuhteet alkoivat helpottua ja positiiviset vuorovaikutustaidot saivat tilaa vahvistua. Useita vuosia jatkuneen hoidon loppuvaiheessa päästiin ymmärtämään vanhempien vaikeita sotatraumoja ja sanoittamaan niitä sopivassa määrin nuoruusikänsä saapuneelle lapselle, jolloin vanhempien aikaisempi väkivaltainen käyttäytyminen tuli ymmärrettävämmäksi. Sen myötä nuoren luottamus ja kunnioitus vanhempiaan kohtaan syveni entisestään.

Lastensuojeluasiakkuuden perusteiden huolellinen läpikäyminen on tärkeä osa lapsen ja perheen hoitoprosessia. Intensiivihoidossa kohdattavien maahanmuuttajaperheet ovat usein joutuneet kokemaan monenlaisia kasautuvia ylisukupolvisia, sotaan ja pakolaisuuteen liittyviä stressaavia ja mahdollisesti traumatisoivia kokemuksia, jolloin terapeutin työskentelyn yhtenä keskeisenä tavoitteena on perheen tilanteen vakauttaminen ja turvallisuuden tunteen palauttaminen.

”Kriisiherkkien ja traumaorganisoiduneiden perheiden kanssa työskenneltäessä tavoitellaan vakauttamista, koska perheen kriisit heijastuvat usein hyvin suoraan lapsen vointiin. Perhetyön ja -terapian kautta pyritään löytämään riittävän vakaa tasapainotila perheelle, huolimatta siitä, että hoidon eri vaiheissa perhe saattaa ajautua toistuvasti erilaisiin kriisitilanteisiin. Perheen kokeessa uudenlaista vakautta, perheen jäsenet voivat kokea rakentavia yhdessäolon hetkiä ja opetella uudenlaisia yhdessä toimimisen muotoja.” (Roisko 2017, 111).

Vanhempien traumaattiset kokemukset saattavat häiritä vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja siirtyä osin lapsen kannettavaksi (Blatter-Pohja 2010, Suikkanen 2010), mikäli vanhempi ei saa riittävästi tukea oman tilanteensa selvittelyyn. Kun vanhemman ja lasten tilanne on riittävän vakautunut, voidaan perhetyöhön integroida muiden perheen alasysteemien kanssa työskentelyä, kuten vanhemmuuden kumppanuuden tukemista ja eroprosessien työstämistä, vanhemman ja lapsen välisen suhteen ristiriitojen ja traumojen sekä tulehtuneiden sisarusuhteiden hoitamista ja uudenlaisten vuorovaikutusmallien kehittymistä. Perheterapian tavoite määrittyy perheen ja sen eri alasysteemien yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se kytkeytyy tiiviisti lapsen ja perheen eri kehitysympäristöihin ja tärkeisiin ihmissuhteisiin. Vakauttavan traumatyöskentelyn rinnalla keholliset menetelmät ovat usein toimivia eri kulttuureista saapuvien perheiden kans-

sa työskenneltäessä, kun pyritään ylittämään kieli- ja kulttuurimuuria ja palauttamaan vanhempien ja lasten perusturvallisuutta (Blatter-Pohja 2010, Roisko 2017).

Uudet kasvot, uusi elämä

Etiopian sisällissodassa vakavasti haavoittunut ja traumatisoitunut Bekele Amare kertoo uskomattoman selviytymistarinansa siitä, miten hän monien vaiheiden jälkeen päätyi YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n avulla Suomeen. Tärkeänä toipumisen käännekohtana hän nostaa esiin Suomessa tehdyt puuttuvan alaleuan korjausleikkaukset, joiden kautta hän sai uudelleen kasvot ja sitä kautta oman ihmisarvonsa takaisin. Bekele sopeutui vähitellen Suomeen ja perusti perheen. Menneisyyden traumatisoivat kokemukset heijastuivat arkeen ja ajoivat osaltaan perheen kriisiin ja lopulta intensiivihoidon asiakkaaksi. Tiiisiin perhetyöskentelyn kautta Bekele on vähitellen saanut ymmärrystä omaan kehityshistoriaansa ja vanhemmuuteensa. Ymmärryksen kautta tulevaisuuden mahdollisuuksia on alkanut avautua menneisyyden äärimmäisen vaikeista sotakokemuksista huolimatta. Bekele Amaresta huokuva positiivisuus ja lämpö kertoo inhimillisen toipumispotentiaalin loputtomista mahdollisuuksista äärimmäisten kärsimystenkin jälkeen. (Karisto 2017, Bekele Amaren haastattelu, Viesti-lehti 4/2017).

Lopuksi

Toiseuden kunnioittaminen ja uuden ymmärtäminen on tärkeä tavoite kaikessa hoito- ja terapeuttisessa työssä. Eräs terapeutti totesi, kun terapia päättyi, niin ei ainoastaan asiakas, myös terapeutti on muuttanut. Samoin monikulttuurisyys muuttaa suhdettamme sekä vieraaseen että omaan kulttuuriimme. Kohtaamisten kautta suhteemme toiseen, sekä itsessämme että toisissa ihmisissä voi kehittyä joustavampaan ja hyväksyvämpään suuntaan (Kekkonen, Känkänen, Muranen & Wrede-Jäntti 2014).

*”Tietoisuus kasvaa akkulturaatiohengen mukaisesti molemmissa suunnissa: tietoisuutena sekä omasta että vieraasta kulttuurista”
(Korhonen 2013, 43).*

Molemmin puolisen luottamuksen vahvistuessa, hoitoprosessin dialogisuus ja ymmärrys syvenee, jolloin muutos voi tulla mahdolliseksi. Maahanmuuttajaperheiden kohdalla rajajärjestelmien huomioiminen lisää yhteistyöpinnan avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja muutokseen ohjaavaa tunnevoimaa sekä vahvistaa avointa dialogia asiakasperheen konkreettisesta todellisuudesta ja perheen aktiivista kumppanuutta hoitoprosessissa. Yhteisen ymmärryksen alueen luominen edellyttää avoimuutta, empaattisuutta, kuuntelemisen taitoa ja jäykistä ennakoasenteista

luopumista (Seikkula & Arnkil 2009, Sawrikar 2017). Vieraaseen kulttuuriin tutustuminen muuttaa sekä asiakasperheen että työntekijöiden suhdetta omaan kulttuuriinsa. Diakonissalaitoksen intensiivihoidon maahanmuuttajataustaisilta asiakasperheiltä kysyttäessä on noussut esiin, kuinka tärkeää luottamuksen syntymisen kannalta on kielen ja kulttuurin tuntemus puolin ja toisin. Lapset ja perheet ovat korostaneet yhteistyön esteiden purkua ja yksilöllisemmän ymmärryksen rakentamista asiakasprosesseissa ja perheterapeuttisessa työskentelyssä. Heidän mukaansa olisi tarpeellista, että lastensuojeluun liittyvistä monista eri kysymyksistä tarjottaisiin kulttuureja ja konteksteja riittävän hyvin huomioivaa tietoa. Tämänkaltaisen lastensuojeluilmiöiden kulttuuritulkkaus voisi osaltaan lisätä ymmärrystä lastensuojelujärjestelmän ja viranomaisten toiminnan perusteista, jolloin luottamus ja yhteistyö voi lähteä rakentumaan.

Diakonissalaitoksen intensiivihoidossa on 20 vuoden aikana tehty yhteistyötä monista eri kulttuureista saapuvien maahanmuuttaja lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Tämän kokemuksen perusteella voidaan todeta, että vaikeidenkin laaja-alaisten neuropsykiatristen häiriömuotojen, kasautuvien ylisukupolvisten traumakokemusten ja kompleksisten traumakokemusten kanssa on lopulta aina toipumisen mahdollisuus, kunhan olemme valmiita yhdessä kohtaamaan, ymmärtämään ja työstämään inhimillistä hätää.

Lähteet

.....
Alatalo, M. (2019). Kehittämistoimenpiteet lastensuojelun erityis- ja vaativan tason laitoshoidon tarpeen kasvun pysäyttämiseksi v. 2019–2020. Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset 21.5.2019. Sote/Peso/Lasu. Helsingin kaupunki.
 .....

Alatalo, M. & Kantoluoto, A. (2018). Traumaattisista oloista tulleiden lasten ja perheiden auttaminen koulun, terveydenhuollon ja lastensuojelun yhteisenä työnä. Teoksessa: Päivi Petrelius & Pia Eriksson (Toim.) Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. THL, TYÖPAPERI 32/2018. 188–199. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 12.6.2019).
 .....

Alhanen, K. (2014). Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf?sequence=1 (luettu 25.6.2019).
 .....

Anis, M. (2008). Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinat. Helsinki: Väestöliitto. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (luettu 18.6.2019).
 .....

Arvonen, A., Katva, L & Nurminen, A. (2010). Maahanmuuttajien oppimisvai-

keuksien tunnistaminen. WS Bookwell Oy. Juva
 .....

Bentovim, A. & Miller, L. (2006). Perhearviointioapas. Perheen voimavarojen, vahvuuksien ja vaikeuksien arviointimenetelmä. Suomen Mielenterveysseura. Vantaa. Multiprint Oy.
 .....

Blatter-Pohja, M. (2010). Monikulttuuristen lasten tie intensiivihoidon sosiaalitoimen päätösten ja asiantuntijatekstien kautta tarkasteltuna. Helsingin Diakonissalaitoksen lapsi- ja perhetyö. Julkaisematon tutkimus.
 .....

Bäärnhjelm, S., Scarpinati, M. & Patti, L. (2010). Kulttuuri ja psykiatrinen diagnostiikka. Käsikirja kulttuuriseen haastatteluun psykiatriassa. https://www.tampere.fi/liitteet/k/5urs2njD3/kulttuuri_ja_psykiatrinen_diagnostiikka.pdf (luettu 4.7.2019).
 .....

Ekholm, E. (2013). ”Mä en olisi tässä nyt” Nuorten kokemusasiantuntijoiden mielipiteitä Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. HDL raportti, 1/2013. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/10/Helsingin-Diakonissalaitos-raportti-m%C3%A4-en-olis-t%C3%A4ss%C3%A4-nyt.pdf> (luettu 10.7.2019).
 .....

DeJong, M. (2010). Some reflections of the use of psychiatric diagnosis in the looked after or ”in care” child population. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 15, 589–599.
 .....

.....
Gough, D. & Lynch, M. (2002). Culture and child protection. *Child Abuse Review* Vol.11: 341–344 (2002). DOI: 10.1002/car.773. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/car.773> (luettu 3.7.2019).
 .....

Gripenberg, P. (2018). ”Selvitys vaativan / erityistason laitoshoidon 2016–2018 sijoitetuista lapsista. Lasu. Helsingin kaupunki. Julkaisematon selvitys. Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2018–2035. Tilastoja 2019:3. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/19_03_14_Tilastoja_3_Vuori.pdf (luettu 6.9.2019).
 .....

Honkinen, A. & Pasanen, T. (2011). Intensiivihoidon sijoitettujen lasten psyykinen oirehdinta ja sen muuttuminen hoidon aikana. *Yhteiskuntapolitiikka* 3, 251–263. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102860/honkinen.pdf?sequence=1>
 .....

Kaakinen, J., Laiho, K. & Lähteenmäki, L. (2004). Intensiivihoidon vaikuttavuuden arviointi. So-siaalikehitys Oy. Painamaton julkaisu.
 .....

Karisto, I. (2017). Uudet kasvot, uusi elämä, Bekele Amaren haastattelu. *Viesti-lehti* 4/2017. Ks. <https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2018/11/01143306/Helsingin-Diakonissalaitos-Viesti-2017-4.pdf>
 .....

.....
Katajamäki, K. (2016). Intensiivihoitoon sijoitettujen 7–12-vuotiaiden lasten neurokognitiivinen suoriutuminen vuoden hoitajakson aikana. Lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos, Neuropsykologian erikoispsykologikoulutus

.....
Katajamäki, K. (2017). Tutkimuksen näkökulma sijoitetuilla lapsilla esiintyviin laaja-alaisiin häiriöihin. Teoksessa: Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen S., Valkonen, M. & Leppänen L. (Toim.) Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon. 184–193. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liikett%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>

.....
Katisko, M. (2012). Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä maahanmuuttajataustaisten perheiden asiakkuudesta lastensuojelussa. Teoksessa Elina Ekholm & Marja Katisko (toim.) Yhteiselo metropolissa – kokemuksiä sovittelusta ja näkökulmia lastensuojeluun. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B, Raportteja 52. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 11–44. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142224/B_52_ISBN_9789524931649.pdf?sequence=4 (luettu 8.7.2019)

.....
Katisko, M. (2013). Maahanmuuttajataustaiset perheet lastensuojelun asiakkaina. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 25. Juvenes Print Oy, Tampere.

.....
Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. (2014). Johdan-

to. Teoksessa: Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen P. & Wrede-Jäntti, M (Toim.) Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. 7–15. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/120384/THL_2014_TEE019_09062015.pdf?sequence=5 (luettu 4.7.2019).

.....
Korhonen, V. (2013). Kulttuurien kohtaaminen yhteiskunnallisena kysymyksenä. Teoksessa: Korhonen, V. & Puukari, S. (Toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus. 34–45.

.....
Kulttuurisen haastattelun perushaastattelu ja lisähaastattelut. Suomen psykiatrian yhdistys. Psykiatriasia työvälineitä. https://www.psy.fi/psykiatriasia_tyovälineita (luettu 18.2.2020).

.....
 Kumar, M. (2010). Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. Diakonia ammattikorkeakoulu, Helsinki. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25604/kumar_maarit.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 10.7.2019).

.....
Lansford, J., Godwin, J., Tirado, L. ym. (2016). Individual, Family, and Culture Level Contributions to Child Physical Abuse and Neglect: A Longitudinal Study in Nine Countries. *Dev Psychopathol.* 2015 Nov; 27(4 Pt 2): 1417–1428. doi: 10.1017/S095457941500084X. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4839471/> (luettu 3.7.2019). Lastensuojelulaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P2> (luettu 30.5.2019).

.....
Lehto, P. (2009). Vaativahoitosten lasten ja nuorten jatkohoitoyksikön asiakasanalyysi. Opinnäyte-työ. Diakonia-ammattikorkeakoulu DIAK. Helsinki 2009. <https://docplayer.fi/8446436-Vaativahoitosten-lasten-ja-nuorten-jatkohoitoyksikon-asiakasanalyysi.html> (luettu 9.7.2019).

.....
Maahanmuutto ja moninaisuus Helsingissä 2013–2016. Helsingin kaupunki. https://www.hel.fi/static/kanslia/elo/HKI_maahanmuut_toimenpideohjelma.pdf (luettu 25.6.2019).

.....
Monikulttuurisuus ja psykologinen arviointi. <https://www.psyli.fi/psykologiliiitto/testilautakunta/ohjeistukset> ja https://www.psyli.fi/files/4113/Testilautakunnan_ohje_Monikulttuurisuus_ja_psykologinen_arviointi_2018.pdf

.....
Pasanen, T. (2001). Lastenkodin asiakaskunta: Psykiatrinen tutkimus lastenkotilasten kehityksellisiä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehinnasta sekä hoidontarpeesta. Turun yliopiston julkaisuja. C 170. Turku.

.....
Pasanen, T. (2017a). Sosiaali- ja terveydenhuollon integroitumisen haasteista lastensuojelussa. Teoksessa: Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen S., Valkonen, M. & Leppänen L. (Toim.) Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon. 16–23. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liikett%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>

.....
Pasanen, T. (2017b). Laaja-alaisten häiriömuotojen diagnostiikan ja hoidon

erityispiirteitä. Teoksessa: Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen S., Valkonen, M. & Leppänen L. (Toim.) Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon. 194–203. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liikett%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>

Pasanen, T. (2017c). Moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet ja haasteet. Teoksessa: Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen S., Valkonen, M. & Leppänen L. (2017) Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon. 125–141. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liikett%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>

Pasanen, T., Katajamäki, K. & Åstedt, T. (2015a). Ylisukupolvisten ja varhaisten riskitekijöiden sekä perheen toimintakyvyn yhteys perheen yhdistymiseen intensiivihoidon jälkeen. *Perheterapia* 2, 22–38. https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/Perheterapia_2_2015_web.pdf

Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S. & Åstedt, T. (2015b). Lastensuojelun erityisyksikköön sijoitettujen lasten psykiatrinen oirehdinta, tarkkaavaisuus ja toimintakyky: intensiivihoidon jälkeen kotiin palaavien ja sijaishuollossa jatkavien lasten ryhmien vertailu. *Yhteiskuntapolitiikka* 80; 4:350–364. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129559/pasanen.pdf?sequence=1>

Pasanen, T., Katajamäki, K., Åstedt, T. & Jaakkola, I. (2015c). Lastensuojelun

erityisyksikköön sijoitettujen lasten psyykkisen oirehdinnan laaja-alaisuus: intensiivihoidon jälkeen kotiin palaavien ja sijaishuollossa jatkavien lasten ryhmien vertailu. *Kuntoutuslehti* 4/2015. http://www.kuntoutussaatio.fi/viestinta_ja_tiedolla_vaikuttaminen/kuntoutuslehti/arkisto/kuntoutuslehti_4_2015

Pasanen, T. & Valkonen, M. (2017a). Osastohoito integroivana moniammatillisena työskentelynä. Teoksessa: Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen S., Valkonen, M. & Leppänen L. (2017) Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon. 48–57. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liikett%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>

Pasanen, T. & Valkonen, M. (2017b). Terapeuttinen omahoitajasuhde moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta. Teoksessa: Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen S., Valkonen, M. & Leppänen L. (2017) Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon. 65–68. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liikett%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>

Psykotraumatologian keskus.

Mun tarinani –työkirja. https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2019/11/07121553/Mun-tarinani_LANU_aukeamittain.pdf ja Meidän tarinamme –työkirja. ([\[ads/2019/11/07121440/Meidan-tarinamme_LANU_aukeamittain.pdf\]\(https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2019/11/07121440/Meidan-tarinamme_LANU_aukeamittain.pdf\)\).](https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uplo-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Puustinen-Korhonen, A. (2013). Lastensuojelun kuntakyselyn 2012 tulokset. Suomen Kuntaliitto: Helsinki.

Reinikka, P. & Roisko, J. (2009). Perheen monitahoarviointi. Teoksessa: R. Soisalo (Toim.) Mitä meille tapahtuu. Kolmas suomalainen perheterapiakongressi Jyväskylässä 19.– 21.3.2009, s. 158–171. Turku: Painosalama Oy.

Roisko, J. (2017). Multisysteeminen perhetyö. Teoksessa: Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen S., Valkonen, M. & Leppänen L. (Toim.) Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon. 111–115. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liikett%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>

Sainola-Rodriguez, K. (2007). Maa-hanmuuttajien ja hoitohenkilökunnan kohtaaminen mielenterveyspalveluissa – transnationaalinen taitoko? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2007: 44 216–227.

Sainola-Rodriguez, K. (2009). Transnationaalinen osaaminen. Uusi terveydenhuoltohenkilöstön osaamisvaatimus. Transnational Competence. Emerging Qualification Requirement for Health Care Personnel in Finland. Terveystalouden ja -hallinnon ja -talouden laitos. Kuopion yliopisto.

Sawrikar, P. (2017). Working with ethnic minorities and across cultures in western child protection systems. London: Routledge.

- .....
- Seikkula, J. & Arnkil, T. E.** (2009). Dialoginen verkostotyö. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- .....
- Sinko, P., Pitkänen, M., Hoikkala, S., Pollari, K. & Martiskainen, T.** (2016). Rajapinnoilla. Lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. Lastensuojelun Keskusliitto: Helsinki. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelukeskusliitto/Rajapinnoilla1.pdf> (luettu 25.5.2019).
- .....
- Sinko, P. & Muuronen, K.** (2013). Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Lastensuojelun Keskusliitto ja Talentia: Helsinki.
- .....
- Suikkanen, S.** (2010). Selvitys kiduttujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija ja pakolaislasten ja -nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan. Helsingin Diakonissalaitoksen raportteja 1/2010. http://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2018/01/15093041/Helsingin-Diakonissalaitos-raportti-1_2010-Suikkanen.pdf (luettu 2.6.2019).
- .....
- Säteri, T.** (2015). Sijoitettujen lasten vanhempien näkemyksiä intensiivihoidosta. Terveyden edistämisen koulutusohjelma, johtaminen perhekeskeisessä työssä. Laurea-ammattikorkeakoulu, Otaniemi.
- .....
- Tarren-Sweeney, M.** (2013). An investigation of complex attachment- and trauma-related symptomology among children in foster and kinship care. *Child Psychiatry Hum Dev* 44:727-741.
- Tarren-Sweeney, M. (2014). Our twenty-first century quest: locating effective mental health interventions for children and young people in care, and those adopted from care. Teoksessa: Tarren-Sweeney, M. & Vetere, A. (Toim.) *Mental health services for vulnerable children and young people. Supporting children who are, or have been, in foster care.* Oxon: Routledge. 37-57.
- .....
- THL.** Lastensuojelun käsikirja; maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/maahanmuuttajat-lastensuojelun-asiakkaina> (luettu 25.6.2019).
- .....
- THL.** Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus, kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/kulttuurisensitiivinen-seksuaalikasvatus> (luettu 25.6.2020).
- van der Hart, O., Nijenhuis, E. & Steele, K. (2006). *Vainottu mieli – rakenteellinen dissosiaatio ja kroonisen traumatisoitumisen hoitaminen.* Oulu: Kaleva-print Oy.
- .....
- Valkonen, M. & Pasanen, T.** (2012). Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. *Yhteiskuntapolitiikka* 3, 302-309. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102865/valkonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (luettu 10.7.2019).
- .....
- Voutilainen, R.** (2009). Arvioinnin ja perheterapian rajapinnoilla: laaja perhearviointi lastensuojelun perhe-
 terapeuttien työkaluna. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos.
- .....
- Väestöliitto,** seksuaalikasvatus. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/ (luettu 23.12.2019)
- .....
- Välitalo, S.** (2017). Koulu osastohoidon kuntoutuskumppanina. Teoksessa: Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen S., Valkonen, M. & Leppänen L. (Toim.) *Turvallista liikettä rajapinnoilla.* Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoido. 142-147. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liiketta%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>
- .....
- Wieland, S.** (2011). Dissociation in children and adolescents: what it is, how it presents, and how we can understand it. Teoksessa: Wieland, S. (Toim.) *Dissociation in Traumatized Children and Adolescents – Theory and Clinical Interventions.* New York: Routledge. 1-7.
- .....
- Yliruka, L., Vartio, R., Pasanen, K. & Petrelius, P.** (2018). Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä: Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. THL, Työpaperi 16/2018. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136378/URN_ISBN_978-952-343-117-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 25.6.2019).
- .....

7.

Alaikäisenä maahan tulleiden oikeusturva

Ilkka Kantola

Alaikäisenä maahan tulevien lasten oikeusturva Suomessa perustuu kansainvälisiin ja kansallisiin säädöksiin ja sopimuksiin ja niiden mukaiseen viranomaistoimintaan.

1. Kansainvälinen taso

Kansainvälisistä normeista merkittävin on YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus vuodelta 1989. Sopimus hyväksyttiin Suomessa lain tasoisena eli Suomea velvoittavana normina 1991. Lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia lapsia, joilla sopimuksen 1 artiklan mukaisesti tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiaasta henkilöä.

Sopimuksen 3 artiklan 2 kohdan mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Erityinen suojelu ja huolenpito velvoittavat aikuisia varmistamaan lapsen oikeuksien toteutumisen ja myös suojelemaan lapsia heidän oikeuksiinsa kohdistuvilta laiminlyönneiltä.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on nimennyt yleisperiaatteiksi neljä sopimuksen veloitetta, jotka tulee ottaa huomioon kaikkien sopimuskohtien tulkinnassa. Nämä yleisperiaatteet ovat syrjinnän kieltä (2 artikla), lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla, 1 kohta), lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla) ja lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi (12 artikla).

Lapsen edun ensisijaisuuden huomioon ottamiseen velvoittava sopimuskohta on avain lapsen oikeuksien sopimuksen ymmärtämiseen. Lapsen

oikeuksien komitean mukaan tulkinnan lapsen edusta on oltava yhdenmukainen koko yleissopimuksen kanssa. Erityisesti yleisperiaatteet ovat tärkeitä, kun lapsen etua määritellään. Tärkeänä osana lapsen edun määrittelyä ovat lasten omat näkemykset, kokemukset ja mielipiteet.

Yksin maahan tulleiden lasten osalta erityisen tärkeitä ovat seuraavat Yleissopimuksen artiklat, joita Suomi muun muassa on sitoutunut lakina noudattamaan:

3. Lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti harkittava lapsen etu.
6. Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle.
8. Lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa.
10. Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttelämättä.
14. Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Valtion tulee kunnioittaa vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden käyttämisessä.

16. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjesalaisuuteen. Hänen kunniaansa tai mainettaan ei saa halventaa.
19. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.
20. Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada valtiolta erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatukseen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan.
22. Valtion tulee suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän tässä sopimuksessakin lueteltujen oikeuksiensa toteutumisesta.
28. Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.
29. Koulutuksen tulee pyrkiä kehittämään lapsen kasvua täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista.
32. Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään.
34. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä.
39. Väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä.

Vuonna 2015 Eurooppaan suuntautuneen laajan muuttoliikkeen myötä EU:n jäsenmaissa ja komissiossa todettiin alaikäisten turvapaikanhakijoiden erityisen haavoittuva asema turvaa hakevina ja vieraa-

seen maahan ja kulttuuriin saapuvina. Jäsenvaltiot ja komissio joutuivat arvioimaan, mitä uudenlainen tilanne merkitsee lastenoikeuksien yleissopimuksessa ilmaistujen periaatteiden näkökulmasta.

Huhtikuussa 2017 julkaisemassaan tiedonannossa komissio ehdottaa ”ensisijaisia osa-alueita”, joihin jäsenvaltioiden olisi keskityttävä voidakseen parantaa lasten suojelua muuttoliikkeen yhteydessä ja kyetäkseen varmistamaan, että turvapaikka- ja lastensuojeluviranomaiset tekevät nykyistä tiiviimmin yhteistyötä:

Nopea henkilöllisyyden selvittäminen ja suojelu lapsen saapuessa maahan:

Lastensuojelusta vastaavan henkilön olisi oltava läsnä jo rekisteröinnin varhaisvaiheessa, ja kaikissa sellaisissa vastaanottotiloissa, joissa on lapsia, olisi oltava tällainen henkilö. Lisäksi jokaiseen järjestelykeskukseen olisi nimitettävä lastensuojeluviranomaisen edustaja. Jäsenvaltioiden olisi huolehdittava siitä, että niillä on käytössään menettelyt kadonneita lapsia koskevien tietojen järjestelmälliseksi ilmoittamiseksi ja vaihtamiseksi.

Asianmukaiset vastaanotto-olosuhteet lapsille:

Jokaisen lapsen tarpeet on arvioitava maahantulon yhteydessä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja kaikille lapsille on heidän asemastaan riippumatta tarjottava viipymättä oikeudellista apua, terveydenhoitoa, psykososiaalista tukea ja koulutusta. Ilman huoltajaa oleville alaikäisille olisi tarjottava mahdollisuus saada paikka sijaisperheessä tai muussa perhemäisessä yhteisössä. Lasten hallinnolliselle säilönotolle olisi kaikin keinoin pyrittävä löytämään vaihtoehtoja.

Nopea pakolaisaseman määrittäminen ja edustuksen toteutuminen:

Ilman huoltajaa tulevien alaikäisten etua valvovien edustajien asemaa olisi vahvistettava. Komissio perustaa tätä varten Euroopan edunvalvontaverkoston, jossa on tarkoitus vaihtaa hyviä käytänteitä. Euroopan turvapaikka-asioiden tukivirasto julkaisee pian

päivitetyt iänmääritysohjeet edistääkseen luotettavien iänmääritysmenetelmien käyttöä kaikissa jäsenvaltioissa. Lisäksi olisi toteutettava yhteisiä toimia, joilla nopeutetaan perheenjäsenen jäljittämistä ja yhteen saattamista sekä EU:ssa että sen ulkopuolella. Lapsia koskevat tapaukset olisi aina asetettava etusijalle kaikissa maahantuloprosessiin liittyvissä menettelyissä. Näin olisi tehtävä myös silloin, kun ilman huoltajaa olevia maahan-tulijalapsia siirretään Kreikasta ja Italiasta muihin jäsenvaltioihin.

Kestävät ratkaisut ja alkuvaiheen kotoutta-

mistoimet: Komissio tukee lasten kotouttamista myös myöntämällä rahoitusta ja edistämällä hyvien käytänteiden vaihtoa. Jäsenvaltioita kehoitetaan nopeuttamaan suojelun tarpeessa olevien lasten uudelleensijoittamista ja varmistamaan, että palautettavien lasten uudelleenkotouttamisesta ja heidän perheenjäsentensä jäljittämisestä huolehditaan.

Muuttoliikkeen perimmäisiin syihin puuttu-

minen ja lasten suojeleminen muuttoreiteillä EU:n ulkopuolella: EU on osana muuttoliikealan kumppanuuskehystä lisännyt yhteistyötään kumppanimaidensa kanssa, jotta lastensuojelu voitaisiin ottaa osaksi kaikkia muuttoliikeasioita. Kumppanimaita olisi tuettava nykyistä enemmän niiden pyrkiessä parantamaan omia lastensuojelujärjestelmiään ja ehkäisemään lapsikauppaa. Samalla olisi varmistettava, että lapsen oikeuksien edistämiseksi ja suojaamiseksi annettujen, jokin aika sitten uudistettujen EU:n suuntaviivojen pohjalta toteutetaan toimia viipymättä, myös lähtö- ja kauttakulkumaissa.

2. Kansallinen taso

Kansallisista säännöksistä perustavin on Suomen perustuslaki vuodelta 2000. Lasten oikeusturvan kannalta tärkeimmät ovat 2. lukuun sisältyvät säännökset perusoikeuksista. Kysymys lasten oikeuksista näkyy selkeimmin yhdenvertaisuutta korostavan 6§:n, 1–3 momenteissa:

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Toinen, tähän verrattava, lasten oikeusturvaa vahvistava kohta on 19§:n 3 momentti:

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Useat muutkin perustuslaissa säädetyt perusoikeudet aiheuttavat vaikutuksia muiden muassa varhaiskasvatus-, perusopetus-, terveydenhuolto-, lastensuojelu-, ulkomaalais- ja sosiaalilainsäädäntöön niin, että sekä suomalaisten että täällä oleskelevien ulkomaalaisten lasten oikeusturva vahvistuu. Tällaisia

Perustuslain kohtia ovat:

*7§ Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapau-
teen ja koskemattomuuteen*

10§ Yksityselämän suoja

11§ Uskonnon ja omantunnon vapaus

16§ Sivistykselliset oikeudet

19§ Oikeus sosiaaliturvaan

Oikeusministeriön julkaisemassa Lainkirjoittajan oppaassa avataan Perustuslain 6§:n lapsia koskeva kohtaa näin:

Perustuslain 6 §:n 3 momentin säännöksillä lasten tasa-arvoisesta kohtelusta korostetaan, että lapsia tulee kohdella aikuisväestöön nähden tasa-arvoisina ihmisinä periaatteessa yhtäläisin perusoikeuksin sekä keskenään yhdenvertaisesti.

Käytännössä kysymys palautuu kuitenkin usein siihen, kuka käyttää lapsen puhevaltaa. Perustuslaki-valiokunnan käytännössä on tältä pohjalta katsottu, että lainsäädäntöön voi sisältyä perusoikeuksien osalta erilaisia järjestysluonteisia, lapsia koskevia säännöksiä. Rajoitukset on kuitenkin voitava perustella perusoikeussuojan kannalta hyväksyttävällä tavalla.

Säännöksellä lapsen oikeudesta vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti osoitetaan, että jokaista lasta tulee kohdella yksilönä, ei pelkästään passiivisena toiminnan kohteena. Tämä tulee ottaa asianmukaisesti huomioon muun muassa säänneltäessä lapsen oikeutta tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa.

Säännöksillä lasten kohtelusta tarjotaan toisaalta pohja lasten tasa-arvoisen aseman turvaamiseksi tarvittavalle positiiviselle erityiskohtelulle. Lasten ja nuorten erityiskohtelu on esimerkiksi rikosoikeudellisessa sääntelyssä hyvin tavanomaista.

Perustuslailla säädetyt perusoikeudet luovat oikeuksia kaikille Suomen oikeudenkäyttöpiiriin kuuluville ihmisille, lapsilla ja aikuisille yhtäläisesti. Perusoikeudet ovat riippumattomia kansalaisuudesta, sukupuolesta, iästä, täysvaltaisuudesta tai muista sellaisista seikoista.

Tämä käsitys perusoikeuksien luonteesta näkyy selkeästi esimerkiksi siinä, miten **Kelan** sivuilla kerrotaan pakolaisen sosiaaliturvan järjestäminen:

Suomen sosiaaliturvajärjestelmä perustuu joko maassa asumiseen tai täällä työskentelyyn.

Henkilön kansalaisuudella ei sen sijaan ole merkitystä, eikä esimerkiksi Suomen kansalaisilla ole automaattisesti oikeutta Suomen sosiaaliturvaan. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kaikilla Suomessa vakinaisesti asuvilla tai täällä pidempään työskentelevillä on oikeus Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuksiin.

Turvapaikanhakija voi saada Kelan etuuksia vasta sitten, kun hänelle on myönnetty oleskelulupa ja hänen katsotaan asuvan vakinaisesti Suomessa. Tämä edellyttää, ettei hän ole enää turvapaikanhakijoille tarkoitetun vastaanoton piirissä. Kela ei vastaa turvapaikanhakijoille maksettavasta vastaanottorahasta.

Vakinaisesti tänne muuttavaksi katsotaan muun muassa henkilö, jolle on myönnetty turvapaikka. Samoin pakolaiskiintiössä pakolaisuuden perusteella oleskeluluvan saaneen katsotaan muuttavan Suomeen vakinaisesti. Myös edellä mainittujen perheenjäsenen katsotaan muuttavan Suomeen vakinaisesti.

Turvapaikan saaneella on oikeus samoihin Kelan etuuksiin ja muuhun sosiaaliturvaan kuin muillakin Suomessa vakinaisesti asuvilla. Päätös oikeudesta Kelan sosiaaliturvaan voidaan tehdä vasta kun turvapaikka on myönnetty. Turvapaikkahakemuksen käsittelyn aikana henkilöllä ei ole oikeutta Kelan etuuksiin. (Kela)

Erottelu päätöstä odottavan turvapaikanhakijan ja oleskeluluvan saaneen pakolaisen välillä näkyy erilaisena kohteluna kotoutumisvaiheen sosiaaliturvan ja palvelujen osalta:

Pakolainen, jolla oleskelulupa:

Kelan etuuksia maksetaan Suomessa asuvalle pakolaisperheelle kuten muillekin täällä asuville ja sosiaaliturvaan kuuluville henkilöille. Perheelle saattaa syntyä oikeus esimerkiksi lapsilisään, kotihoidon tukeen sekä yleiseen asumistukeen.

Yksin Suomeen saapuneella pakolaisella on oikeus samoihin etuuksiin kuin muilla vakinaisesti Suomessa asuvilla ja sosiaaliturvaan kuuluvilla. Esimerkiksi jos henkilö ei saa heti töitä, hänelle saattaa syntyä oikeus työmarkkinatukeen. Turvapaikanhakija, jonka hakemus käsittelyssä:

Jos olet turvapaikanhakija ja olet vastaanottopalvelujen piirissä, et ole oikeutettu perustoimeentulotukeen. Valtio korvaa sinun toimeentulosi ja tarjoaa muut palvelut vastaanottopalveluina. (Kela)

Perustuslain 19§:n 1 momentista seuraa, että myös hänellä, jolla ei ole oleskelulupaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Ketään laillisesti maassa olevaa ei saa jättää heitteille.

Suomesta turvapaikkaa hakevilla ihmisillä on oikeus saada vastaanottopalveluja välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseksi. Oikeus palveluihin jatkuu turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajan.

Maahanmuuttoviraston ohjauksessa toimivat vastaanottokeskukset järjestävät tarvittavat palvelut vastaanottopalveluina. Niihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- tai käyttöraha, välttämättömät sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Myös ateriat voidaan järjestää vastaanottopalveluina. (STM)

Perustuslaista seuraa myös se, että pakolaisella ja turvapaikanhakijalla on oikeus opiskeluun ja koulun käymiseen:

Kunta on velvollinen järjestämään alueellaan asuville oppivelvollisuusikäisille maahanmuuttajille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta. Oppivelvollisuusikäisiä nuoremmille on tarjottava varhaiskasvatus. Kunnat voivat myös järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta.

Kunnan tulisi järjestää esiopetusta, perusopetusta tai perusopetukseen valmistavaa opetusta oppilaille niin pian kuin mahdollista sen jälkeen, kun on selvinnyt, että lapsi asuu kunnan alueella odottaen päätöstä kansainvälisestä suojelusta tai muuten oleskelee kunnan alueella.

Perustuslain 19§:stä seuraa, että alaikäisillä turvapaikanhakijoilla ja pakolaisilla on oikeus lastensuojelun palveluihin.

Turvapaikanhakijoiden tarvitsemat sosiaalipalvelut järjestetään pääsääntöisesti vastaanottokeskuksessa. Turvapaikkaa hakevien vastaanottopalveluihin kuuluvat muun muassa sosiaalipalvelut ja terveydenhuoltopalvelut.

Lastensuojelun tarve selvitetään kunnan ja vastaanottokeskuksen henkilökunnan yhteistyössä samoin periaattein kuin lastensuojelussa muutenkin ja lastensuojelulakia noudattaen. Lastensuojelulaki ei siis rajaudu vain Suomessa pysyvästi asuvia koskevaksi, vaan sen velvoitteet ovat yhtä vahvat myös niissä tilanteissa, joissa lapsi on tilapäisesti Suomessa tai hakee turvapaikkaa.

Kun turvapaikanhakijalapsella on todettu lastensuojelun tarve, hänellä on oikeus saada lastensuojelulain mukaisia palveluja. Kunta on vastuussa lastensuojelun järjestämisestä.

Kun sosiaalipalveluja annetaan alaikäisille turvapaikanhakijoille, on noudatettava hienovaraisuutta ja lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta, jollei lapsen etu muuta vaadi. Ongelmia havaittaessa on pyrittävä toimimaan niin, että lapsen vanhemmat saavat tukea kasvatustehtävässään ja että toimenpiteistä aiheutuu mahdollisimman vähän haitallisia seuraamuksia lapselle ja hänen perheelleen. (STM)

YK:n kansainvälinen lastenoikeuksien yleissopimus ja Suomen Perustuslaissa säädetyt perusoikeudet näkyvät myös siinä, miten **Terveiden ja hyvinvoinnin laitos** (THL) ohjeistaa kohtaamaan maahanmuuttajataustaiset lapset:

Maahanmuuttajataustainen lapsi ja hänen perheensä lastensuojelun asiakkaana on luonnollisesti oikeutettu yhtäläisiin palveluihin kuin kantaväestöön kuuluva. Vaikka maahanmuuttajia on Suomessa vielä suhteellisen vähän, on selvää, että heidän osuutensa väestöstä tulee kasvamaan ja maahanmuuttajalasten määrä erilaisissa lastensuojelun palveluissa nousee vastaavasti.

Maahanmuuttajat eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan heidän joukossaan on monista eri syistä maahan tulleita, lukuisia eri kansallisuuksia ja kieliryhmiä, korkeasti koulutettuja ja lukutaidottomia, euroop-

palaisia ja kolmannen maailman maista muuttaneita sekä eritasoisesti suomen kieltä taitavia ihmisiä. Yhteistä heille on oikeastaan vain maahanmuuttajuus; kokemus, johon kukin heistä suhtautuu eri tavalla ja erilaisin selviytymiskeinoin.

Lastensuojelulaissa asiakkaan mahdolliseen maahanmuuttajataustaan viitataan selkeästi kahdessa kohtaa. Lastensuojelun keskeisissä periaatteissa mainitaan, että lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut turvaavat lapselle: kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. Lisäksi sijaishuoltoapaikan valintaa koskevassa kohdassa todetaan, että sijaishuoltoapaikan valinnassa tulee ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta.

Alaikäisenä maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden oikeusturvan kannalta merkitystä on **Ulkomaalaislakiin** sisältyvillä säännöksillä lasten erityisaseman huomioimisesta siten tavalla kuin Suomen perustuslaki ja lapsen oikeuksien yleissopimus edellyttävät. Ulkomaalaislain 6§:ssä säädetään siitä, miten lakia on sovellettava alaikäisiin. Lapsen edun on ohjattava säännösten soveltamista. Lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Päätöksenteossa on toimittava viivyttelämättä:

Tämän lain nojalla tapahtuvassa päätöksenteossa, joka koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaa lasta, on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin.

Ennen kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota.

Alaikäistä lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

Ulkomaalaislain 9 §:ssä säädetään ulkomaalaisen oikeudesta saada oikeusapua. Toisin kuin täysi-ikäisillä, alaikäisillä on aina oikeus avustajan läsnäoloon turvapaikkapuhuttelussa.

Oikeusapuun ei kuulu avustajan läsnäolo 97 a §:ssä tarkoitetussa turvapaikkapuhuttelussa, ellei avustajan läsnäolo ole erityisen painavista syistä tarpeen. Jos hakija on ilman huoltajaa maassa oleva alle 18-vuotias, oikeusapuun kuitenkin kuuluu avustajan läsnäolo turvapaikkapuhuttelussa.

Lain 97a §:ssä säädetään turvapaikkapuhuttelusta. Ilman huoltajaa olevaa lasta ei saa ottaa turvapaikkapuhutteluun ilman hänen tukena olevaa avustajaa.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 39 §:ssä tarkoitetun tai muun alaikäisen edustajan on oltava läsnä ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikkapuhuttelussa.

Ulkomaalaislain 105b §:ssä säädetään ilman huoltajaa olevan alaikäisen vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittämisestä:

Maahanmuuttoviraston on viipymättä ryhdyttävä kansainvälistä suojelua hakevan, ilman huoltajaa olevan alaikäisen edun toteuttamiseksi jäljittämään hänen vanhempiaan tai muuta hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannutta henkilöä. Tarvittaessa jäljittämistä on jatkettava kansainvälisen suojelun myöntämisen jälkeen.

Maahanmuuttoviraston on viipymättä ryhdyttävä jäljittämään myös kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa tarkoite-

tussa auttamisjärjestelmässä ilman huoltajaa olevan ihmiskaupan lapsiuhriin vanhempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannutta henkilöä.

Vanhempaa tai muuta alaikäisen tosiasiallisesta huollosta vastannutta henkilöä koskevat tiedot on kerättävä, käsiteltävä ja välitettävä salassa pidettävänä siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

Ulkomaalaislain 7 luvussa säädetään turvaamistoimista ja ulkomaalaisvalvonnasta. Näkökulmana on viranomaistoiminnan turvaaminen. 117a §:ssä todetaan:

Ulkomaalaiseen voidaan kohdistaa 118–122 ja 122 a §:ssä tarkoitettu turvaamistoimi, jos se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista:

- 1) hänen maahantulonsa tai maassa oleskelunsa edellytysten selvittämiseksi; taikka
- 2) hänen maasta poistamistaan koskevan päätöksen valmistelemiseksi tai täytäntöönpanon turvaamiseksi taikka muutoin maasta poistumisen valvomiseksi.

Viranomaistoiminnan turvaamiseksi voidaan ulkomaalaisella asettaa määräaikainen asumisvelvollisuus tai hänet voidaan ottaa säilöön määräajaksi. Myös lapselle voidaan asettaa asumisvelvollisuus ja 15 vuotta täyttänyt alaikäinen voidaan ottaa säilöön. Asumisvelvollisuutta pidetään alaikäisten kohdalla ensisijaisena turvaamistoimenpiteenä säilöön otton sijasta.

Säännöksissä lasten tilannetta käsitellään erillään aikuisten tilanteesta. Aikuinen voidaan ottaa säilöön poliisiputkaan, alaikäistä lasta ei. (120 b §, 122–123 §)

Alaikäisenä yksin tulleen perheen yhdistämisen kannalta merkitystä on sillä, miten hyvin alaikäinen on ollut selvillä ulkomaalaislain 36 §:n säännöksestä siinä vaiheessa, kun hän on antanut tietoja viranomaiselle oman oleskelulupansa haun yhteydessä. Väärien tietojen antaminen voi muodostaa esteen myöhemmin aiotulle perheen yhdistämiselle.

36§ Yleiset edellytykset oleskeluluvan myöntämiselle

(...)

Oleskelulupa perhesiteen perusteella voidaan jättää myöntämättä, jos on perusteltua aihetta epäillä perheenkokoajan saaneen oleskelulupansa maahantuloa tai maassa oleskelua koskevia säännöksiä kiertämällä antamalla vääriä tietoja henkilöllisyydestään tai perhesuhteistaan.

Perheenyhdistämisen kannalta merkitystä on sillä, miten nopeasti anomusten käsittely viranomaisten puolella etenee. Käsittelyajan venyminen voi johtaa siihen, että asianmukaisesti jätetty, hyvin perusteltu hakemus raukeaa, kun alaikäisenä tullut perheenkokoaja täyttää 18 vuotta ennen hakemuksen ratkaisemista.

38 § Edellytys lapsen alaikäisyydestä

Oleskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella alaikäiselle naimattomalle lapselle edellyttää, että lapsi on alaikäinen sinä päivänä, jolloin lapsen oleskelulupahakemus ratkaistaan. Oleskeluluvan myöntäminen alaikäisen perheenkokoajan perheenjäsenelle edellyttää, että perheenkokoaja on alaikäinen sinä päivänä, jolloin perheenjäsenen oleskelulupahakemus ratkaistaan. Oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että perheenkokoajalla on oleskelulupa jo asian vireilletulopäivänä.

Lähteet

.....
Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle. Lasten suojelu muuttoliikkeen yhteydessä. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/FI/COM-2017-211-F1-FI-MAIN-PART-1.PDF> (luettu 3.8.2020).
 .....

Lainkirjoittajan opas. <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/4-perus-oikeudet/4-2/> (luettu 4.6. 2020).
 .....

Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/> (luettu 10.5.2020).
 .....

Lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä.
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennetty-na/> (luettu 10.5. 2020).
 .....

8.

Yhteenveto ja kehittämisehdotukset

”Toivon, että mun aurinko vähän paistaa, nyt on ollut ihan pimeää, vieläkin!”

– 16-vuotias turvapaikanhakijanuori

Kirjoituksissa on viitattu Diakonissalaitoksella tehtyyn työhön ja kokemukseen ala- ja nuorisokäisten maahantulijoiden ja heidän perheidensä parissa. Diakonissalaitoksen pitkäaikaisin kokemus eri kulttuureista tulevien lasten ja perheiden kanssa tehtävästä työstä liittyy koulutukseen ja lastensuojeluun, joita on leimannut jo vuosikymmenien ajan monikulttuurisen työtteen vaade. Diakonissalaitoksella on myös yli kahdenkymmenen vuoden kokemus traumatisoituneiden maahantulijoiden kuntoutuksesta. Vuodesta 2015 eteenpäin Diakonissalaitos on toiminut aktiivisesti yksin maahan tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden tuen ja palveluiden järjestämisessä. Toiminta alkoi vastaanottotoiminnalla ja se jatkui perheryhmäkoti- ja jälkihuoltopalveluilla sekä näitä tukevalla vapaaehtoistoiminnalla, kuten kummiperhetoiminta sekä mentorointi.

Edellä mainitusta kokemuspohjasta nousee havaintoja hyvistä ja huonoista rakenteista ja käytännöistä, jotka ovat tärkeitä nostaa esiin.

Teemat ja toimenpide-ehdotukset

Diakonissalaitos toimii rohkeasti ihmisarvon puolesta sekä Suomessa että muualla. Meille yksilöiden osallisuus, toimijuus ja niiden tukeminen muodostavat punaisen langan tekemiselle, joka liittyy paitsi yksilöiden ihmisarvoon, myös yhteisöjen ja yhteiskunnan etuun. Meille kaikille on eduksi ennaltaehkäistä eriarvoisuutta ja sen lisääntymistä. Esiteltävillä

toimenpide-ehdotuksilla tähtääme juuri näihin samoihin asioihin.

Nostamme teemoittain esiin epäkohtia, joita kokemuksemme maahantulijalasten ja -nuorten parissa herättää. Epäkohdiksi nousevat asiat, joiden olemme nähneet toistuvan usein tai että epäkohta on harvinaisuudessaankin sen verran räikeä, että siihen on syytä kiinnittää huomiota. Kompleksiin haitallisiin ilmiöihin pätee usein se, että mitä varhaisemmin niihin kyetään tarttumaan, sitä pienemmiksi jäävät inhimilliset ja taloudelliset kustannukset. Lähestymisemme epäkohtiin on ratkaisuja hakeva, ratkaisukeskeinen eli nostoja seuraa esitys siitä, miten tilannetta voisi korjata.

- **Lapsen oikeus perheeseen**

Perhe on tärkeä voimavara sekä aikuisille että lapsille. Suomen ratifioimassa Lapsen oikeuksien julistuksessa todetaan, että lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Lasta on suojeltava muun muassa välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lisäksi oikeudet korostavat, että lapsella, joka ei voi elää ydinperheensä kanssa, on oikeus saada erityistä suojelua ja tukea. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsen kasvatukseen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan. Tutkimuksista tiedetään, että pakolaislapsilla,

jotka pysyvät perheidensä yhteydessä tai pääsevät nopeasti uudelleen yhteyteen perheidensä kanssa, on vähemmän psyykkisiä oireita ja parempaa sopeutumiskykyä kuin lapsilla, jotka joutuvat selviytymään yksin.

Tilanne suhteessa (ydin)perheeseen on kuitenkin monimutkainen ja siksi aina yksilöllistä tarkastelua ja lapsen kuulemista vaativa. On selvää, että lapsen edun mukaista on useimmiten se, että hän voi olla perheensä kanssa tai päästä perheensä yhteyteen. Mutta biologinen vanhemmuus ja sen itsestään selvyys saa toisinaan myös ylikorostetun aseman nykykulttuurissamme ja epäilemättä perinteisemmissä patriarkaaliyhteiskunnissa usein vielä enemmän. Näkemyksemme mukaan turvapaikanhakijoina tulleiden lasten huoltajuuteen voikin esimerkiksi liittyä epäselvyyttä, joka voi aiheuttaa ristiriidan lapsen edun ja vanhemman edun välillä. Turvapaikanhakijalapsen ryhmäkodissa ja pakolaislapset perheryhmäkodeissa saavat tuekseen paitsi näiden kotien aikuiset, myös edustajan, joiden tehtävä on varmistaa lapsen edun toteutuminen. Lasten tilanne ei kuitenkaan rinnastu huostaanotettuihin lapsiin eikä heihin voida soveltaa muun muassa kaikkia lastensuojelulain mukaisia toimenpiteitä. Siitä seuraa, että lähtömaassa olevat vanhemmat tai vanhempi voivat puuttua lapsen tai nuoren elämään tavalla, joka vaikeuttaa lapsen arjessa toimivien, turvaa tuottavien aikuisten mahdollisuuksia toimia lapsen edun mukaisesti.

Samansukuisesta asiasta on kyse sellaisten monikulttuurisen taustan omaavien huostaanotettujen lasten kohdalla, joiden problematiikan ja psyykkisen oireilun taustalla on ristiriita kahden maailman välissä olemisesta. Vanhemmilla saattaa olla vaikeuksia asettua ja kotoutua ja samalla hyväksyä lapsen adaptoituminen tulomaan kulttuuriin. Tästä seuraa epäselvyyttä ja lapsen tai nuoren asettuminen on vaikeaa. Tämä puolestaan johtaa siihen, että psyykinen kuormitus kasvaa ja lapsen tai nuoren kasvu ja kehitys ovat vaarassa häiriintyä.

Perhetilannetta koskee myös lapsen oikeuksien toteutumiseen liittyvä epäsymmetria turvapaikanhakijalapsen ja pakolaislasten välillä. Kiintiöpakolaisena maahamme tuleva lapsi tulee osana perhettään, mutta yksin tulevan turvapaikanhakijalapsen mahdollisuus perheen jälleenyhdistämiseen on hankalaa ja vaivalloista eikä välttämättä johda koskaan toivottuun lopputulokseen. Näin maahamme tulon tapa kohtelee lapsia epätasa-arvoisesti.

Toimenpiteet

Alaikäisen lapsen tai nuoren turvapaikkaan tulee aina kuulua oikeus yhdistää perhe ellei se ole ilmi-selvässä ristiriidassa lapsen tai nuoren edun kanssa. Turvapaikkaprosessin aikainen huoltajuustilanne on tehtävä selkeämmäksi. On selvennettävä sitä, kenellä on oikeus toimia lapsen edustajana ja mitä lapsen etu missäkin tilanteessa tarkoittaa.

Sisarussuhteiden yhteydenpidon turvaamiseksi sisarusten pitäisi saada kuntapaikka samasta kunnasta ellei ole erityisiä perusteita toimia toisin. Lasta tai nuorta ei pidä palauttaa maahan, johon hänellä on vain juridinen yhteys esimerkiksi vanhempiansa synnyinmaana, mutta jossa lapsella tai nuorella ei ole lähisukulaisia tai jossa hän ei ole syntynyt.

Mikäli lapsella tai nuorella ei ole perhettä tai perheyhteyttä, lapsen ja nuoren kasvu ja kehitystä tuetaan kaikilla muilla mahdollisilla tavoilla esimerkiksi kummiperhe-, mentori- tai tukihenkilötoiminnalla.

• Lapsen oikeus kasvuun ja kehitykseen – toimijuuden tukeminen

Lapsen oikeuksiin kuuluu oikeus koulunkäyntiin ja oppimiseen. Koulutuksella tavoitellaan sitä, että jokainen lapsi voi kehittyä täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä kulttuurien kunnioittamista. Vuosina

2015–2016 Diakonissalaitos piti huolta runsaasta 140 lapsesta ja nuoresta neljässä tukiasumisyksikössä ja ryhmäkodissa. Yhteistyössä kuntien kanssa käynnistettiin näille lapsille ja nuorille koulunkäynti valmistavassa opetuksessa. Kokemuksemme mukaan lasten ja nuorten koulunkäynnin aloittamisesta ja turvaamisesta pidettiin hyvää huolta, mikä oli omiaan vahvistamaan tulijoiden osallisuutta ja toimijuutta.

Nopeasti kävi ilmi, että oikeus oppimiseen ja koulunkäyntiin rajoittui alaikäisyyteen, ja jatkuvuutta täysi-ikäisyyden jälkeen ei nähty yhtä tärkeänä ja tukemisen arvoisena. Lapsen oikeudet velvoittavat valtiota kuitenkin edistämään toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäisemään koulunkäynnin keskeyttämistä. Perustuslain mukaan ”julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä”.

Oikeus kouluun ja kehittymiseen on paitsi inhimillisesti katsoen elintärkeää myös järkevää kansantaloudellisesti: meidän ei kannata hukata kenenkään panosta riippumatta siitä, jääkö esimerkiksi turvapaikanhakija maahamme vai ei. On sekä yksilön ja yhteiskunnan etu, että koulutuksen turvaamisella ehkäistään eriarvoistumista. Tutkimusten mukaan syrjäytyminen on keskeisin yhteiskunnallista turvallisuutta uhkaava tekijä ja kaikki, mikä voidaan tehdä sen ehkäisemiseksi, kannattaa tehdä.

Kokemuksemme viittaavat siihen, että muun muassa vastaanottojärjestelmämme ja -käytäntömme hukkaavat lasten ja nuorten voimavaroja pitkillä prosesseilla ja niiden aikaisella tyhjäkäynnillä. Voimavarojen tuhlaus jatkuu, mikäli turvapaikka myönnetään vain vuodeksi kerrallaan, jolloin

epävarmuus pitkittyy ja se vaikuttaa heikentävästi kykyihin ja motivaatioon oppia ja opiskella. Kasvuun ja kehitykseen kuuluu oikeus omaan kulttuuriin. Kulttuuri vaikuttaa siihen, miten ymmärrämme ja määrittelemme kaltoinkohtelun ja laiminlyönnin, joten niiden tarkka arviointi edellyttää kulttuurin huomioimista. Monikulttuurisen taustan omaavien lasten ja nuorten kehitystä vaarantavien riskitekijöiden rinnalla on tärkeä tunnistaa lapsen, perheen ja verkostojen voimavaroja sekä kehitystä tukevia kulttuuriin liittyviä tekijöitä. Näiden kautta saadaan muodostettua yhteys lapseen ja hänen perheeseensä sekä turvattuun lapsen oikeus omaan kulttuuriin.

Toimenpiteet

Organisaatioiden ja yhteiskunnan tasoilla tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kehitetään moniammatillisia ja kulttuurisensitiivisiä menetelmiä ja työotetta ja huolehditaan niiden omaksumisesta.

Nuoren aiemmin suorittama koulutus tulee huomioida paremmin sekä varmistaa se, että nuoren koulutuspolku maassamme noudattaa hänen omaa toivettaan. Työmarkkinatuki tulee ulottaa myös lukio-opintoihin. Näin lukiota käyvä turvapaikanhakijanuori saa saman taloudellisen tuen kuin peruskoulua tai ammattikoulua käyvä nuori. Turvapaikanhakijalasten ja -nuorten koulunkäynti ja opiskelu on turvattava iästä huolimatta ja siten, että se ei rajoitu perusopetuksen järjestämiseen turvapaikkaprosessin aikana vaan niin, että oikeus kattaa eri kouluasteet ja opetuksen ja koulutuksen jatkuvuuden jälkihuoltoikään asti. Tällä voidaan varmistaa ja vahvistaa lapsen tai nuoren kasvua, kehitystä, osallisuutta ja toimijuutta, joilla puolestaan on yhteys muun muassa radikalisoitumisen ennaltaehkäisyyn.

Kasvun ja kehityksen turvaamiseksi vuoden mittaisista oleskeluluvista nuorten kohdalla tulee luopua ja lähteä siitä, että oleskelulupa myönnetään pääsääntöisesti aina vähintään 4 vuodeksi kerrallaan.

Erityisesti yksin maahan tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden oikeusturvan kannalta on tärkeää, että oleskeluluvan myöntäminen humanitäarisin perustein palautetaan keinovalikoimaan. Työperäinen hyväksikäyttö ja siihen liittyvä ihmiskauppa on saatava kitkettyä vahvistamalla vastuullisia käytäntöjä palvelujen hankinnassa ja lisäämällä valvontaa aloilla, joissa tämä on erityinen ongelma.

- **Turvapaikkaprosessin aikainen odottaminen, tilapäisyys ja hiipivä toivottomuus**

”Jos joutuu paljon odottamaan, sitä ajattelee, että pitää lähteä pois. Jos vaan odottaa, on vihainen ja pää menee rikki. Ensin olet joka päivä koulussa sitten, jos ei lupaa – ei enää mitään. Jos opiskelee, niin silti voi saada negatiivisen päätöksen. Jos saa negatiivisen, ei opi edes suomea puhumaan, kun ei ole, missä oppia. Ilman oleskelulupaa ei voi tehdä mitään suunnitelmia ja joutuu vaan odottaa.”
– 18-vuotias nuori

Vuonna 2015 tulleille 3000 alaikäiselle turvapaikanhakijalle vastaanottopalvelut järjestivät nopeasti ja kuten edellä on todettu, myös mahdollisuudet aloittaa koulunkäynti järjestyi hyvässä yhteisymmärryksessä ja ripeästi, ainakin pääkaupunkiseudulla. Sen sijaan mahdollisen turvapaikan saamiseen tai epäämiseen liittyvä prosessi osoittautui pitkäksi ja erittäin vaikeasti ennakoitavaksi. Tästä seuraava epäätietoisuus heijastui väistämättä mielialaan ja kykyyn ylläpitää toivoa sekä kykyyn oppia. Mielialaan nuorilla vaikutti lisäksi epäätietoisuus, ikävä ja huoli heistä, jotka jäivät lähtömaahan tai matkalle. Tilannetta ei helpota, jos edellä mainittu asiantila jatkuu pitkään.

Turvapaikan saaminen vuodeksi kerrallaan tekee epävarmuudesta jatkuvaa, tilapäisyydestä pysyvää ja näillä on moninaisia haitallisia vaikutuksia. Haittavaikutuksia voimistaa se, että päätöksen saamisen ajankohta on epäselvä, jolloin mihinkään ei voi asettua. Asettumista vaikeuttaa epäätietoisuus päätöksen saamisen ajankohdasta, sisällöstä sekä mahdollisen kuntapaikan sijainnista.

Toimenpiteet

Alle 18-vuotiaalle yksin tulleelle turvapaikanhakijalle tulee myöntää turvapaikka, ellei ole täysin ilmeistä, ettei perusteita turvapaikan myöntämiselle ole. Menettelytapa vahvistaa olennaisesti lasten asemaa ja lyhentää turvapaikkaprosessia. Lisäksi kasvun ja kehityksen turvaamiseksi vuoden mittaisista oleskeluluvista tulee luopua ja lähteä siitä, että oleskelulupa myönnetään pääsääntöisesti aina neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Turvapaikkaprosessia tulee oleellisesti nopeuttaa ja parantaa prosessin ennakoitavuutta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että turvataan lapselle tai nuorelle keskeiseksi muodostuneiden ihmissuhteiden jatkuvuus ja varmistetaan, että hänen asioitaan käsittelevillä viranomaisilla on kaikki tarvittava osaaminen hänen asioidensa hoitamiseksi.

Lasten, nuorten ja perheiden oikeutta psykososiaaliseen tukeen turvapaikkaprosessin aikana tulee parantaa. Koulunkäynnin turvaamisen ohella tämän oikeuden pitää olla riippumaton siitä, jääkö henkilö maahan vai ei. Terapioiden rinnalle tarvitaan kevyempiä mielen hyvinvointia tukevia palveluja. Pakolaisista kolmasosan on arvioitu tarvitsevan hoitoa ja kuntoutusta traumoihinsa. Sodan ja pakolaisuuden aiheuttamien traumojen hoito edellyttää erityisosaamista, jota ei ole tarpeen hajauttaa. Osaamisen kehittämiseksi tarvitaan hoidon ja

kuntoutuksen sekä niihin liittyvän koulutuksen ja konsultaation keskittämistä. Palvelut voidaan tuottaa myös digitaalisesti.

Oleskelulupa pitää myöntää automaattisesti yli 18-vuotiaalla nuorelle, jolla on opiskelu- ja/tai työpaikka. Lisäksi ammatillista koulutusta tulee räätälöidä niin, että nuoret saavat nopeammin työhön tarvittavan koulutuksen ja pätevyyden. Tämä ennaltaehkäisee myös työperäistä hyväksikäyttöä.

• **Yhteiskunnallinen keskustelu**

Julkinen keskustelu ja median toiminta vaikuttavat turvapaikanhakija-, pakolais- ja monikulttuurisen taustan omaavien lasten oikeuksien toteutumiseen hyvässä ja pahassa. Se, mitä ja miten puhutaan ja kirjoitetaan, vaikuttaa meihin kaikkiin – asenteisiimme, arvostuksiimme ja niiden kautta tapaamme toimia. Turvapaikanhakijoiden tai pakolaisten oma ääni kuuluu keskustelussa huonosti, mutta kysyttäessä he kertovat, että ”me ollaan tultu tänne hakemaan turvaa ja rauhaa, on nähty jo tarpeeks sotaa ja pahaa”. Heistä ylivoimainen enemmistö ei hae erityisiä etuja vaan kokemusta tasavertaisuudesta.

On tarpeen kiinnittää myös huomiota siihen, miten käytämme käsitettä maahanmuuttaja. Milloin voimme ajatella, että henkilö ei ole enää maahanmuuttaja? Onko täällä syntynyt maahanmuuttajien lapsi maahanmuuttaja vai kantasuomalainen vai jotain muuta? Miten tulijoiden toivotaan muuttavan yhteisöjämme, vaikuttavan meihin ja kulttuurimme? On tarpeellista käydä keskustelua siitä, millaisia tavoitteita ja ihanteita asetamme suhteessa maahantuloon ja maahamme asettumiseen toisin sanoen millaista transnationaalista kehitystä me oikeastaan toivomme?

Toimenpiteet

Vahvistetaan tosiasioihin perustuvaa ja yhteiskuntarauhan kannalta välttämätöntä myötätuntopu-
hetta tietoisesti.

Vähennetään rakenteellista väkivaltaa yksilöiden, organisaatioiden ja instituutioiden tasolla. Rakennetaan yhteiskuntaa, joka turvaa kaikista kulttuureista tuleville riittävät ja tasavertaiset palvelut. Lisätään kulttuurikompetenssia, joka tarkoittaa ei-rasistisia käytäntöjä ja asenteita, kykyä itsereflektointiin, kielen ja kulttuurin tuntemusta, valmiutta työskennellä monikulttuurisissa ympäristöissä, vähemmistökulttuureista tulevien työntekijöiden vaikutuksen lisäämistä organisaatioissa sekä joustavaa yhteistyötä erilaisten etnisten ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa.

Asetetaan julkilausutuksi tavoitteeksi toiseuden kunnioittaminen ja uuden ymmärtäminen. Aito vuorovaikutus muuttaa suhdettamme sekä viereeseen että omaan kulttuuriimme.

Otetaan käyttöön globaalien lastensuojelun käsite ja edistetään sen mukaista ajattelua ja toimimista.

Kirjoittajat

.....
Kaisa Eichhorn, KTM, projektipäällikkö, Diakonissalaitos, Kummiperhetoiminta
.....

Ilkka Kantola, TT, toimialajohtaja, Diakonissalaitos, Diakonia- ja sosiaalinen vastuu
.....

Marja Katisto, VTT, yliopettaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu
.....

Ulla Kärki, FM, yhteisötyöntekijä, Diakonissalaitos, Kummiperhetoiminta
.....

Mari Levander, LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, psykoterapeutti, Diakonissalaitos, Psykotraumatologian keskus
.....

Hanna Myllynen, YTM, yhteisötyöntekijä, Diakonissalaitos, Kummiperhetoiminta
.....

Markku Niskanen, B.D., viestintäpäällikkö, Diakonissalaitos
.....

Timo Pasanen, FT, psykologi, psykoanalyttikko, Diakonissalaitos, Lapsi- ja perhepalvelut
.....

Marja Pentikäinen, VTT, HTL, ent. toimialajohtaja, Diakonissalaitos, Diakonia- ja sosiaalinen vastuu
.....

Bettina Salin, sosionomi AMK, yksikönjohtaja, Diakonissalaitos, Lapsi- ja perhepalvelut
.....

Sanna Soukkio, sairaanhoitaja AMK, diakonissa, palvelualuejohtaja, Diakonissalaitos, Lapsi- ja perhepalvelut
.....

Tuija Åstedt, VTM, eMBA, toimialuejohtaja, Diakonissalaitos, Globaali vastuu ja lähimmäisyys
.....

